

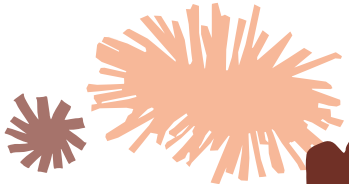
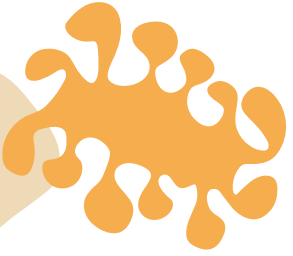
Leikin ja liikkeen lumo

Opas luontopohjaisiin
leikki- ja liikuntaympäristöihin

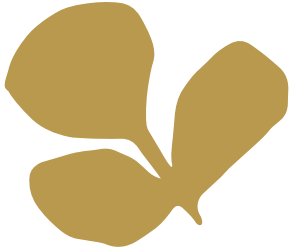
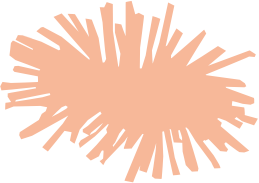

NOMAJI

OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ

Opas sisältää ajankohtaista ja käytännönläheistä tietoa luontoelementtien hyödyntämisestä leikki- ja liikuntaympäristöissä, keskittyen koulujen, päiväkotien ja leikkipuistojen ulkotilojen kehittämiseen. Käsikirjatyypinen opas esittelee erilaisia luontopohjaisia ratkaisuja suunnittelun, toteuttamisen ja ylläpidon näkökulmasta julkisissa leikki- ja liikuntaympäristöissä.

Aluksi

Koululainen tuli ensimmäisen koulupäivän jälkeen kotiin. Kaikki oli mennyt muuten hyvin, mutta pientä koululaista hämmästytti uuden koulun piha: "Siellä koulun pihalla ei ollut hiekkalaatikkoa eikä leluja. Keinuihin piti jonottaa ja piti väistää niitä isoja oppilaita. Siellä pihalla ei ollut paljoa tekemistä. Kiva kun talvella tulee lunta, niin aura-autot tekee lumikasoja ja niissä lumikasoissa voi sitten leikkiä." Ekaluokkalainen haaveili elokuussa lumesta, jotta pääsisi itse muokkaamaan uutta leikkiympäristöään.

Kului muutama päivä ja ekaluokkalainen tuli jälleen kotiin, tällä kertaa silmät loistaen. "Löysimme koulun pihan perältä kivat pensaat, jossa olemme kaikki välkät. Ollaan tehty sinne pieni maja, johon osa meistä kerää pieniä kiviä, toiset oksia ja kolmas kietoo pensaista majaan portteja. Meillä on siellä tosi kivaa ja turvallista. Sieltä mä aina löydän mun kaverit eikä mun tarvitse olla yksin pihalla."

Koululainen oli löytänyt koulun pihalta itselleen ja kavereilleen oman ja turvallisen tuntuksen luontopohjaisen

leikkipaikan, joka tarjosi pienille koululaisille päivittäisen tutun ja muokattavan leikkipaikan. Lapsiryhmä harjoitteli majaleikissä monipuolista yhteistyötä sekä sosiaalisia taitoja, sai luontokosketusta ja monipuolista liikuntaa leikin lomassa. Tähän tarvittiin kumpare, jossa kasvoi pensaita ja pihalta löytyvää irtomateriaalia, kuten keppejä ja kiviä.

Juuri tästä on kyse luontopohjaisissa leikki- ja liikuntaympäristöissä, jota tämä opas esittelee. Monipuoliset ja houkuttelevat ulkotilat, kuten koulun ja päiväkodin pihat sekä leikkipuistot, voivat lisätä ja monipuolistaa lasten päivittäistä liikkumista ja leikkimistä. Luonnonmateriaalit ja -elementit, kuten kivet, puut ja maastonmuodot, ovat muovautuvia ja helposti saavutettavia, mahdollistaen luovan ja omaehtoisen liikkumisen ilman erityisiä taitoja tai välineitä. Vaihteleva maasto ja monimuotoinen ympäristö tarjoavat liikuntamahdollisuuksia kaikenikäisille ja -kuntoisille. Luontopohjaiset ratkaisut ovat tärkeitä luonnon monimuotoisuuden tukemisen kannalta. Luontopohjaiset

ratkaisut ovat myös ekologisia ja tukevat ilmastonmuutokseen sopeutumista hilliten lämpösaarekeilmiötä ja halliten hulevesiä. Nämä ominaisuudet tekevät leikki- ja liikuntapaikoista kestävämpiä ja turvallisempia muuttuvissa olosuhteissa. Luontoympäristöt kannustavat yhteistyöhön, itsenäiseen ongelmanratkaisuun ja tukevat sekä fyysistä aktiivisuutta että psyykkistä hyvinvointia.

Panostus luontopohjaisiin ympäristöihin on investointi lasten yhdenvertaisuuteen, hyvinvointiin ja kestäväan tulevaisuuteen. Hyppää kanssamme leikin, liikkeen ja luonnon maailmaan ja inspiroidu. Tarjotaan tulevaisuudessa kaikille lapsille ja nuorille mahdollisuus luontopohjaisiin leikki- ja liikuntaympäristöihin!

LEIKIN JA LIIKKEEN LUMO

Opas luontopohjaisiin leikki- ja liikuntaympäristöihin

2025

Rahoitus: Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Nomaji maisema-arkkitehdit Oy

Tekijät: Nomaji maisema-arkkitehdit Oy

Kuvat ja kuvitukset: Nomaji maisema-arkkitehdit Oy, ellei toisin mainittu

ISBN 978-952-88-1435-1 (pehmeäkantinen)

ISBN 978-952-88-1436-8 (PDF)

Sisällysluettelo

Aluksi 3

1. JOHDANTO

1.1 Johdatus oppaaseen.....	7
1.2 Lapset ja luonto lähtökohtana	8
1.3 Leikin ja liikkeen habitaatit.....	9
1.4 Käsitteet	12

2. IDEAKATALOGI

*Ratkaisuja luontoelementtien
lisäämiseksi*

2.1 Ideakatalogin sisältö	15
2.2 Luontopohjaiset suunnitteluratkaisut	17
2.3 Leikkilaikut.....	37
2.4 Leikkihabitaatit	44

3. TULEVAISUUDEN SUUNTA

*Miksi luontopohjoisia leikki- ja
liikuntaympäristöjä tarvitaan?*

3.1 Terveys ja hyvinvointi.....	50
3.2 Oppiminen ulkona.....	52
3.3 Ilmasto ja luonnon monimuotoisuus	54
3.4 Esteettömyys ja inklusiivisuus	56
3.5 Leikkiturvallisuus	57

4. KRITEERISTÖ

*Hyvän leikki- ja
liikuntaympäristön kriteeristö*

4.1 Kriteeristön taustoitus	59
4.2 Leikkihabitaatin kriteeristö.....	62
4.3 Kriteeristön käyttöesimerkki.....	70

5. YHTEINEN YMPÄRISTÖ

*Käyttäjien osallistaminen suunnitteluun,
toteuttamiseen ja ylläpitoon*

5.1 Lapset aktiivisina toimijoina	73
5.2 Osallistumisen aikajana	74
5.3 Osallistamisen esimerkkikonsepteja	76
5.4 Leikkikausikalenteri.....	77

6. LOPUKSI

6.1 Kokeillen ja oppien alkuun.....	80
6.2 Työryhmä ja asiantuntijat.....	81
6.3 Lähteet.....	82

1

Johdanto

1.1 Johdatus oppaaseen

Oppaan sisältö

Leikin ja liikkeen lumo -opas keskittyy luontoelementtien ja luontopohjaisten ratkaisujen hyödyntämiseen leikki- ja liikuntaympäristöjen suunnittelussa, toteutuksessa ja ylläpidossa. Opas tarjoaa tavoitteet ja suositukset luonnonmateriaalien, kasvillisuuden ja ekologisten rakenteiden hyödyntämiseen leikki- ja liikuntaympäristöissä.

Työ koostuu viidestä eri osa-alueesta. Ensimmäisessä osiossa *Johdanto* esitellään oppaan sisältöä ja lähtökoh-
tia. Toisessa osiossa *Ideakatalogi* esitellään konkreettisia suunnitteluratkaisuja luontopohjaisista ympäristöistä. Kolmannessa osiossa *Tulevaisuuden suunta* perehdytään luontopohjaisten leikki- ja liikuntaympäristöjen hyötyihin. Neljännessä osiossa *Kriteeristö* määritellään hyvän leikki- ja liikuntaympäristön kriteerit. Viidennessä osiossa *Yhteinen ympäristö* kuvataan lasten ja nuorten osallistamisen eri muotoja. Viimeisessä kuudennessa osiossa *Lopuksi* esitellään työssä käytetyt lähteet ja oppaan tekoon osallistuneet asiantuntijat.

Työn tavoite

Oppaan tavoitteena on tukea lasten ja nuorten liikunnallista elämäntapaa ja hyvinvointia sekä mahdollistaa pitkäkestoinen leikki ja liike kehittämällä monipuolisia, saavutettavia ja houkuttelevia luontopohjaisia ulkotiloja. Lisäksi oppaan avulla pyritään lisäämään tietämystä ulkotilojen vaikutuksista lasten ja nuorten hyvinvointiin, ympäristövastuullisuuteen sekä kestävien kaupunkiympäristöjen luomiseen.

Luontopohjaisia ekologisia ratkaisuja käytetään keskeisinä työkaluina ilmastonmuutokseen sopeutuvien, kestävien ja luonnon monimuotoisuutta tukevien ympäristöjen luomisessa. Oppaassa esitetyt suunnitteluratkaisut tukevat pitkäjänteistä kehittämistyötä ja tarjoavat konkreettisia ratkaisuja.

Oppaan kohderyhmä

Opas on suunnattu laajasti tahoille, jotka ovat tekemisissä julkisten leikki- ja liikuntaympäristöjen toteuttamisen kanssa. Oppaan kohderyhmiä ovat kuntien päätöksentekijät ja hankkeiden valmistelusta vastaavat tahot, kaa-voituksesta, suunnittelusta ja toteuttamisesta vastaavat viranhaltijat, koulu- ja päiväkotiympäristöjen suunnittelijat, kasvatusalan ammattilaiset sekä pedagogisia suunnitelmia ja tilaohjelmia laativat asiantuntijat.

Opas on hyödynnettävissä valtakunnallisesti. Julkaisussa kiinnitetään huomiota alueellisiin eroihin esimerkiksi ilmastossa ja kaupunkirakenteessa (esimerkiksi vaikutus luonnossa liikkumisen mahdollisuuksiin, tarve luonnon lisäämiseen). Opas pyrkii tarjoamaan paikallisesti skaalautuvia ratkaisuja, jotka ovat muokattavissa eri alueiden erityispiirteiden mukaan. Opas tukee alueellista ja paikallista päätöksentekoa, mahdollistaen kestävästi suunnittelujen koulujen, päiväkotien ja leikkipuistojen kehittämisen niin isoihin kaupunkeihin kuin pienempiin taajamiin.

Työskentelytavat

Oppaan laadinnassa on hyödynnetty käytännön kokemusta koulu- ja päiväkotipihojen suunnittelusta, tutkimustietoa, asiantuntijaosaamista ja käyttäjien kokemuksia. Osana työprosessia on haastateltu asiantuntijoita sekä havainnoitu lapsia ja nuoria erilaisissa leikki- ja liikuntaympäristöissä. Luontopohjaisiin leikki- ja liikuntaympäristöihin on tutustuttu opintomatkalla Ruotsissa ja aineistoa on koottu suunnittelijoiden työpajatyöskentelyssä. Oppaan tausta-aineistona on käytetty Nomaji maisema-arkkitehdit Oy:n vuonna 2025 julkaisemaa kirjaa *Alku – lapsiystävällistä maisema-arkkitehtuutta*.

Oppaan tekijät

Oppaan on laatinut Nomaji maisema-arkkitehdit Oy Opetus- ja kulttuuriministeriön tuella (*Liikuntapaikkojen rakentamista, ylläpitoa tai käyttöä palveleva tutkimus- ja kehitystyö*) vuoden 2025 aikana ja sen laadintaan on osallistunut monialainen asiantuntijaryhmä.

Oppaan työryhmään ovat kuuluneet Hertta Ahvenainen, Pihla Jokinen, Sari Åstrand, Mari Ariluoma ja Anni Järvi-talo / Nomaji maisema-arkkitehdit Oy.

Oppaan sisältöön on vaikuttanut laaja asiantuntijaryhmä eri puolilta Suomea. Asiantuntijoilta on kerätty kokemuksia ja havaintoja haastatteluiden avulla. Lisäksi asiantuntijat ovat osallistuneet oppaan sisällön kommentointiin. Asiantuntijaryhmään kuuluneet on lueteltu oppaan lopussa.

1.2 Lapset ja luonto lähtökohtana

Lapsilähtöisyys lähtökohtana

Tämän oppaan lähtökohtana on lapsilähtöisyys. Leikki- ja liikuntapaikkoja suunnitellaan, toteutetaan ja ylläpidetään nimenomaan lapsille ja nuorille, joten heidän tarpeensa ja toiveensa tulee olla näiden alueiden keskiössä. Meidän aikuisten tehtävänä on mahdollistaa heille mielikuvitusta rikastuttavia ympäristöjä, jotka kutsuvat liikkeen ja leikin maailmaan luonnostaan. Parhaiten tässä onnistutaan, kun lapset ja nuoret kutsutaan mukaan suunnittelemaan ja kertomaan omat mielipiteensä. Vain sillä tavoin päästään kurkistamaan heidän maailmaansa ja onnistutaan luomaan ympäristöjä, jotka vastaavat juuri heidän toiveisiinsa ja tarpeisiinsa.

Lapset tarvitsevat arjessaan päivittäin monipuolista liikkumista, leikkiä ja toimintaa pysyäkseen aktiivisina ja tasapainoisina sekä kehittyäkseen kokonaisvaltaisesti. Lasten ja nuorten ulkoympäristöjen suunnittelua onkin siis hyvä lähestyä lapsen tyypillisen toiminnan näkökulmasta ja luoda tällaiselle toiminnalle mahdollisimman hyvät puitteet.

Lapselle ja nuorelle tyypillistä toimintaa ulkotiloissa on mm. *vieriminen, kieriminen, kasaaminen, kaivaminen, juokseminen, pyöriminen, hyöriminen, hengailu, piiloutuminen, liukuminen, kiipeily, keräily, kisailu, eläimeksi tekeytyminen, pelailu, rakentaminen ja tasapainoilu*. Listaa voisi jatkaa loputtomiin. Millaiset elementit edistävät tätä lasten ja nuorten liikkeen ja leikin lumoa? Siihen tässä oppaassa pyritään antamaan vastauksia. Hyvä leikki- ja liikuntapaikka antaa lapsen luontaisesti idearikkaalle toi-

minnalle mahdollisimman monipuoliset olosuhteet. Hyvä ympäristö inspiroi, innostaa ja antaa virikkeitä toimintaan. Hyvät luontopohjaiset ympäristöt tukevat myös vanhempien ja lasten parissa työskentelevien hyvinvointia mahdollistamassa vehreän, miellyttävän ja aistiystävällisen ympäristön aikuisille. Aikuisten on myös hyvä muistaa, että lasten virikkeellinen ja inspiroiva ympäristö ei aina vastaa visuaalisia mieltymyksiämme tai kuvitelmia siitä, miltä lasten ja nuorten ympäristöjen aikuisten näkökulmasta tulisi näyttää.

Luontopohjaisuus tulevaisuuden suuntana

Luonto ja luontopohjaiset elementit antavat lukemattomia mahdollisuuksia lasten monipuoliseen leikkiin ja liikkeeseen. Tiedetään, että lasten luontokosketuksella on tärkeä rooli lasten hyvinvoinnissa ja kehityksessä. Lapsilähtöisyyden lisäksi leikki- ja liikuntaympäristöjen luontopohjaisuus on oppaan keskiössä. Luontopohjaiset ratkaisujen määrittäminen olevan ratkaisuja, jotka tukevat luontoon tai inspiroituvat siitä ja voivat jäljitellä luonnonmateriaalien, -rakenteiden tai -prosessien ominaisuuksia. Sekä lapsilähtöisyydessä että luontopohjaisuudessa on katse kohti kestävämpää tulevaisuutta. Luomalla luontopohjaisia leikki- ja liikuntapaikkoja, saadaan aikaan ympäristöjä, jotka tuottavat sekä hyvinvointia lapsille että vehreää, luonnoltaan monimuotoista ja ilmastoon muutokseen sopeutuvaa ympäristöä.

Kuva 2. Tahmelan päiväkodin piha Tampereella mahdollistaa seikkailun pensaiden keskellä.

1.3 Leikin ja liikkeen habitaatit

Hyvä luontopohjainen leikki- ja liikuntaympäristö

Tässä oppaassa hyvälle leikki- ja liikuntaympäristölle on määritelty termi *leikkihabitaatti*. Termillä kuvataan lasten elinympäristöä, joka antaa otolliset olosuhteet leikille ja liikkeelle. Oppaassa määritellään leikkihabitaattien luonnetta, kriteeristöä ja suunnitteluratkaisuja korostaen luontopohjaisia ratkaisuja ja ympäristön kokonaisvaltaisuutta. Leikkihabitaatin termi on määritelty termien *leikki* ja *habitaatti* kautta korostaen lasten luontaista tapaa toimia ulkotilassa ja ammentaen eri lajien lajityypillisistä tavoista toimia ympäristössään.

Leikki on lapselle luontainen tapa toimia, osallistua ja oppia. Leikki on harjoittamaa toimintaa, jossa tehdään asioita ilman tiettyä tarkoitusta tai hyötyä, vain mielihyvää ja hauskuudesta. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia.

Habitaatti eli elinympäristö tarkoittaa eri ympäristötekijöiden, kuten ilmaston, maastomuotojen, kasvillisuuden ja kasvualustan ominaisuuksien, muodostamaa kokonaisuutta, jossa lajit elävät.

Yhdistämällä nämä kaksi asiaa saadaan *leikkihabitaatti*.

Leikkihabitaatilla tarkoitetaan lapselle ja nuorelle luontaista leikin ja liikkeen ympäristöä. Leikkihabitaatti on luontopohjainen ympäristö, jossa on otolliset olosuhteet leikkiin ja liikkeeseen ja se tarjoaa monipuolisia luonnosta inspiroituneita leikki- ja liiketarjoumia leikkijöiden mielikuvituksen ravinnoksi mahdollistaen pitkäkestoisen luovan leikin ja kannustaa liikkumaan pitkään.

Lekotoper-konsepti

Leikkihabitaatti on saanut innoituksensa Ruotsissa kehitetystä Lekotoper-mallista. Lekotoper-konseptin on kehittänyt Örebro:n kunta ja maisema-arkkitehtitoimisto Urbio yhdessä laajan asiantuntijaryhmän kanssa. Lekotopin määritellään olevan paikka, jossa leikki ja maisema kietoutuvat toisiinsa; rikas, luonnollinen ja vihreä ympäristö, jossa paikkasidonnaisuus on leikin lähtökohta. Leikkiympäristön suunnittelu perustuu ensisijaisesti luontoon perustuviin ratkaisuihin ja siinä käytetään maisemaelementtejä tilojen ja leikkielementtien luomiseen.

Tässä oppaassa sovelletaan lekotoper-mallia Suomen olosuhteisiin huomioiden mm. suomalaisen luonnon erityispiirteet sekä Suomessa vallitsevat sääolosuhteet. Oppaassa inspiroidutaan Suomen luontotyypeistä, erilaisista maisemista ja tavoista olla osana luontoa ja muokata elinympäristöä. Opas esittelee, mitä tämä kaikki voisi tarkoittaa leikki- ja liikuntaympäristöissä.

Kuva 3. Luontotarjoumia päiväkodin pihalla.

Mitä kaikkea leikkihabitaatti voi olla?

Pajumajoja, seikkailureittejä, pensassokkeloita, kasvun ihmeen seuraamista.

Mielikuvitusleikkejä, hiekkaan uurtuvia vesireittejä, kuraisia hanskoja, käpyaarteita, iloisia hymyjä ja yllättävää yhteistyötä. **Leikin lumoa, liikkumisen iloa ja luonnon kosketusta; luontopohjaisia leikki- ja liikuntaympäristöjä.**

Puiden lehvästön alla oleva hiekkaleikkipaikka ja luontoaarrelaatikoita.

Metsä, joka on rikastettu mielikuvituksella. Kannosta on tullut sieniveistos ja kaatunut puu on lohikäärme.

Mutaa ja vettä, sammalta, oksia ja lehtikariketta.

Myrskymaja, jossa tutkaillaan yhdessä sään ilmiöitä.

Rehevää, kerroksellista ja monimuotoista kasvillisuutta.

Kukkiva niitylabyrintti, jonka läpi pääsee tasapainorataa pitkin.

Tulijoita tervehtivä hymyilevä siiliveistos, ekaluokkalaisten istuttama vuosittain kasvava puuarboretum, luokan oma linnunpönttö kotiluokan puussa, yhdessä maalatut puupöllit rinteessä ja kavereiden kanssa rakennettu tukikohta. **Tuttu oma koulun piha ja oma käden jälki näkyvissä. Omistajuuden ja välittämisen tunne.**

Metsäinen pumptrack-rata.

Muovailun, muovaamisen ja kasvun habitaatti - Leikin perinnebiotooppi.

Maastonmuokkausta, kuraleikkejä, irtomateriaalien kasaamista ja järjestämistä, hyötykasvien viljelyä, vedenkierron seuraamista - yhdessä tekemistä ja tutkimista.

Repimistä ja tallaamista kestäviä kasveja.

Keinut katoksessa köynnösten alla.

Lahoavia maapuita.

Kivilajien näyttely ulkoluokan penkeissä, tuuliviiri kertomassa tuulen suunnasta, tilavuuksista kertovat vesiastiat ja lintujen pesäkoloista kertova taideseinä. Uuden oppimista, onnistumista ja luonnon ilmiöiden tutkailua.

Läpi kasvukauden kukkiva oppimisympäristö.

Sopivia riskejä, itsensä ylittämistä, kokeiluja ja epäonnistumista. Vauhdin hurmaa hypellessä läpi niityn seikkailuradan, korkealle kivelle kiipeämistä, pensaiden taakse piilotumista, kisailua, naurua, onnistumisen riemua. Minä opin!

Pesiä, majoja, koloja, tunneleita ja luolia. Kokemus eläimenä olemisesta tunneleiden ja majojen verkostossa.

Vehreää, monimuotoista kasvillisuutta, soliseva vesipumppu, niittylaboratorioita, omenapuutarha, syreenimaja, korkeuksiin kurkottavat auringonkukat viljelylaatikoissa, lahoppuaidanteita ja riippukeinut puiden lehvästön suojassa.

Rauhoittumista, lepäämistä, hengailua ja oivaltamista. Kasvien hoitoa ja omasta ympäristöstä huolehtimista. Yhteisöllisyyttä ja yhdessä tekemisen riemua.

1.4 Käsitteet

ESTEETTÖMYYS tarkoittaa ympäristön suunnittelua siten, että se on saavutettavissa ja käytettävissä kaikille, riippumatta iästä, toimintakyvystä tai muista yksilöllisistä eroista. Esteettömyys voi olla fyysistä (esim. kulkuväylät), sosiaalista (osallisuuden mahdollistaminen) tai kognitiivista (ymmärrettävyys ja selkeys).

INKLUSIIVISUUS Inklusiivisuus on toimintatapa, jossa yhdenvertaisuus, syrjimättömyys ja kaikkien osallistaminen ovat keskiössä. Se tarkoittaa erilaisten taustojen, näkökulmien ja ominaisuuksien arvostamista ja sitä, että jokainen kokee kuuluvansa joukkoon ja voi olla oma itsensä samalla, kun saa yhtäläiset mahdollisuudet vaikuttaa ja kehittyä.

HABITAATTI eli elinympäristö tarkoittaa eri ympäristötekijöiden, kuten ilmaston, maastomuotojen ja kasvualustan ominaisuuksien, muodostamaa kokonaisuutta, jossa lajit elävät.

HAVAITOMOTORISET TAIDOT Havaintomotoriset taidot ovat kykyä hahmottaa omaa kehoa suhteessa ympäröivään tilaan, aikaan ja voimaan. Ne ovat motoristen taitojen perusta ja mahdollistavat esimerkiksi tasapainon, liikkeen ja välineiden käsittelyn oppimisen. Havaintomotorisia taitoja voi kehittää harjoittelemalla, ja ne sisältävät elementtejä, kuten kehotuntemuksen, avaruudellisen hahmottamisen, suunnan- ja ajan hahmottamisen sekä erilaisten aistien, kuten tuntoaistin, näkö- ja kuulohavainnoinnin, hyödyntämisen. Havaintomotoristen taitojen pohjalta rakentuvat perusliikkumistaidot, kuten juoksu ja tasapainoilu.

LAJITAIIDOT Lajitaidot ovat tiettyyn urheilulajiin tai liikuntamuotoon liittyviä teknisiä taitoja, jotka perustuvat monipuolisiin perusliikuntataitoihin. Ne mahdollistavat lajin tekniikan tarkoituksenmukaisen käyttämisen erilaisissa tilanteissa, kuten esimerkiksi jalkapallon pelaamisen tai hiihtämisen.

LAPSIYSTÄVÄLLINEN SUUNNITTELU pyrkii siihen, että lapsi voi turvallisesti ja vapaasti liikkua kaupungissa. Ympäristö tarjoaa mahdollisuuksia toimintaan, leikkiin ja oppimiseen. Samalla turvataan lasten oikeus tulla kuulluksi omassa elinympäristössään ja vaikuttaa siihen.

LEIKKIHABITAATTI on luontopohjainen ympäristö, jossa on otolliset olosuhteet leikkiin. Leikkihabitaatti tarjoaa monipuolisia leikkitarjoumia leikkijöiden mielikuvituksen tueksi ja mahdollistaa pitkäkestoisen luovan leikin.

LEIKKILAIKKU Leikkihabitaatit koostuvat paikallisesti myös pienemmistä leikkilaikuista. "Elinympäristölaikut ovat ekologisesti yhteneväisiä pienehköjä habitaatteja, joilta löytyvät samat resurssit ja elinolosuhteet tietyille lajille".

LEIKKI- JA LIIKUNTAYMPÄRISTÖ voi olla mikä vain ulkotila, jossa on mahdollisuus fyysiseen aktiivisuuteen ja leikkiin. Lapsille ja nuorille keskeisimpiä ovat kodin ympäristö, päiväkodin tai koulun piha sekä puistot. Luontopohjaiset ympäristöt tarjoavat monipuolisia virikkeitä ja mahdollisuuksia omaehtoiseen toimintaan.

LEIKKITURVALLISUUS Leikkiturvallisuus on kokonaisuus, joka kattaa sekä leikkiympäristön, leikkivälineet että aikuisten valvonnan ja turvallisuuskasvatuksen. Sen tavoitteena on ehkäistä tapaturmia ja luoda lapsille turvallinen tila kasvaa ja oppia leikin kautta.

LUONTOKOSKETUS tarkoittaa aktiivista olemista luontoympäristössä. Se on luonnon tutkimista ja kokemista eri aistein, kuten tunnustellen, haistaen ja visuaalisesti havainnoiden. Maaperän ja kasvien mikrobeille altistuminen tukee ihon ja immuunijärjestelmän monimuotoisuutta ja terveyttä.

LUONTOPOHJAISET RATKAISUT tukeutuvat luontoon tai inspiroituvat siitä. Ne tuottavat samanaikaisesti ekologista, sosiaalista ja taloudellista hyötyä.

(LUONTO)TARJOUKAT Tarjoumalla tarkoitetaan fyysisen ympäristön tarjoamaa ehdotusta johonkin toimintaan. Tarjoumat ovat ympäristön piirteitä, jotka houkuttelevat lasta tutkimaan ja toimimaan omaehtoisesti. Ne voivat olla esimerkiksi kasvillisuutta, kasvien osia, kiviä, maastonmuotoja tai vettä. Tarjoumat tukevat leikkiä, oppimista ja motoristen taitojen kehittymistä.

MIKROBIYSTÄVÄLLINEN Mikrobiystävällinen ympäristö tukee lasten altistumista monipuoliselle mikrobistolle, mikä on tärkeää immuunijärjestelmän kehitykselle. Tällainen ympäristö voidaan toteuttaa luontopohjaisin ratkaisuin, kuten käyttämällä luonnonmateriaaleja ja monilajista kasvillisuutta.

MOTORISET TAIDOT ovat hermoston ja lihasten yhteistyötä, joka mahdollistaa kehon hallitut liikkeet ja ne jaetaan karkeamotorisiin (mm. juokseminen, hyppääminen), hienomotorisiin (mm. kirjoittaminen, solmiminen) ja havaintomotorisiin (mm. kehon hahmottaminen tilassa) taitoihin.

OPPIMISYMPÄRISTÖ (ULKONA) tarkoittaa ulkotilaa, joka tukee lasten ja oppilaiden oppimista, liikkumista, leikkiä ja vuorovaikutusta. Se tarjoaa monipuolisia mahdollisuuksia toiminnalliseen, kokemukselliseen ja moniaistiseen oppimiseen. Oppimisympäristö voi laajentua myös koulu- ja päiväkotipihaan ulkopuolelle niille alueille ja kohteisiin mitä voidaan käyttää osana koulun tai päiväkodin toimintaa (laajennettu piha).

RISKILEIKKI Leikki, jossa lapsi kohtaa hallittuja riskejä, kuten korkealla kiipeämistä tai nopeaa liikkumista. Haasteiden tulee olla sopivan tasoisia ja kasvaa lapsen kehityksen myötä. Riskileikki tukee lapsen itseluottamusta, arviointikykyä ja motoristen taitojen kehittymistä.

SUOMEN LUONTOTYYPIT Luontotyytit ovat maa- tai vesialueita, joilla on tietyt ympäristöolot ja luonteenomainen eliöyhteisö. Suomen luontotyytit jaetaan laajoihin pääryhmiin, kuten metsiin, soihin, kallioihin ja kivikkoihin, sisävesiin ja rantoihin, perinnebiotoopeihin, tuntureihin sekä Itämereen ja sen rannikkoon.

Kuva 4.

2

Ideakatalogi

2.1 Ideakatalogin sisältö

Suunnitteluratkaisuja esitellään kolmessa eri kategoriassa, jotka ovat: luontopohjaiset suunnitteluratkaisut, leikkilaikut ja leikkihabitaatit.

Suunnitteluratkaisut kategorioittain

Luontopohjaiset suunnitteluratkaisut on jaettu kahdeksaan eri kategoriaan, jotka ovat: *säilytettävät luonnon elementit, maastonmuodot, kasvillisuus, luonnonmateriaalit, vesi, viljely, välineet ja varusteet sekä oleskelurakenteet*. Suunnitteluratkaisut tarjoavat helposti toteutettavia suunnitteluratkaisuja, joita voi hyödyntää esimerkiksi perusparannuskohteissa tai uuden kohteen rakennuspaikoina. Suunnitteluratkaisut sopivat kaikenikäisille lapsille ja nuorille: ne palvelevat pienimpiä, mutta niistä voidaan luoda myös ympäristöjä, jotka houkuttelevat isommat lapset ja nuoret leikkimään ja liikkumaan.

Suunnittelusta ylläpitoon

Jokaisen suunnitteluratkaisun yhteydessä esitellään suunnitteluratkaisua neljän eri teeman kautta. Teemat ovat *suunnittelu, toteutus, ylläpito ja käyttäjä*. Suunnittelun osalta annetaan vinkkejä, miten suunnitteluratkaisua voidaan hyödyntää osana kokonaisuutta eri toimintoihin liittyen. Toteutuksen osalta esitellään suunnitteluratkaisun toteutuskuvia sekä toteutettuja esimerkkejä kuvin ja annetaan ohjeita ratkaisujen toteutukseen. Ylläpidon osiossa kuvataan, kuinka usein ja millä tavalla suunnitteluratkaisua ylläpidetään. Käyttäjän osiossa esitellään suunnitteluratkaisun hyötyjä erityisesti oppimisen, terveyden ja hyvinvoinnin sekä ilmaston näkökulmasta.

Suunnitteluratkaisuksista leikkilaikuiksi ja leikkihabitaateiksi

Suunnitteluratkaisujen jälkeen esitellään eri suunnitteluratkaisujen yhdistelmiä, *leikkilaikkuja*. Leikkilaikut ovat useamman eri toiminnon ja luontoelementin yhdistelmiä. Leikkilaikun määritelmä saa inspiraationsa elinympäristölaikun määritelmästä. Lopuksi kootaan yhteen ideakuvin suunnitteluratkaisuja ja leikkilaikkuja *leikkihabitaateiksi*. Leikkihabitaatit koostuvat monesta eri yhteen nivostusta leikkilaikusta, jotka vuorovaikuttavat toistensa kanssa. Leikkihabitaattien esimerkkejä esitetään kuvituksin koulun pihalta, päiväkodin pihalta, leikkimetsästä ja koulukadulta.

Kuva 6. Maapuut tarjoavat monimuotoisia liikkumisen mahdollisuuksia tasapainoilusta hyppimiseen. Tahmelan päiväkodin piha, Tampere.

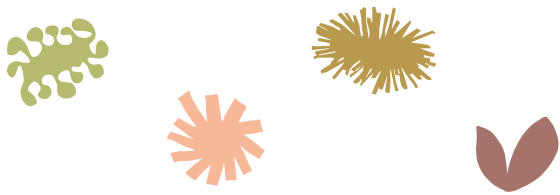
Luontopohjaiset suunnitteluratkaisut

Leikkilaidut

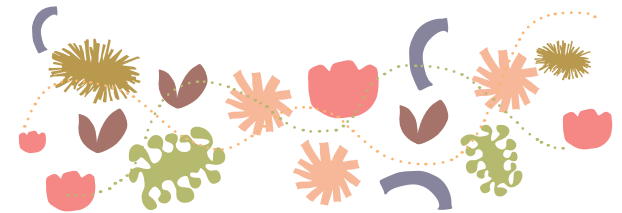
Leikkihabitaatit

Luontopohjaiset suunnitteluratkaisut esittelevät käytännön ratkaisuja. Yksittäisiä elementtejä on helppo sijoittaa esimerkiksi olemassa oleviin leikki- ja liikuntapaikkoihin ympäristöä rikastuttamaan tai koostaa niistä omannäköinen luontopohjainen kokonaisuus.

Leikkilaidut esittelevät erilaisia luontopohjaisten suunnitteluratkaisujen yhdistelmiä. Ratkaisuja voi käyttää osana olemassa olevaa leikki- ja liikuntaympäristöä tai niistä voi rakentaa kokonaisen leikkihabitaatin.

Leikkihabitaatit esittelevät ideakuvituksina kokonaisia luontopohjaisia leikki- ja liikuntaympäristöjä, joissa luontopohjaisuus on pääosassa. Erilaiset välineet rikastuttavat luontopohjaista ympäristöä.

2.2 Luontopohjaiset suunnitteluratkaisut

Luontopohjaiset suunnitteluratkaisut esittelevät käytännön ratkaisuja. Yksittäisiä elementtejä on helppo sijoittaa esimerkiksi olemassa oleviin leikki- ja liikuntapaikkoihin ympäristöä rikastuttamaan tai koostaa niistä omannäköinen luontopohjainen kokonaisuus. Esiteltävät luontopohjaiset suunnitteluratkaisut ovat:

- ✓ Säilytettävät luonnonelementit
- ✓ Maastonmuodot
- ✓ Kasvillisuus
- ✓ Luonnonmateriaalit
- ✓ Vesi
- ✓ Viljely
- ✓ Välineet ja varusteet
- ✓ Oleskelurakenteet

Kuva 10.

Säilytettävät luonnonelementit

Tontilla oleva kasvillisuus säätelee pienilmastoa, kutsuu tutkimaan ympäristöä ja tarjoaa monipuolista tekemistä. Kestävin ratkaisu on säilyttää tontilla olemassa olevaa kasvillisuutta ja kallio- ja maaperää.

Suunnittelu: Lähtökohtana on olemassa olevan metsän, kasvillisuuden ja maaperän säilyttäminen. Toiminnot ja rakennukset sijoitetaan olemassa oleva luonto huomioiden. Mahdolliset muutokset tehdään hienovaraisesti ja olemassa olevaa vaalien. Suunnitellaan työmaa-aikaiset toimenpiteet säilytettävien luonnonelementtien suojaamiseksi.

Toteutus: Rakennusvaiheessa suojataan puusto ja aluskasvillisuus huolellisesti, jolloin vältetään maanpäällisiltä ja maanalaisilta vaurioilta ja kasvillisuuden kasvuedellytykset turvataan. Puiden suojauksessa noudatetaan Infra-RYL lukua 11113 Suojattava kasvillisuus ja luontoalueet.

Ylläpito: Vakiintunut kasvillisuus helpottaa hoitoa jo alkuvaiheessa ja vaatii vain hyvin vähäistä ylläpitoa. Pintamaan kuluneisiin kohtiin voidaan tuoda esimerkiksi haketta ja suojata siten myös puiden juuristoa.

Käyttäjät: Heti suurikokoista puustoa, jonka kasvamiseen muuten menisi vuosikymmeniä. Rikas luontokosketus ja mahdollisuus luonnon tarkkailuun ja monipuoliseen tekemiseen, viihtyisä pienilmasto ja suojaa paahteisuudelta ja tuuulta.

Kuva 11. Säilytettyä metsää. Kuninkaantammen koulu, Helsinki.

Kuva 12. Puiden suojaus työmaalla. Päiväkoti Eloisa, Helsinki.

Kuva 13. Puuston ja kallion suojaus työmaalla. Pohjois-Pasilan koulu, Helsinki.

Maastonmuodot

Maastonmuodot haastavat liikkumaan ja kiipeilemään kaltevilla pinnoilla. Tontilla olemassa olevia maastonmuotoja ja kallioita hyödynnetään, minkä lisäksi tasaisille paikoille voidaan toteuttaa nurmi-, hiekka-, niitty- tai metsäpeitteisiä maastonmuotoja.

Suunnittelu: Kiinnostavan korkomaailman luomiseksi maastonmuotojen muoto, korkeus ja jyrkkyys sekä niiden muodostamat kokonaisuudet vaihtelevat. Suunnittelussa on otettava huomioon maastonmuotojen kulutuksenkestävyys. Kummuille tai rinteille voidaan suunnitella esimerkiksi astinkivipolku, joka vähentää maan kulutusta. Maata tehokkaasti sitovan kasvillisuuden avulla voidaan toteuttaa jyrkempiäkin maastonmuotoja.

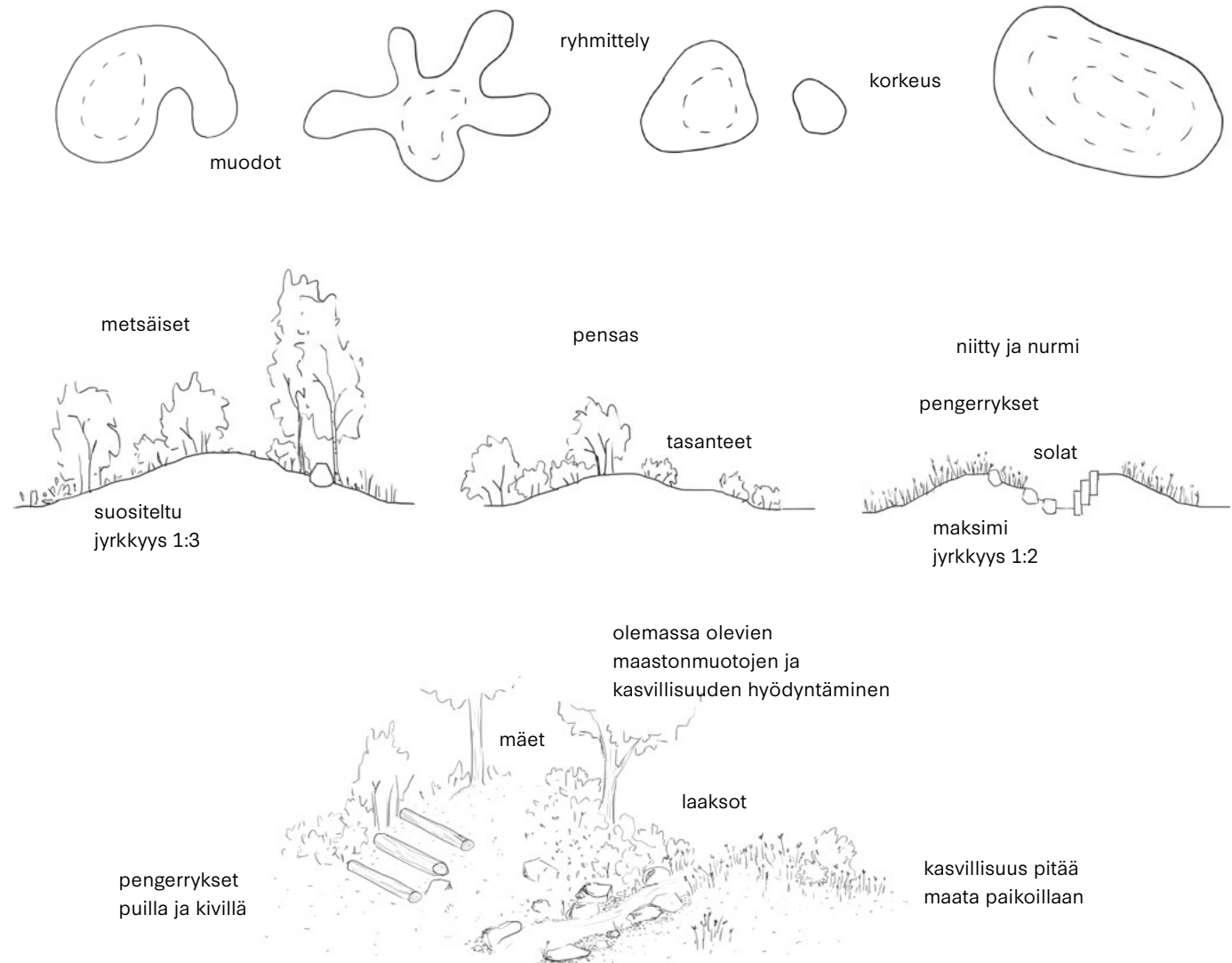
Toteutus: Maa-aineksen kasaaminen ja stabilisointi. Kasvillisuuden istutus ja alkuvaiheessa suojaaminen. Huomioitava, että kasvillisuuden pitää juurtua ennen käyttöönottoa. Tarvittaessa tukirakenteita esim. pystypuupölleistä.

Ylläpito: Kasvillisuuspintainen maastonmuoto voi alkuvaiheessa tarvita kastelua, jotta kasvillisuus juurtuu ja sitoo maata tehokkaasti. Käytön myötä kuluneille paikoille lisätään tarvittaessa maa-ainesta tai ohjataan kulkua.

Käyttäjät: Epätasaiset pinnanmuodot mahdollistavat erilaisia leikkejä ja pelejä, tekevät ympäristöstä mielenkiintoisen ja samalla ne kehittävät motorisia taitoja.

Kaavio 1. Erilaisia mahdollisuuksia hyödyntää olemassa olevaa maastoa ja muokata maastoa monimuotoisemmaksi.

Maastonmuotoilu

Kasvillisuus

Monimuotoinen kasvillisuus luo tiloja, tarjoaa suojaa sekä tuottaa materiaalia leikkeihin. Lasten hyvinvoinnin tukemiseksi on tärkeää, että leikki- ja liikuntaympäristöissä on kasvillisuusalueita, kuten metsiä, niittyjä, nurmi- ja pensasalueita, joiden läpi saa kulkea ja joissa voi oleskella. Näiden jonkinasteinen kuluminen on luonteva seuraus lasten leikeistä ja muusta toiminnasta. Hyvin suunnitellussa pihassa on aktiviteettialueiden lisäksi alueita rauhalliseen leikkiin ja oleiluun. Näitä rauhallisia alueita ja tiloja voidaan luoda kasvillisuudella, kuten suojaavilla pensasistutuksilla, jotka eivät estä kuitenkaan valvontaa. Pihassa tulisi olla myös nopeasti uudistuvaa kasvillisuutta, joka kestää leikkiä ja kulutusta, sekä kasvillisuutta, joka antaa materiaalia leikkimiseen, kuten oksia, heinää, käpyjä, lehtiä ja havuja.

Kuva 14. Pensaat mahdollistavat suojaan leikkipaikan.

Kuva 15. Reittejä ja tiloja kasvillisuuden keskellä. Järvastadens skola, Solna.

Kuva 16. Kukkiva kasvillisuus mahdollistaa vuodenaikojen vaihtelun havainnoinnin kasvillisuuden kautta.

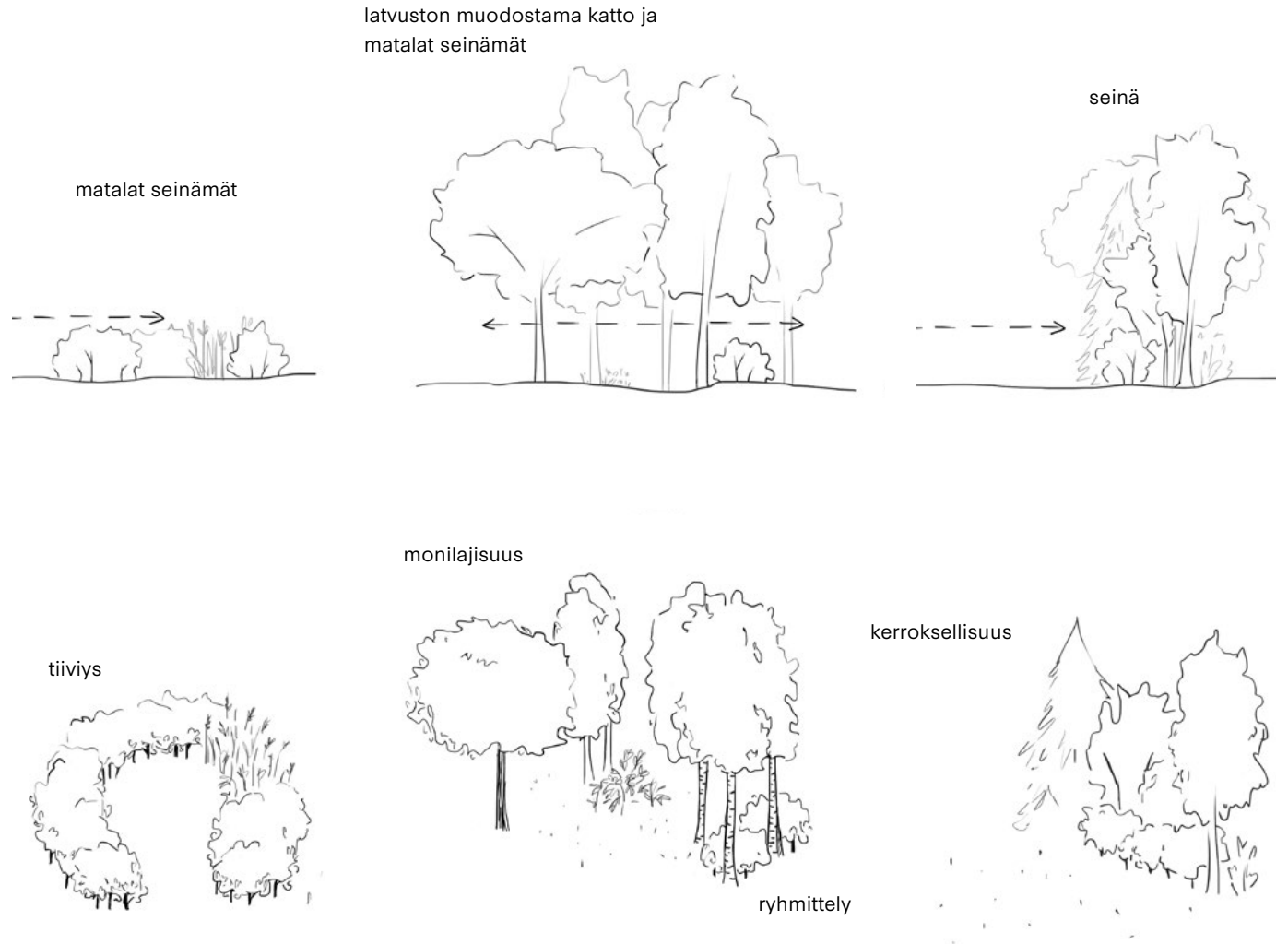
Suunnittelu: Kasvillisuusvalinnoilla ja sijoittelulla voidaan vaikuttaa siihen, millainen pienilmasto ja millaisia tiloja muodostuu. Leikki- ja liikuntaympäristöissä kasvien tulee olla myrkyttömiä ja kasvivalinnoissa on kovan kulutuksen takia huomioitava kestävyys ja nopeakasvuisuus. Pihalle suunnitellaan monipuolinen ja kerroksellinen kasvillisuus.

Toteutus: Kasvien istutuksessa huomioidaan kasvialusta, riittävä istutusetäisyys toisistaan ja oikea ajankohta. Kasvillisuuden olisi hyvä ehtiä juurtua ennen alueen käyttöönottoa. Alkuvaiheessa huolehditaan kastelusta ja suojauksesta.

Ylläpito: Vain tarvittaessa kastellaan ja lannoitetaan sekä leikataan, karsitaan ja täydennysistutetaan kasvillisuusalueita. Ei käytetä torjunta-aineita. Kasvillisuuden tuottamaa materiaalia kuten pudonneita lehtiä ja oksia tai ylläpidossa syntyviä pensaiden leikkuusta tulevaa materiaalia jätetään pihalle.

Käyttäjät: Kasvillisuus tarjoaa mahdollisuuksia oppimiseen, esimerkiksi lajituntemuksen kartuttamiseen ja vuodenaikojen vaihtelun havainnointiin. Se lisää myös viihtyisyyttä tuomalla varjoa ja luomalla suojaisia paikkoja. Monilajinen ja monikerroksellinen kasvillisuus lisää luonnon monimuotoisuutta.

Kasvillisuus tilanmuodostuksessa

Kaavio 2. Kasvillisuudella on mahdollista muodostaa monenlaisia tilakokemuksia.

Kasvillisuuden valinta

Menestymisvyöhykkeiden huomiointi

Leikki- ja liikuntaympäristöjen kasvivalinnoissa on hyvä suosia kestäviä, kotimaisia ja terveitä kasvilajeja, jotka sopivat Suomen ilmasto-olosuhteisiin, esimerkiksi FinE-taimia. Kasvivalinnoissa on hyvä huomioida myös muuttuva ilmasto, esimerkiksi kasvien kuivuuden kestävyys. On syytä suosia monilajisuutta pensaita, puita ja muita kasveja valittaessa. Kasvien monilajisuus ja monikerroksellisuus tukee luonnon monimuotoisuutta ja siten kestävää kehitystä.

Haitallisia vieraslajeja ei tule istuttaa. Myös monet tavallisesti rakennetussa ympäristössä ja puutarhoissa kasvatetut lajit ovat vieraslajeja. Vaikka kaikkia vieraslajeja ei ole luokiteltu haitallisiksi, kannattaa niihin suhtautua varovaisuudella ja huomioida esimerkiksi, ettei lähialueella ole arvokkaita viheralueita, joihin laji voisi päästä leviämään. Tällaisia lajeja ovat mm. isotuomipihlaja ja lännenkanukka.

Lasten leikki- ja liikuntaympäristön maantieteellinen sijainti vaikuttaa Suomen kaltaisessa maassa merkittävästi kasvivalintoihin, sillä ilmasto-olosuhteet ovat hyvin erilaiset eri puolilla maata. Kasvien menestymiseen vaikuttaa menestymisvyöhykkeen lisäksi kasvupaikan paikallislilmasto, kuten vesistön läheisyys, maastonmuodot ja valo-olosuhteet. Monet havupuut, kuten metsäkuusi, mustakuusi ja metsämänty menestyvät aivan maamme pohjoisimmissakin osissa.

Havupensaista vuorimännillä on hyvä talvenkestävyys ja se on kasvupaikan suhteen vaatimaton. Havupuut ja -pensaat tuovat väriä ja suojaa talvella leikkipaikeille ja niiden merkitys kasvaa Pohjois-Suomessa, missä kasvilajivalikoima on suppeampi kuin etelässä. Lehtipuista hieskoivu, rauduskoivu, haapa ja kotipihlaja menestyvät koko Suomessa ja harmaaleppä lähes koko maassa. Pajuista villapaju ja pohjanpaju menestyvät hyvin myös Pohjois-Suomessa. Kukkivista pensaista, kuten syreeneistä ja pensasangervoista loistoangervo, puistosyreeni ja unkarinsyreeni menestyvät lähes koko Suomessa. Taikinamarja menestyy hyvin vaativissakin oloissa ja marjapensaista mustaherukka. (Räty, 2012; Hämet-Ahti ym, 2021)

Lasten leikkiin ja oleskeluun sopivia pensaslajeja

Pensasistutuksiin, joiden lomassa lapset voivat leikkiä ja saada siten tärkeää luontokosketusta, kannattaa valita kestäviä ja voimakaskasvuisia lajeja. Tällaisia ovat muun muassa pensaat, jotka kestävät alasleikkauksen ja jotka tekevät juurivesoja. Osa juurivesoja tekevistä lajeista, kuten kanukat ja heisiangervot leviävät laajalti suotuisissa kasvuolosuhteissa. Tämä tulee ottaa huomioon, kun niitä käyttää leikki- ja liikuntapaikoilla. Runsaasti juurivesoja tuottavat lajit sopivat pensaksi rajatulle leikkialueelle, esimerkiksi rakennettuun kasvillisuussaarekkeeseen, jossa ne tukevat lasten leikkejä ja luontokosketusta. Muita lasten leikkiin ja oleskeluun sopivia lajeja ovat muun muassa kultaheerukka, pajut, pensasangervot, syreenit, taikinamarja ja

vuohenkuusamat. Nämäkin pensaat pitää istutusten jälkeisinä vuosina suojata aidalla, jotta ne pääsevät hyvin kasvuun. Pensasistutusten lomaan voidaan istuttaa heiniä, joita lapset voivat käyttää leikkimateriaaleina.

Pihojen puuvalinnoissa tulisi suosia monilajisuutta

Leikki- ja liikuntaympäristöihin istutetuista puista ainakin osan on hyvä olla riittävän isoja jo istutusvaiheessa. Kookkaammat puuntaimet kestävät kulutusta paremmin, tuovat näyttävyyttä ja halutun varjon piha-alueelle nopeammin kuin aivan pienet taimet. Pihalle varjoa antaviksi puiksi sopivat hyvin leveälatvuksiset puut, kuten metsävaahtera, jalavat ja lehmukset. Puulajivalinnoissa pitää huomioida kasvupaikka ja kasvuolosuhteet.

Lasten ympäristöissä kannattaa suosia monipuolista ja monilajista puustoa. Monipuolinen puulajisto lisää pihan monimuotoisuutta, tarjoaa lapsille mahdollisuuden oppia eri puulajeista ja tarjoaa esimerkiksi linnuille ravintoa ja pesäpaikkoja. Luonnon monimuotoisuuden näkökulmasta erityisen hyviä puulajeja ovat haapa, raita ja muut isot pajupuut, tervaleppä ja kotimainen metsäkuusemme sekä jalot lehtipuut, kuten tammi, metsävaahtera, metsälehmus, lehtosaarni ja jalavat. Näissä jalopuissa elää lukuisia Suomessa harvinaisia ja uhanalaisia lajeja.

Monilajinen kasvillisuus luo viihtyisyyttä ja tukee sekä lasten että eliöstön hyvinvointia

Oppimisympäristöjen pihoiden on hyvä suosia sekä varhain että myöhään kukkivia lajeja, jotka luovat viihtyisyyttä myös kesäajan ulkopuolella. Varhain kukkivat puut ja pensaat, kuten raita ja pajut, ovat pölyttäjiä, kuten mesipistiäisille, perhosille ja kukkakärpäksille, tärkeitä mesi- ja siitepölykasveja. On hyvä suosia kasveja, joilla on pitkä kukinta-aika ja kaunis syysväri. Osalla kasveista, kuten rusokirsikalla, sirotuomipihlajalla ja eräillä marjaomenapuulajikkeilla, kukinta alkaa jo toukokuussa. Joillain kasveilla, kuten pensashahikilla, kukinta jatkuu pitkälle syksyyn. Sipulikasvit kuten helmililjat ja laukat ovat ensimmäinen ravintolähde mehiläisille ja muille hyönteisille ja tuovat väriä istutuksiin jo keväällä heti lumien suluttua. Ainavihanat havupuut ja -pensaat ovat tärkeä lisä koulupihan kasvillisuuteen. Ne tuovat suojaa ja väriä pihaan myös talvisaikaan. Viherkattojen avulla voidaan lisätä kasvillisuuspeitteistä pintaa, millä on vaikutusta muun muassa pienilmastoon.

Piikikkyyks, myrkyllisyys ja allergisoivuus

Piikikkaita kasveja kannattaa käyttää harkiten lasten leikki- ja liikuntaympäristöissä. Piikikkaita kasveja ei tule istuttaa aivan pienten lasten leikki- ja oleskelualueiden lähelle, kuten hiekkaleikkipaikan läheisyyteen pistovaaran vuoksi. Osasta lajeista on olemassa piikittömiä tai lähes piikittömiä lajikkeita,

kuten tyrnistä ja vadelmasta, jotka sopivat lasten leikkipaikoille rikastuttamaan lajistoa. Piikikkäät lajit sopivat leikki- ja liikuntaympäristöön paikkoihin, joissa ei ole välitöntä pistovaaraa, kuten osaksi monilajista pensasistutusta, jossa ei ole tarkoitus aktiivisesti leikkiä tai mihin ei haluta kulkua.

Kasveja, joiden siemenet, marjat tai hedelmät ovat myrkyllisiä, ei tule istuttaa lasten leikkipaikoille. Myrkytystietokeskuksen nettisivuilla (www.myrkytystietokeskus.fi) on kasvien luettelo, joka ei sisällä kaikkia Suomessa kasvavia kasveja, mutta josta voi tarkistaa useimpien kasvien myrkyllisyyden ja myrkyttömyyden. Kukkiessaan voimakkaasti tuoksuvat ja allergiaoireita tuoksullaan aiheuttavat kasvit eivät sovi koulun tai päiväkodin pihaan. Jos tällaisten kasvien kukinta kuitenkin ajoittuu koulujen loma-aikaan, ne ovat käytökelpoisia. Tällaisia kasveja ovat esimerkiksi useat syreenilajikkeet ja jasmikkeet. Lievästi tuoksuvat kasvit, erilaiset kasvien lehtitekstuurit ja lehtien havina tuovat aistielämyksiä erityisesti näkövammaisille.

Kasvisuosituksia

- Olemassa olevan kasvillisuuden säilyttäminen ja hyödyntäminen.
- Luonnon monimuotoisuuden näkökulmasta erityisen hyviä puulajeja ovat haapa, raita ja muut isot pajupuut, tervaleppä ja kotimainen metsäkuusi sekä jalot lehtipuut, kuten tammi, metsävaahtera, metsälehmus, lehtosaarni ja jalavat.
- Leveälatvaiset lehtipuut, kuten metsävaahtera, jalavat ja lehmukset tuovat varjoa oppimisympäristöjen pihoiden ja suojaavat siten lapsia paahteelta.
- Pensaista mm. pajut, pensasangervot, taikinanamarjat, vuohenkuusamat, kultaherukka ja syreenit mahdollistavat lasten leikin ja oleskelun pensasalueilla.
- Havupensaat ja -puut tuovat väriä ja suojaa pihoiden myös talvella.
- Varhain kukkivat pajut ja sipulikasvit ovat tärkeitä ravintokasveja hyönteisille.
- Heinäistutukset pensaiden lomassa tarjoavat tärkeää leikkimateriaalia.
- Hyötyviljelmät tarjoavat lapsille mahdollisuuden kasvien kasvun seuraamiseen ja lapset saavat luontokosketusta hoitaessaan viljelyksiä.

Teksti perustuu Sari Åstrandin opinnäytetyöhön (Åstrand, 2023).

Kasvillisuus - suojaaminen

Kasvillisuus on altis kovalle kulutukselle. Istutettu kasvillisuus tarvitsee erityisesti alkuvaiheessa suojaamista. Suojauksesta huolimatta alueiden tulee olla leikittäviä ja mahdollistaa luontokosketus.

Suunnittelu: Kasvillisuuden suojat suunnitellaan osaksi alueen leikki- ja liikkumismahdollisuuksia. Kestävyyteen kiinnitetään huomiota, erityisesti jos suoja-aitojen päällä voi kiipeillä tai istua. Poistettavat suojat voidaan käyttää uudelleen toisessa kohteessa, esimerkiksi rima-aita kestää useita käyttökertoja. Aidat voidaan suunnitella myös pysyviksi ratkaisuiksi.

Toteutus: Asennetaan kasvillisuuden suojaksi ja poistetaan tarvittaessa. Käytetään ekologisista ja myrkyttömiä materiaaleja, ei painekyllästettyä puuta.

Ylläpito: Suojat voivat rikkoutua, erityisesti jos niiden päälle pystyy kiipeämään. Rikkoutuneet suojat uusitaan tarvittaessa. Kun kasvit ovat kasvaneet 2-5 vuotta, voidaan suojat poistaa.

Käyttäjät: Opettaa empatiaa luontoa kohtaan, harkittua alueiden käyttöä ja luonnon kunnioittamista. Suojat voivat olla myös toiminnallinen elementti.

Kuva 17. Väliaikainen verkkoaita puisilla tolilla, jonka ympärillä lisäksi toiminnallisina elementteinä maakiviä ja puupöllejä. Brotorpskolan, Tukholma.

Kuva 18. Puuaita, jota kiertää pitkospuut. Sipuran päiväkot, Lahti.

Kuva 19. Yleisesti esimerkiksi Keski-Euroopassa käytetty pystyrima-aita. Lundby stadsdelpark, Örebro,

Kuva 20. Puinen aita. Järvastadens skola, Solna.

Kuva 21. Kevytrakenteinen puinen aita. Sipoonlahden koulu, Sipoo.

Kuva 22. Puinen aita korkeilla tolilla. Hällbyskolan, Västerås.

Kasvillisuus - majat ja tunnelit

Kasvillisuudesta muodostetut majat ja tunnelit innostavat tutkimaan ympäristöä ja tukevat mielikuvitusleikkejä sekä tarjoavat paikan rauhoittumiselle ja mittakaavallista tilavaihtelua. Majat mahdollistavat oman ympäristön muovaamiseen, rakenteluun ja oleskeluun. Esimerkiksi pajua tai syreeniä voidaan muovata erilaisiksi rakenteiksi.

Suunnittelu: Yksittäisiä majoja tai tunneleita, mutta myös niiden muodostamia käytävien ja labyrinttien kokonaisuuksia.

Toteutus: Tuoreet pajuversot. Kastelu. Suojaaminen aluksi.

Ylläpito: Uuden kasvun kiinnittäminen rakenteeseen tai kasvuston harventaminen tarvittaessa.

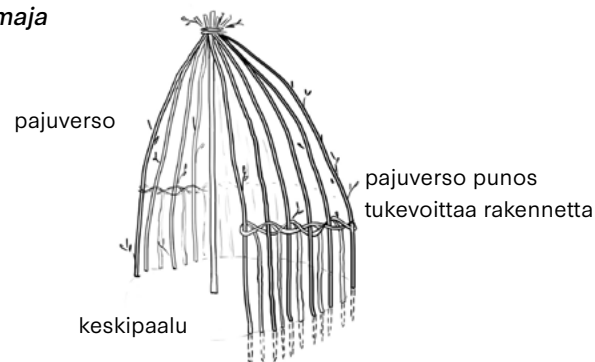
Käyttäjät: Tarjoavat suojaisia paikkoja, luontokosketusta ja innostavat mielikuvitusleikkeihin. Tunnelit ja labyrintit houkuttelevat liikkumaan. Voidaan toteuttaa yhdessä lasten kanssa ja niitä voidaan kehittää ja hoitaa yhdessä. Pajua voidaan hyötykäyttää myös korjaamalla versoja esimerkiksi punontatöiden materiaaliksi.

Kaavio 3. Pajumajan ja pajutunnelin rakentamisperiaatteet.

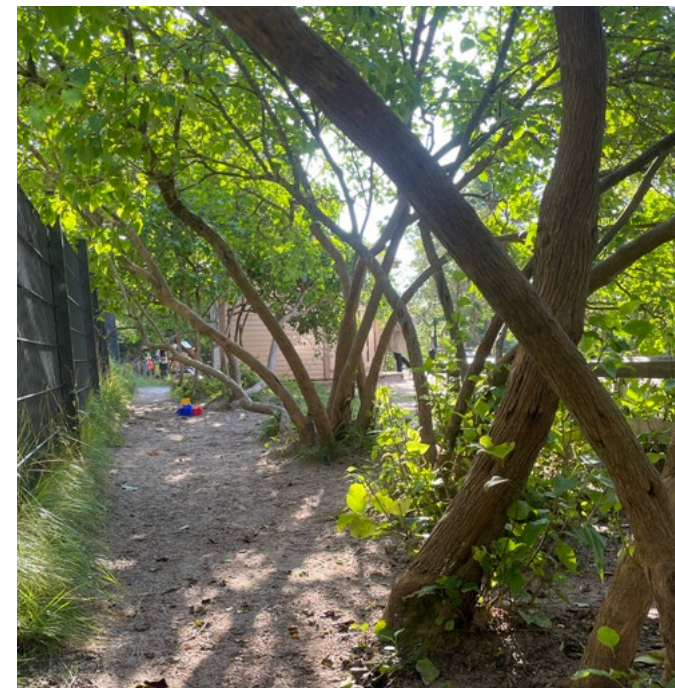
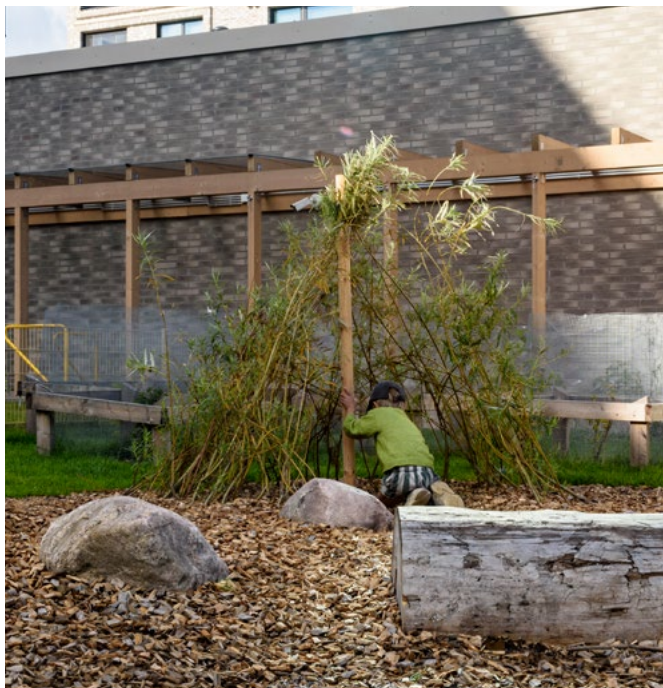
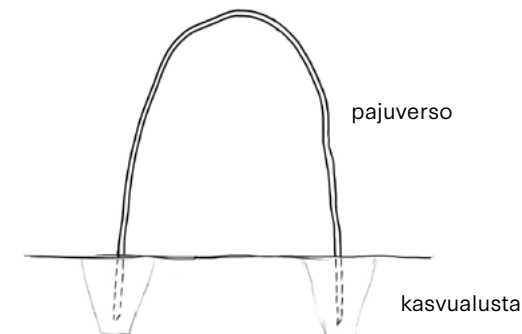
Kuva 23. Pajumaja päiväkodin pihalla. Nihdin päiväkoti Ariel, Helsinki.

Kuva 24. Syreenitunneli. Kaivopuiston päiväkoti, Helsinki.

Pajumaja

Pajutunneli

Luonnonmateriaalit pinnoitteina

Pinnoitteena käytetty irtonainen luonnonmateriaali mahdollistaa sen muokkaamisen ja luontokosketuksen. Luonnonmateriaalit ovat ympäristöystävällinen, kestävä ja usein myös kustannuksiltaan suhteellisen edullinen ratkaisu.

Suunnittelu: Luonnonmateriaaleja käytetään leikki- ja liikuntapaikoilla ensisijaisesti pinnoitteina muun muassa niiden muunneltavuuden, turvallisuuden ja vedenläpäisykyvyn takia. Kun halutaan rajoittaa materiaalin leviämistä käytetään reunoja ja harkitaan, miten alueet rajautuvat toisiinsa. Suunnittelussa on huomioitava esteetön pääsy eri alueille esimerkiksi kivituhkareittejä tai rakennettuja puupolkuja pitkin. Tarvittaessa voidaan toteuttaa lisäksi esteettömiä turva-alustoja leikkivälineiden yhteyteen pääreiteille. Käytettäessä luonnonmateriaalia turva-alustana, tulee huomioida turvallisuusvaatimukset.

Toteutus: Yksinkertaisempi asennus verrattuna sidottuihin päällysteisiin kuten asfalttiin, tekonurmeen tai valetta-vaan turva-alustaan.

Ylläpito: Irtonaista materiaalia saattaa kulkeutua ja leikeissä sitä saatetaan kuljettaa paikasta toiseen, joten tarvittaessa materiaalia täydennetään. Turva-alustojen toimivuus tarkastetaan.

Käyttäjät: Irtonainen materiaali mahdollistaa muokkauksen. Materiaalien siirtely ja sillä leikkiminen sallitaan. Leikin kautta voidaan osallistua ylläpitoon.

Kuva 25. Haketta ja turvasoraa leikkialueella, missä niiden osittainen sekoittuminen ei haittaa. Nihdin Päiväkoti Ariel, Helsinki.

Kuva 26. Haketta on käytetty turva-alustana ja se on rajattu alemmalle tasolle asfaltista ja sisäänkäyntikiveyksestä, jolloin se ei leviä kulkureiteille. Kuninkaantammen koulu, Helsinki.

Taulukko 1. Esimerkkejä luonnonmateriaalien soveltumisesta erilaisiksi pinnoitteiksi

	leikkialue	turva-alusta	oleskelualue	kulkureitti	esteetön
puuhake	x	x	x	x	
ruokohake	x	x	x		
metsänpohja / humusmaa / metsäkarike	x		x	x	
hiekkä	x	x	x	x	
sora / seulottu sepeli / somero	x	x	x	x	
kivituhka / murske			x	x	x
luonnonkiveys	x		x	x	x

Luonnonmateriaalit rajaamisessa ja rinteissä

Luonnonmateriaalit rajaavat alueita ja ratkaisevat korkeuseroja tukimuureina ja pengerryksinä. Ne toimivat myös leikissä ja tasapainoilussa.

Suunnittelu: Puiden runkoja ja kiviä voi asetella eri tavoin alueiden ja materiaalien rajoille sekä rinteisiin. Hyödynnetään ensisijaisesti tontilla olevia tai esimerkiksi kunnan materiaalivarastoissa olevia paikallisia kiviä ja puunrunkoja.

Toteutus: Tontilta kaadettujen puiden ja kivien säilytys tontilla työmaavaiheessa. Luonnonmateriaaleista näkee usein vasta kohteessa materiaalin tarkan koon ja muodon, joten työmaavaiheessa asettelussa on käytävä harkintaa. Tarvittaessa puut kiinnitetään paikoilleen maahan tai toisiinsa esimerkiksi puukiiloilla, harjateräksillä tai kuumasinkityllä reikänauhalla. Runkoihin ja pölleihin voidaan jättää kuori paikoilleen. Oksat sahataan niin, että ne eivät aiheuta vaaraa. Ratkaisujen turvallisuus tulee varmistaa rakentamisen yhteydessä.

Ylläpito: Maakivet eivät vaadi ylläpitoa. Maapuita uusitaan tarvittaessa edellisten lahotessa. Rakenteita huolletaan tarvittaessa ja niiden turvallisuus tarkastetaan.

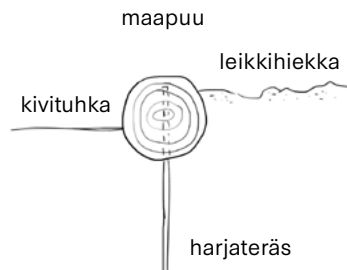
Käyttäjät: Maapuut ja -kivet mahdollistavat monipuolisen liikumisen, kuten tasapainoilun ja hyppelyn.

Kaavio 4. Maapuureunuksen, pystypöllireunuksen ja maakivipengerryksen periaatteet.

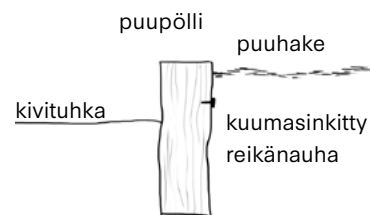
Kuva 27. Lasten suunnitelmien mukaan maalattu pöllirinne. Pohjois-Pasilan väliaikainen koulu, Helsinki.

Kuva 28. Hiekkalaatikon pystypöllireunus. Tahmelan päiväkot, Tampere.

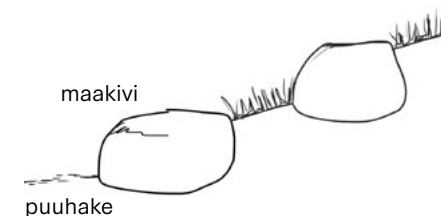
Maapuureunus

Pystypöllireunus

Maakivipengerryks

Luonnonmateriaalit toiminnallisina elementteinä

Maahan aseteltuja maapuita ja -kiviä voi hyödyntää seikkailureitteinä, monissa peleissä ja leikeissä sekä oleskelupaikkoina ja ulkoluokan kokoontumispaikkana.

Suunnittelu: Puiden runkoja ja kiviä voidaan asettaa eri tavoin yksittäin tai ryhmiin, niin että ne muodostavat monikäyttöisen kokonaisuuden. Elementit voidaan sijoittaa säilytettävään metsään tai muualle tontille. Hyödynnetään ensisijaisesti tontilla olevia kiviä ja kaadettavia puita sekä niiden kantoja.

Toteutus: Tontilta kaadettujen puiden ja kivien säilytys tontilla työmaavaiheessa. Luonnonmateriaaleista näkee usein vasta kohteessa materiaalin tarkan koon ja muodon, joten asettelua tulee suunnitella yhteistyössä rakentamisen yhteydessä. Tarvittaessa puut kiinnitetään paikoilleen maahan tai toisiinsa esimerkiksi puukiiloilla, harjateräksillä tai kuumasinkityllä reikänauhalla. Puiden runkoihin ja pölleihin jätetään kuori paikoilleen ja oksat sahataan niin, että ne eivät aiheuta vaaraa. Ratkaisujen turvallisuus tulee varmistaa rakentamisen yhteydessä.

Ylläpito: Maakivet eivät vaadi ylläpitoa. Maapuita uusitaan tarvittaessa edellisten lahotessa. Rakenteita huolletaan tarvittaessa ja niiden turvallisuus tarkastetaan.

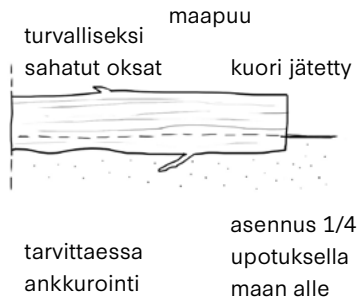
Käyttäjät: Monipuoliseen toimintaan, leikkiin ja liikuntaan kaiken ikäisille ja taitotasoisille.

Kaavio 5. Maapuun, puupölin ja maakiven asentamisperiaatteet.

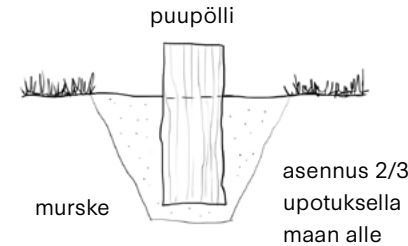
Kuva 29. Maapuita suurten varjostavien puiden alla.

Kuva 30. Kantojen, maapuiden, puupölin ja maakivien muodostama kokonaisuus. Päiväkoti Eloisa, Helsinki.

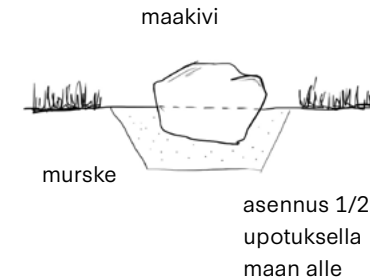
Maapuu

Puupölli

Maakivi

Luonnonmateriaalit leikin ja tutkimisen elementteinä

Luonnonmateriaaleja ja niistä tehtyjä rakenteita voidaan hyödyntää monipuolisesti leikeissä ja ne innostavat tutkimaan ja liikkumaan. Materiaaleja voidaan hyödyntää sellaisenaan, niitä voidaan muokata ja sekoitella. Leikkiympäristöön voidaan tuoda myös rakenteita, jotka inspiroivat luonnonmateriaalien mielikuvitukselliseen käyttöön ja tutkimiseen. Tällaisia rakenteita ovat esimerkiksi majanrakennuskehikko, leikkikeittiö tai vaaka, jolla voi punnita irtomateriaaleja.

Suunnittelu: Olemassa olevien luonnon elementtien hyödyntäminen lähtökohtana. Lasten ja nuorten osallistaminen leikin elementtien suunnitteluun tuo lasten maailman näkyviin ratkaisuihin. Irtonaisia luonnonmateriaaleja ja luonnonmateriaaleista muokattuja leikin elementtejä tuodaan osaksi ulkona leikkimistä. Materiaalien tulee olla saatavilla ja helposti käytettävissä.

Toteutus: Yksilölliset leikin elementit toteutetaan tapauskohtaisesti. Puusta tehtävät yksilölliset leikin elementit voidaan toteuttaa esimerkiksi puusepän kanssa yhteistyössä. Irtomateriaaleja, kuten olkia, haketta, käpyjä, oksia ja keppejä tuodaan leikkiympäristöön ja niitä säilötään esimerkiksi materiaalilaatikoissa. Ratkaisujen turvallisuus tulee varmistaa.

Ylläpito: Irtonaiset luonnonmateriaalit kuluvat ja kulkeutuvat ja niitä tuodaan tarvittaessa lisää. Lapset voivat myös itse kerätä luonnonmateriaaleja leikkiympäristöön. Rakenteita huolletaan tarvittaessa ja niiden turvallisuus tarkastetaan.

Käyttäjät: Luonnonmateriaalit mahdollistavat mielikuvitukselliset leikit ja luontokosketuksen.

Kuva 31. Kepit, kävyt ja kivet. Tahmelan päiväkot, Tampere.

Kuva 32. Kiipeilypuu. Kristofferskolan, Tukholma.

Kuva 33. Puiset veistokset. Görvålns naturlek, Järfalla.

Kuva 34. Kantojen hyödyntäminen. Skogen i Löttingeskogen, Täby.

Kuva 35. Lätäkkö tai kulho. Vårbergstoppen, Tukholma.

Kuva 36. Tuolit/penkit. Sofiaparken, Örebro.

Kuva 37. Tutkimusasema. Lepakkopuisto, Iisalmi.

Kuva 38. Suurennuslasi. Korkeasaari, Helsinki

Kuva 39. Tarjousmalaatikko. Görvälns naturlek, Järfälla.

Kuva 40. Tarjoumien vaihtopaikka. Kettumäen kansanpuisto, Kouvola.

Kuva 41. Kasvuntarkkailulaatikko. Görvälns naturlek, Järfälla.

Kuva 42. Vaaka. Görvälns naturlek, Järfälla.

Kuva 43. Portti leikkimetsään. Skogen i Löttingeskogen, Täby.

Kuva 44. Majanrakennuskehikko. Görvälns naturlek, Järfälla.

Kuva 45. Järviruokomaja. Kettumäen kansanpuisto, Kouvola.

Kuva 46. Tunneli. Görvälns naturlek, Järfälla.

Kuva 47. Käpyliukumäki. Värbergstoppen, Tukholma.

Kuva 48. Leikkikeittiö. Skogen i Löttingeskogen, Täby.

Kuva 49. Ääniopas. Görvälns naturlek, Järfälla.

Vesi - hulevesipainanteet

Hulevesiä syntyy, kun sade- ja sulamisvedet eivät pääse imeytymään maahan. Hulevesiä viivytetään ja imeytetään hulevesipainanteissa. Hulevesipainanteiden avulla mahdollistetaan lapsille mm. veden kiertokulkuun tutustuminen ja sademäärien arviointi ja lisätään luonnon monimuotoisuutta. Matalat luonnonmukaiset kasvi- tai kivipinnoitteiset hulevesipainanteet sopivat hyvin leikki- ja liikuntaympäristöihin.

Suunnittelu: Painanteiden sijoittelussa hyödynnetään tontin luontaisia maastonmuotoja mahdollisuuksien mukaan. Hulevesipainanteiden suunnittelussa voidaan vaikuttaa niiden mutkitteluun, leveyteen, kaltevuuteen, reunoihin, ylityspaikkoihin, porrastuksiin, patoihin ja kasvillisuuteen. Liikunta- ja leikkiympäristöissä painanteiden tulee olla valvottavissa, turvallisuuden takia matalia ja usein ne ovat suuren osan ajasta kuivia. Tarvittaessa suunnitellaan ylivuotoreitti tai kaivo, jos vesi ei pääse imeytymään maaperään.

Toteutus: Painanteen rakentaminen ja kasvillisuuden istutus. Varmistetaan, että vesi ohjautuu painanteeseen ja pääsee imeytymään maakerrokseen tai poistumaan siten, että ei synny syviä lammikoita.

Ylläpito: Tarvittaessa kasvillisuuden hoito. Varmistetaan painanteiden toimivuus ja turvallisuus.

Käyttäjät: Luontokosketus ja oppiminen vedenkierrosta. Kasvillisuuspinnoitteiset monilajiset hulevesipainanteet lisäävät luonnon monimuotoisuutta.

Kuva 50. Luonnonmukainen hulevesiuoma ja katselulaituri hulevesipainanteen äärellä. Sipoonlahden koulu, Sipoo.

Kuva 51. Kasvillisuuspeitteinen hulevesien viivytyspainanne. Pakilan koulu. Helsinki.

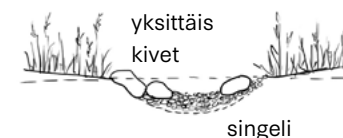
Toiminnallinen kasvillisuuspeitteinen hulevesipainanne

kosteikkokasvillisuus

maakiviä ja
-puita

Kivipintainen hulevesipainanne

korkein
vedenpinnan taso

Vesi - rakennetut elementit

Puhtaat sade- ja sulamisvedet voidaan hyödyntää kasvillisuuden käyttöön sekä leikki- ja opetusvälineinä. Vesiä voidaan ohjata pihan läpi kulkevaan loivaan kouruun, jonka varrelle lapset voivat rakentaa puroja ja patoja. Vesikosketus edistää oppimista, tarjoaa viilenystä paahteisina aikoina, vahvistaa luontosuhdetta ja parantaa allergiaterveyttä maaperäkosketuksen kautta. Talvella lumia voidaan kasata tontille ja hyödyntää leikeissä, kuten rakentelussa ja mäenlaskussa.

Suunnittelu: Veselementti voidaan tuoda leikki- ja liikuntaympäristöön keräämällä tai viivyttämällä sadevettä, ohjaamalla kattovesiä hyötykäyttöön tai asentamalla vesijohtoveteen liitettyjä pumppuja tai vesipisteitä osaksi ympäristöä. Vesileikkiä varten voidaan toteuttaa erilaisia kouruja, patoja tai yksinkertaisempia lätäköitä tai veden keräämiseen liittyviä rakenteista. Veden sekoittaminen hiekan tai muun irtoaineksen kanssa lisää leikin mahdollisuuksia. Vesileikkialueiden tulee olla valvottavissa ja riittävän matalia. Viljelysten yhteyteen on hyvä toteuttaa vesipiste. Talvella lumen ja jään tuomat mahdollisuudet ja haasteet on huomioitava.

Toteutus: Veselementtien suunnittelussa tulee huomioida leikki- ja liikuntaympäristön korkomaailma, jotta vesi valuu haluttuun suuntaan eikä lätäköidy esimerkiksi kulkureiteille.

Ylläpito: Pumppurakenteet vaativat huoltoa ja pumppujen käytössä tulee huomioida jäätyminen. Ilkivallan välttämiseksi vesipumppu voi toimia esimerkiksi vain päivällä.

Käyttäjät: Vesileikki mahdollistaa oppimisen esimerkiksi veden kiertokulusta, painovoimasta ja tilavuudesta. Vesi mahdollistaa viljelysten kastelun.

Kuva 52. Vesipumppu ja kivetty vesileikkialue. Nihidin päiväkoti Ariel, Helsinki.

Kuva 53. Auraamatta jätetty alue. Meilahden ala-asteen koulu, Helsinki

Kuva 54. Hulevesikouru hiekkapinnalla, jota voi muotoilla. Sipoonlahden koulu, Sipoo.

Kuva 55. Vesikourut ja saavit joihin voi tuoda esimerkiksi ämpäreillä vettä vesipisteeltä. Bägersta gård daghem, Tukholma.

Kuva 56. Metallinen astia, johon vesi voi kerääntyä. Görvalns naturlek, Järfälla.

Viljely

Viljely tarjoaa lapsille luontokosketuksen, yhdessä tekemisen ja oppimisen kasvukauden kiertokulusta. Hyötypuutarhat ovat suositeltavia oppimisympäristöissä. Hyötykasvit voivat olla monivuotisia kuten yrtit, marjapensaat ja hedelmäpuut. Kasvit toimivat monien hyönteisten, kuten perhosten ja mehiläisten mesikasveina.

Suunnittelu: Viljelyalue voi koostua palstasta, viljelylaatikosta ja kasvihuoneesta sekä näiden yhteydessä olevasta lehtikompostista ja lahoppuaidasta. Viljelyalueen paikan valinnassa otettava huomioon alueen valvottavuus ja kasvuolosuhteet kuten varjostus. Korotetut istutusalueet ovat helpokäyttöisimpiä ja ne voi toteuttaa esteettömiksi. Kasvillisuutena voi olla niin syötäviä kuin kukkiviakin kasveja.

Toteutus: Viljely soveltuu hyvin koulujen ja päiväkotien pihoille, jossa viljely voi olla osa oppimisympäristöä. Pui- sissa rakenteissa käytetään käsittelemätöntä tai myrky- töntä puuta. Toteutuksessa mukana käyttäjien huoltajia.

Ylläpito: Ylläpidosta sovitaan käyttäjien kanssa. Ra- kenteiden kuten viljelylaatikoiden ylläpito korjaaminen tarvittaessa.

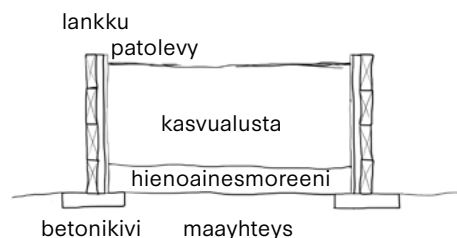
Käyttäjät: Lapset ja nuoret sekä vanhemmat ja henkilöstö pääsevät kasvien hoidon kautta oppimaan niistä ja saavat luontokosketuksen.

Kaavio 6. Viljelylaatikon ja lahoppuaidan rakentamisperiaate

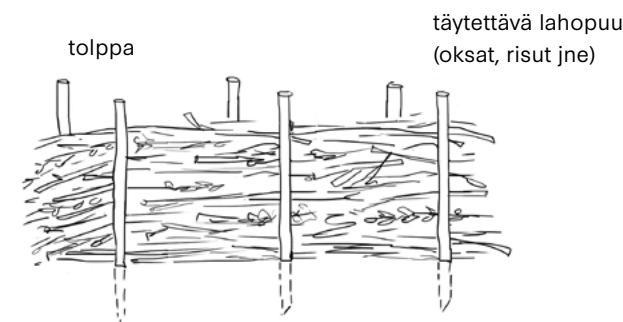
Kuva 57. Auringonkukkia viljelylaatikoissa. Mainingin päiväkot, Espoo.

Kuva 58. Komposti ja istutuslaatikoita (Abau Design x Nomaji). Tahmelan päiväkot, Tampere.

Viljelylaatikko

Lahoppuaita

Välineet ja varusteet

Leikkivälineillä ja varusteilla tuodaan puitteita erilaiselle tekemiselle. Rakennetummat välineet ja varusteet voidaan sovittaa osaksi luontopohjaista pihaa siten, että ne täydentävät pihan toimintoja. Välineillä kuten kiipeilytelineillä, keinuilla ja liukumäillä tuodaan lisäarvoa, esimerkiksi liikunnallisesti haastavampia leikkejä.

Suunnittelu: Välineet sijoitetaan luontopohjaisten elementtien keskelle osaksi kokonaisuutta. Esteettömillä välineillä ja rakennetuilla reiteillä voidaan mahdollistaa erilaisia toimintoja ja pääsyn kasvillisuuden ja luonnon keskelle tai muuten hankalakulkuisempiin paikkoihin. Voidaan käyttää valmisvälineitä tai kustomoituja paikkaan suunniteltuja ratkaisuja. Kaikkien välineiden osalta tulee huomioida turvallisuusvaatimukset ja riskinarviointi.

Toteutus: Asennetaan välinevalmistajan ohjeiden mukaisesti, huomioiden turvaetäisyydet ja putoamiskorkeudet.

Ylläpito: Paikalle rakennettujen ylläpito. Valmis välineiden huolto valmistajan mukaan.

Käyttäjät: Fyysinen ja kognitiivinen kehitys sekä motoriset taidot.

Kuva 59. Kiipeilyteline koulun pihalla. Branthovdaskolan, Västerås.

Kuva 60. Kiipeilyteline ja aurinkovarjopurje kasvillisuuden keskellä. Carlsbergin Molevitten, Kööpenhamina.

Kuva 61. Keinu metsänreunassa. Lepakkopuisto, Iisalmi.

Oleskelurakenteet

Oleskelurakenteet tarjoavat kohtaamis- ja rauhoittumipaikan sekä mahdollisuuden kokoontua yhteen esimerkiksi oppitunnille.

Suunnittelu: Oleskelurakenteita voidaan tuoda niin keskeisille kohtaamispaikoille, toimintojen läheisyyteen kuin suojaisiin paikkoihin rauhoittumista varten. Oleskelurakenteiden sijoittamisella muiden toimintojen läheisyyteen voidaan tarjota mahdollisuus luontevasti erilaisten toimintojen seuraamiseen.

Toteutus: Huomioidaan kestävyys ja huollettavuus. Tarvittaessa hyväksytetään toteutusratkaisu rakennesuunnittelijalla.

Ylläpito: Paikalle rakennettujen rakenteiden ylläpito. Tarvittaessa esimerkiksi huoltokäsittely ja korjaus. Valmisvälineiden huolto valmistajan mukaan.

Käyttäjät: Voi toimia niin kohtaamispaikkana, lepoaikkana kuin paikkana ulkona oppimiseen tai työskentelyyn.

Kuva 62. Oleskelupenkki toimii kohtaamis- ja opiskelupaikkana säilytetyn metsän suojassa. Kanniston koulu.

Kuva 63. Monikäyttöinen katsomorakenne, jossa voidaan pitää esimerkiksi ulko-oppitunnin aloitus. Kuninkaantammen koulu, Helsinki.

Kuva 64. Penkkejä pergolan alla. Örebro stadspark, Örebro.

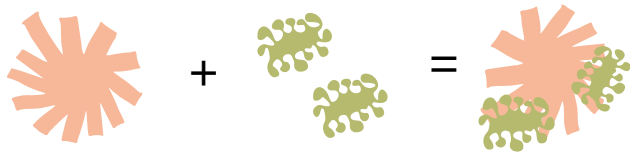

2.3 Leikkilaikut

Leikkilaikut esittelevät erilaisia luontopohjaisten suunnitteluratkaisujen yhdistelmiä. Ratkaisuja voi käyttää osana olemassa olevaa leikki- ja liikuntaympäristöä tai niistä voi rakentaa kokonaisen leikkihabitaatin. Esiteltävät leikkilaikut ovat:

- ☀ **Metsikkö**
- ☀ **Rinneleikki**
- ☀ **Seikkailureitti**
- ☀ **Hiekkaleikkipaikka**
- ☀ **Vesileikkipaikka**
- ☀ **Keinupuutarha**
- ☀ **Majanrakennuspaikka**

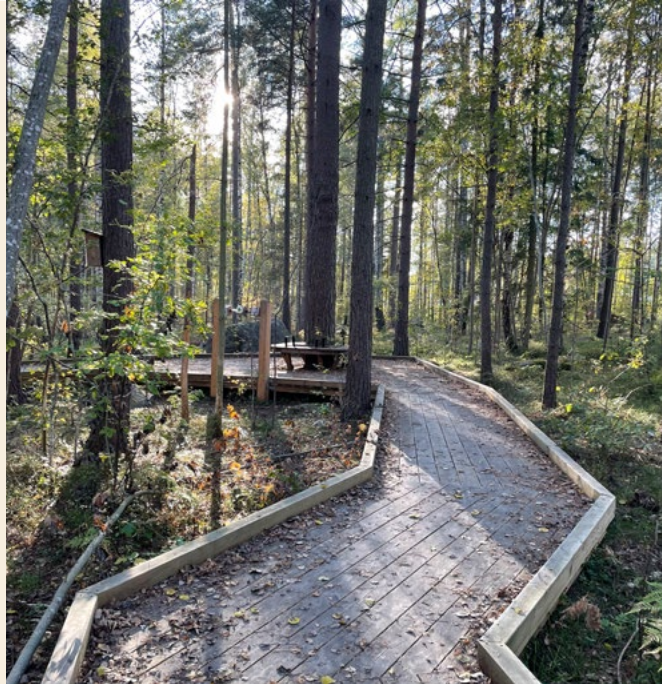
Kuva 65.

Metsikkö

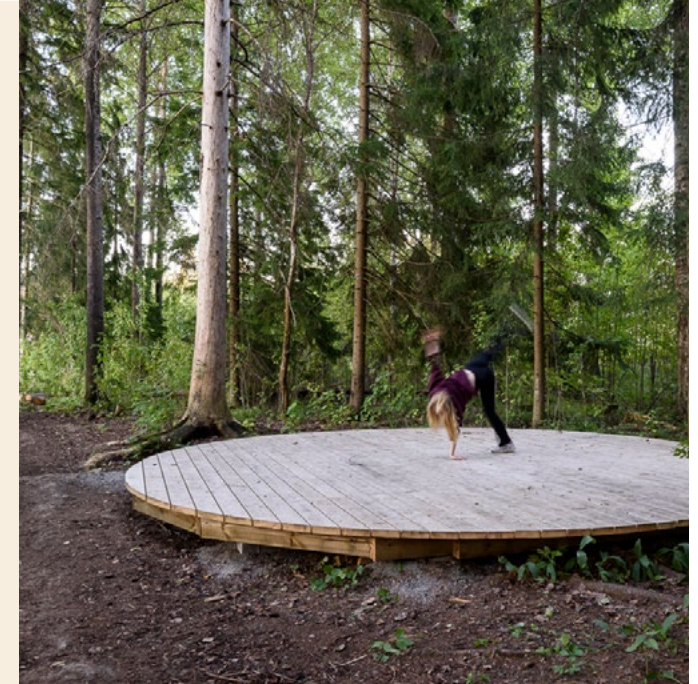
Säilytetty metsikkö

+ hake + maakivet + maapuut

Metsäleikki

säilytetty metsä + esteetön lankkupolku

Esiintymispaikka metsässä

säilytetty metsä + lava

Säilytettävään metsään tai puustoiselle alueelle voidaan tuoda leikkiä ja liikettä inspiroivia rakenteita. Metsän tunnelma pyritään säilyttämään, joten muutokset tulee tehdä harkiten. Käytetään elementtejä, jotka sopivat ja sulautuvat ympäristöönsä, kuten puita ja kiviä. Metsänpohja ei kestä kovaa kulutusta, joten alueille ja reiteille, joita käytetään eniten, tuodaan esimerkiksi haketta suojaamaan puiden juuristoa. Reittejä voidaan tehdä

myös pitkospuilla tai lankkupoluilla. Rakennetut reitit voidaan tehdä esteettömiksi, jolloin metsä on useammille saavutettava. Metsään tuodut rakenteet antavat ideoita mielikuvitusleikkiin ja kannustavat liikkumaan. Rakenteet kutsuvat lähtemään metsään ja tutkimaan sitä.

Kuva 66. Metsikköön asetellut maapuut ja -kivet. Rykmentinpuiston koulu, Tuusula.

Kuva 67. Metsään rakennettu lankkupolku. Malmabergs matskog, Västerås.

Kuva 68. Toiminnallinen lava metsässä. Kanniston koulu. Vantaa.

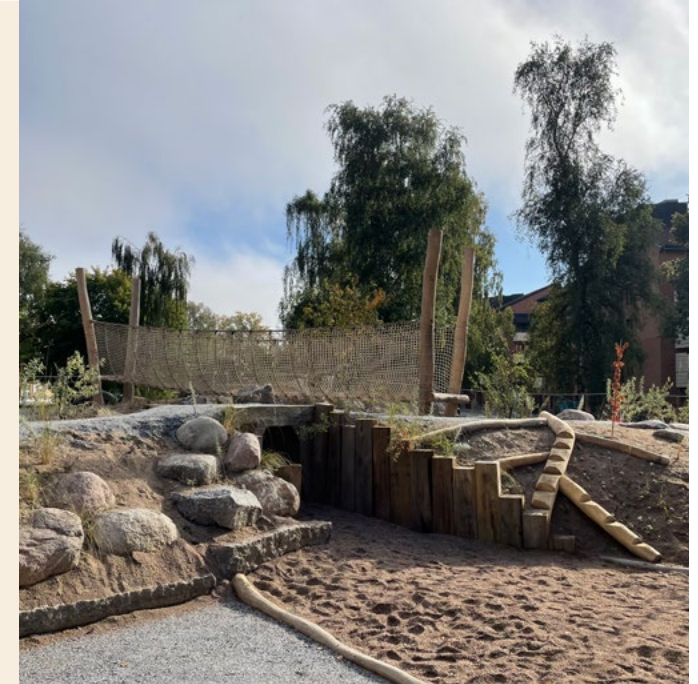
Rinneleikki

oleva loiva rinne + hake
+ väline: kiipeilyverkko

rakennettu mäki + portaavat + kiipeilyseinämä
+ hake + istutettu kasvillisuus + väline: liukumäki

rakennettu mäki ja sola + hiekkä
+ maapuut + maakivet + väline: riippusilta

Olemassa olevaan rinteeseen tai aiemmin tasaiselle paikalle rakennettuihin maastonmuotoihin voidaan tuoda leikkiä ja liikettä inspiroivia rakenteita. Rinteeseen istutetaan monipuolista kasvillisuutta, jonka lomassa voi leikkiä. Rinneleikkialueella voidaan yhdistää luonnonmateriaaleista toiminnallisia elementtejä ja portaita sekä monipuolisesti välineitä kuten liukumäkiä ja kiipeilyrakenteita. Jyrkässä rinteessä maa tuetaan tai pengerretään

kulumisen ehkäisemiseksi.

Rinneleikki tarjoaa monipuolisen ja innostavan ympäristön, jossa voi liikkua, leikkiä ja tutkia. Se yhdistää motoriset haasteet ja seikkailun tunteen, mikä sopii hyvin eri-ikäisille lapsille ja nuorille. Se mahdollistaa kiipeilyn, liukumisen ja juoksun, mutta tarjoaa myös paikkoja rauhalliselle leikille ja tutkimiselle.

Kuva 69. Kiipeilyverkko ja tasanne. Görvälns naturlek, Järfälla.

Kuva 70. Kiipeilyseinämä. Hällbyskolan, Västerås.

Kuva 71. Sola ja riippusilta. Sofiaparken, Örebro.

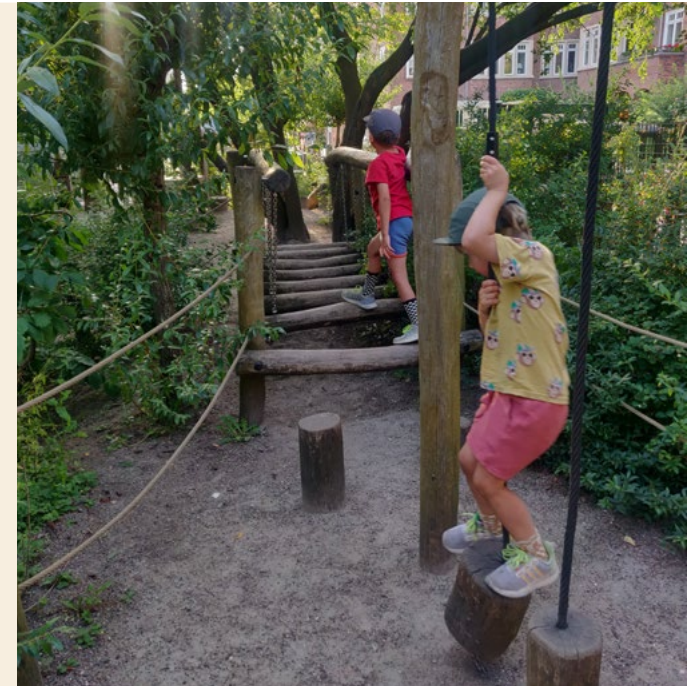
Seikkailureitti

pajutunneli + pajumaja
+ kivituhka + pensaat + suoja-aita

pensaat + puut + pystypöllit

pensaat + pystypöllit
+ välineet: liaani, riippusilta

Istutettavan kasvillisuuden lomaan voidaan toteuttaa kokonaisuuksia luonnonelementeistä ja välineistä. Kasvillisuus, kuten pensaat sekä pajutunnelit ja majat luovat tilojen kokonaisuuksia, joiden lomassa voi seikkailla. Luonnonmateriaalit, kuten puu ja kivet sekä erilaiset välineet tuovat reitteihin lisää haastetta ja koettavaa.

Kuva 72. Pajutunneli. Brotorpskolan, Tukholma.

Kuva 73. Pystypöllejä pensaikossa. Ikean katto, Kööpenhamina

Kuva 74. Puisia tasapainoiluvälineitä kasvillisuuden keskellä. Niels Ebsens Vej skole ja Danaplats, Kööpenhamina.

Hiekkaleikkipaikka

rakennettu mäki + pumppu
+ vesikouru + hiekka

hiekkä + maakivet
+ puupölliit + kasvillisuus

hiekkä + reunarakenne + maapuut

Hiekkaleikkipaikan suunnittelussa voi hyödyntää maastonmuotoja, kasvillisuutta ja luonnonmateriaaleja, jolloin kokonaisuus sulautuu ympäristöön. Hiekkaleikkipaikka voi vaihettua suoraan kasvillisuusalueille tai sitä voidaan rajata maakivillä ja puupölliillä tai esimerkiksi leveällä puisella reunalla. Reunarakenteet voivat olla monikäyttöisiä esimerkiksi istuskeluun, tasapainoiluun tai ratana leikeissä ja pyöräilyssä. Leikkihiekkaa voidaan rikastut-

taa luonnonmateriaaleilla, kuten metsänpohjakarikkeella, mikä mahdollistaa monipuolisemman mikrobikosketuksen.

Vesi tuo hiekkaleikkipaikkaan vaihtelua ja elämyksellisyyttä mahdollistamalla veden liikkeen ja ominaisuuksien tutkimisen. Vesileikkipaikka voi olla rakennettu kokonaisuus, jossa vettä voi pumpata tai tuoda paikalle kantamalla. Rakenteet, kuten kanavat tai pienet padot, innostavat kokeilemaan ja havainnoimaan. Kas-

villisuus ja kivet voivat rajata leikkialuetta ja ohjata veden kulkua. Paikan suunnittelussa huomioidaan turvallisuus ja veden hallinta, jotta leikki on miellyttävää ja kestävää.

Kuva 75. Vesileikkipaikka. Örebro stadspark, Örebro.

Kuva 76. Hiekkalaatikko kasvillisuuden keskellä. Branthovdaskolan, Västerås.

Kuva 77. Hiekkalaatikko. Bägersta gård daghem, Tukholma.

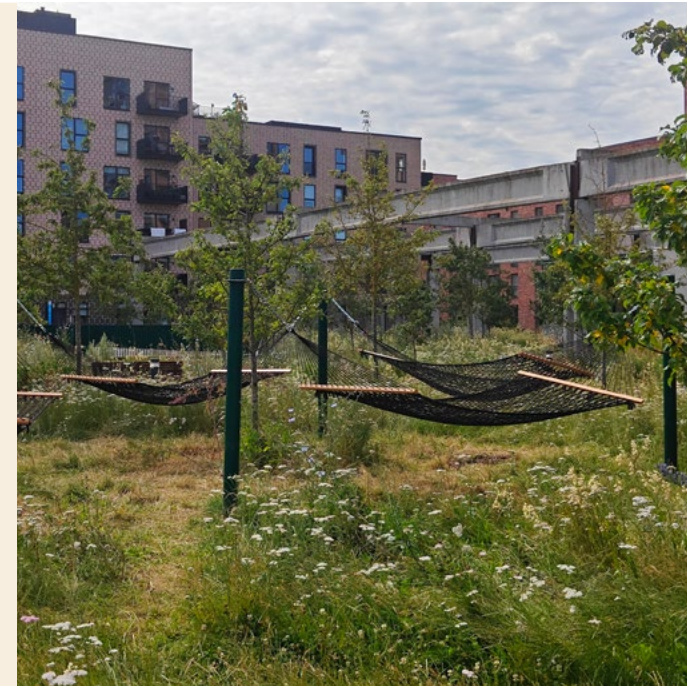
Keinupuutarha

hake + kasvillisuus + heilurikeinu

turvasora + kasvillisuus + keinu

nurmi + niitty + riippukeinu

Keinupuutarha yhdistää leikin ja rauhoittumisen vehreään ympäristöön. Keinut, kuten heilurikeinut, tavalliset istuttavat keinut ja riippukeinut, sijoitetaan runsaan kasvillisuuden, niittyjen tai viljelylaatikoiden yhteyteen. Kasvit ja viljely luovat paikan tunnelman ja tarjoavat suojaa, väriä ja vaihtelua vuodenkierron mukaan.

Keinut kutsuvat eri-ikäisiä käyttäjiä: suuremmat keinut tarjoavat vauhdikasta liikettä, kun taas riippukeinut mahdollistavat

rentoutumisen ja oleilun luonnon keskellä. Keinujen sijoittelussa huomioidaan näkymät, varjostus ja ympäristön rauhallisuus, jolloin syntyy monipuolinen ja viihtyisä kokonaisuus.

Kuva 78. Heilurikeinu. Lundby stadsdelpark, Örebro.

Kuva 79. Keinu. Hällbyskolan, Västerås.

Kuva 80. Riippukeinut. Grønttorvsparken, Kööpenhamina.

Majanrakennuspaikka

majanrakennus kehikko
+ paikalle jätettyjä/tuotuja puiden runkoja
+ keppejä ympäristössä

rakennettuja majoja
+ oksia ja keppejä ympäristössä

tarjoumavarikko + puistoon tuotuja keppejä

Rakenteluun voidaan kannustaa kehikoilla tai rakennetut majat ja materiaalit itsessään inspiroivat. Pihoille ja puistoihin voidaan tuoda erikseen materiaalia.

Kuva 81. Majanrakennuskehikkio. Görvälns naturlek, Järfalla.

Kuva 82. Majoja. Årstabergsparken, Tukholma.

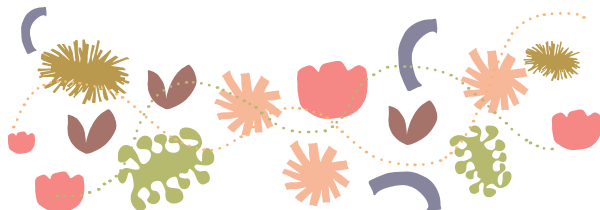
Kuva 83. Tarjoumavarikko. Årstabergsparken, Tukholma.

2.4 Leikkihabitaatit

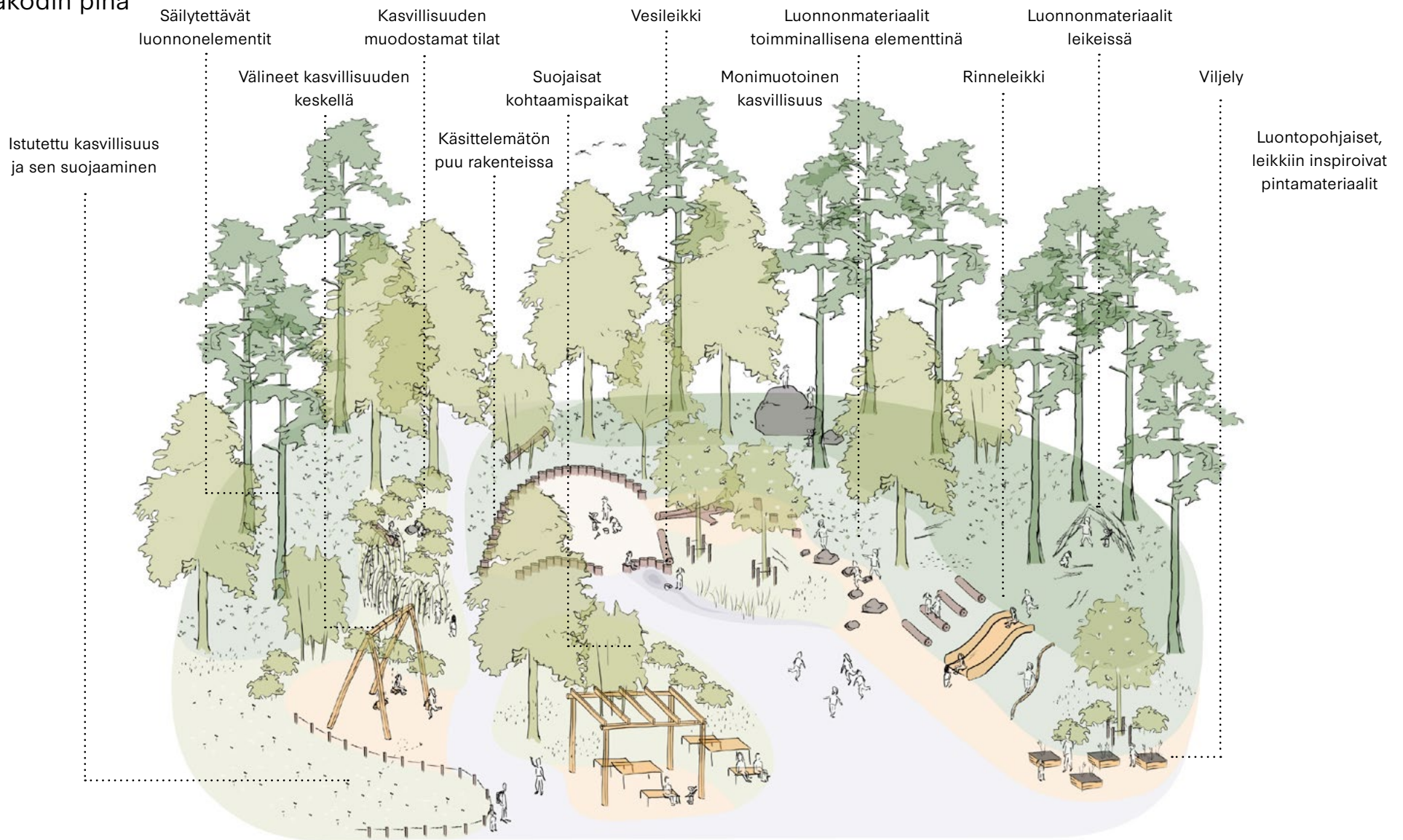
Leikkihabitaatit esittelevät ideakuvituksina kokonaisia luontopohjaisia leikki- ja liikuntaympäristöjä, joissa luontopohjaisuus on pääosassa. Erilaiset leikin ja liikkumisen välineet rikastuttavat luontopohjaista ympäristöä. Esiteltävät leikkihabitaatit ovat:

- Päiväkodin piha
- Koulun piha
- Syötävä leikkimetsä
- Koulukatu

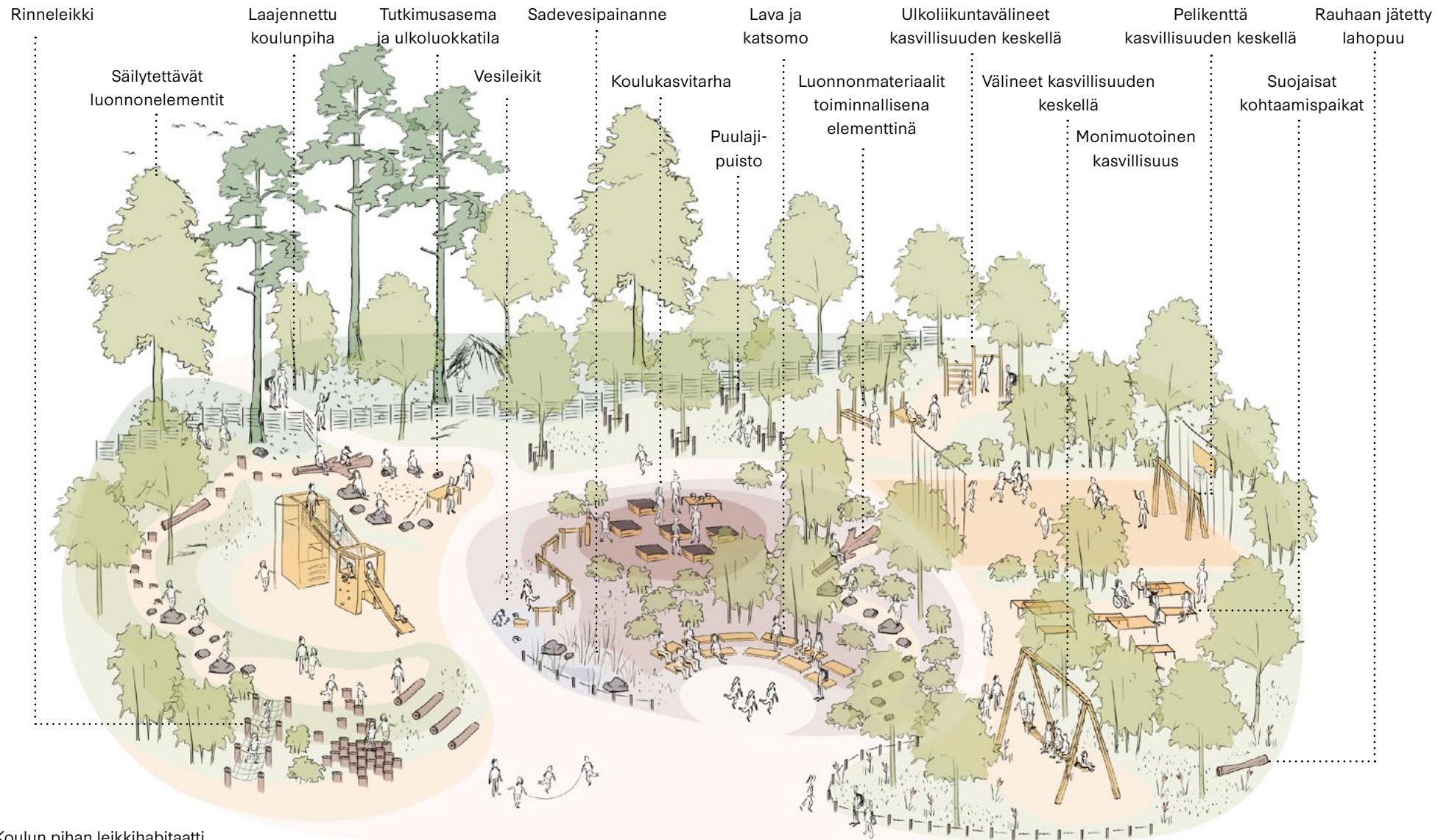
Kuva 84.

Päiväkodin piha

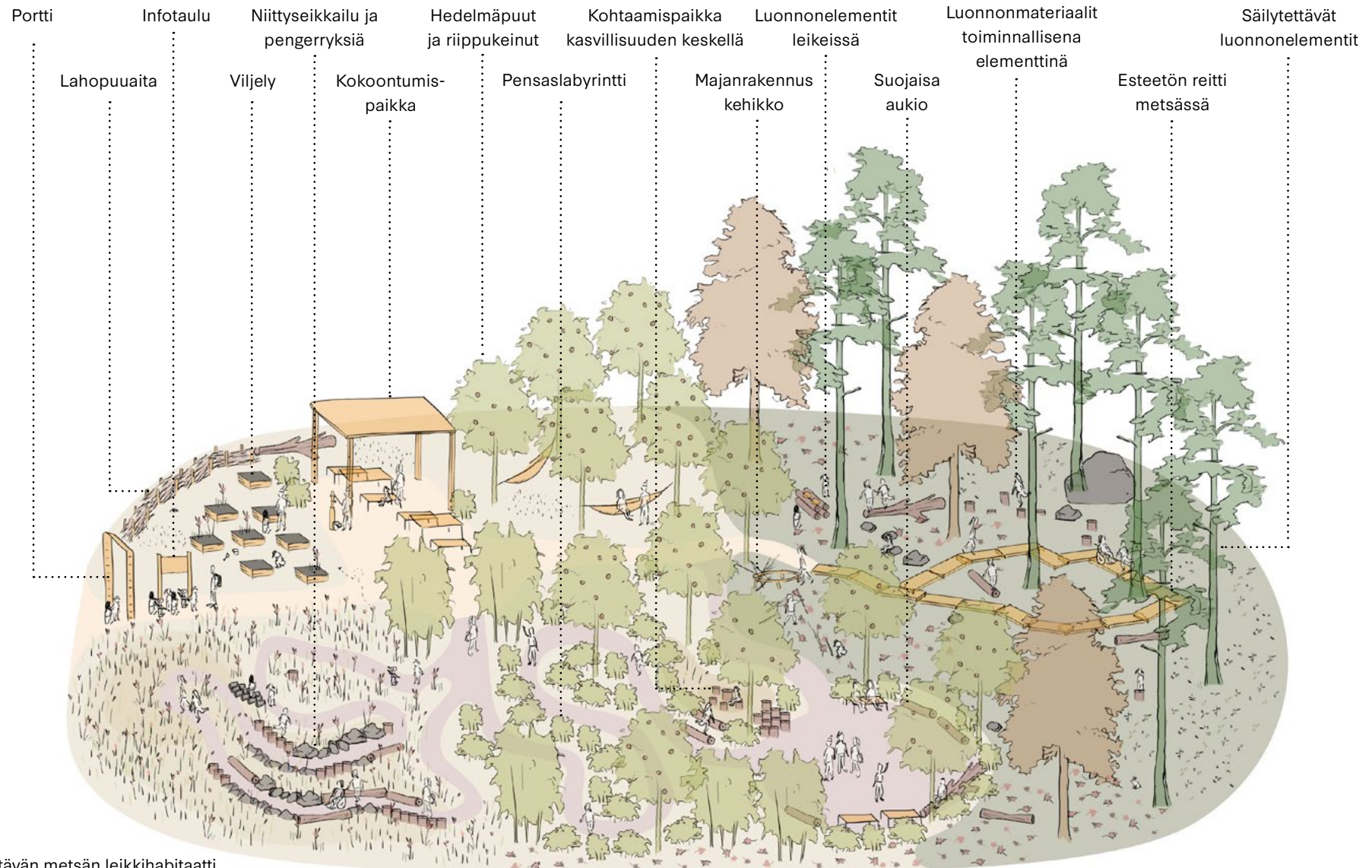
Kaavio 7. Päiväkodin pihan leikkihabitaatti.

Koulun piha

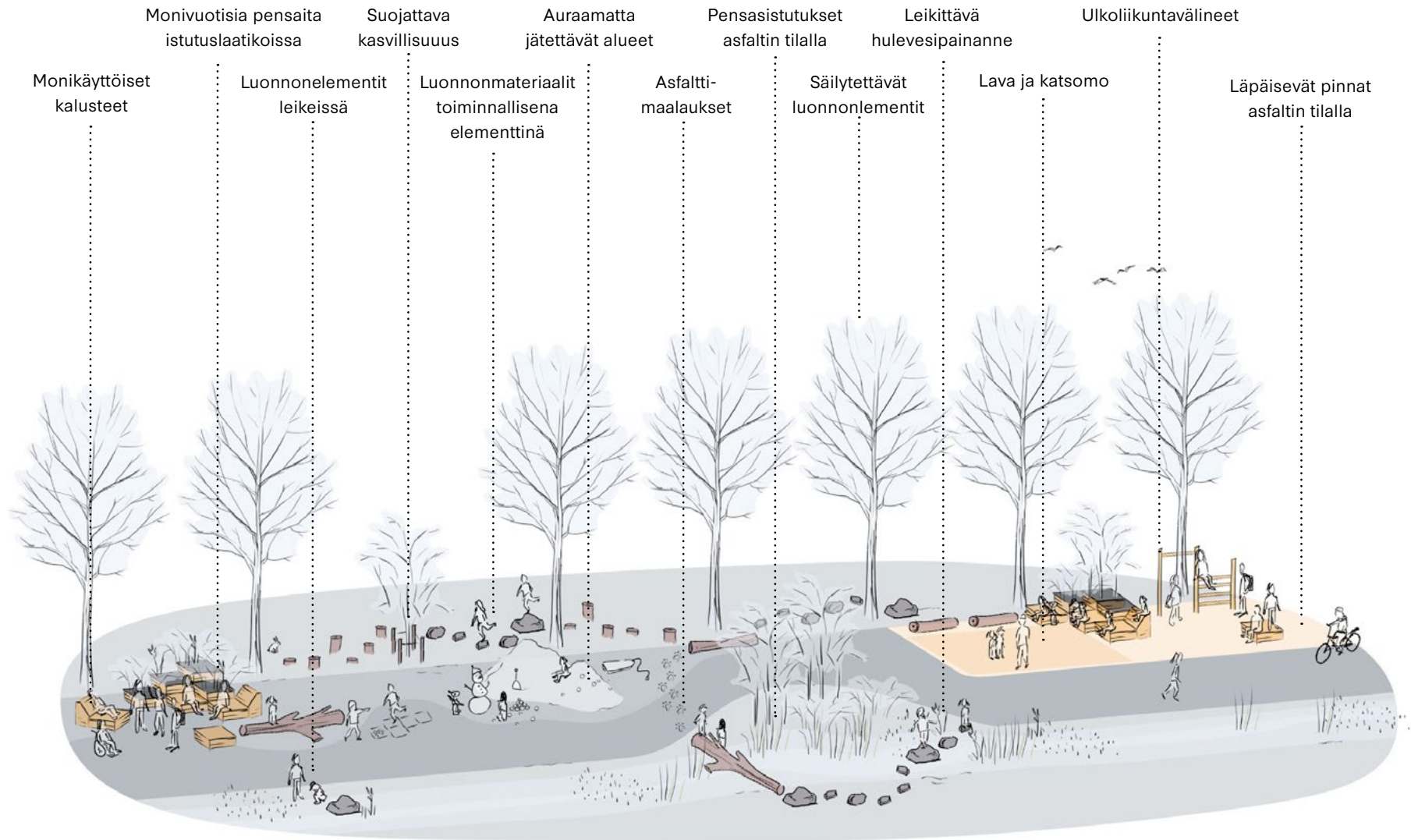
Kaavio 8. Koulun pihan leikkihabitaatti.

Syötävä leikkimetsä

Kaavio 9. Syötävän metsän leikkihabitaatti.

Koulukatu

Kaavio 10. Koulukadun leikkihabitaatti.

3

Tulevaisuuden suunta

3.1 Terveys ja hyvinvointi

Lasten lähiympäristöt hyvinvointia tukevana paikkoina

Ympäristöt, joissa lapset viettävät suuren osan päivästään, kuten päiväkotien ja koulujen pihat, vaikuttavat merkittävästi lasten hyvinvointiin. Tutkimukset osoittavat, että hyvin suunnitellut pihat innostavat lapsia ja nuoria liikkumaan ja leikkimään ja tukevat siten heidän terveytään ja hyvinvointiaan (Kulmala, 2024). Hyvässä pihassa on mahdollisuus sekä aktiiviseen toimintaan että rauhalliseen leikkiin ja oleskeluun. Pihan rauhalliset paikat ovat tärkeitä lasten koulu- ja päiväkotipäivän aikaisen kuormituksen säätelystä. Pensaat ja puusto tarjoavat luontevasti paikkoja rauhallisiin leikkeihin ja olemiseen joko yksin tai muutaman ystävän kanssa. Luontoelementeistä maapuut, kivet ja erilaiset maastonmuodot innostavat monipuoliseen liikkumiseen. Pihan irtonaiset luontoelementit, kuten risut, kävyt ja puiden ja pensaiden lehdet toimivat lasten mielikuvitusleikeissä, kuten kioski- ja kauppaleikeissä materiaaleina. Nämä mielikuvitusleikit lisäävät lasten luovuutta, ongelmaratkaisukykyä ja sosiaalisia taitoja ja tukevat lasten tervettä kasvua ja kehitystä. Lapsen näkökulmasta hyvä piha ei ole vain turvallinen, vaan se on paikka, jossa keho saa olla liikkeessä ja mieli saa seikkailla ja levätä.

Paikkoja onnistumisille ja oivalluksille kaikille lapsille

Parhaimmillaan ulkotilat tarjoavat erilaisille ja eri-ikäisille lapsille ja nuorille mielekästä tekemistä, kuten havainnoi-

"Lapsi viettää keskimäärin 2 000 tuntia elämästään päiväkodin pihalla. Se on lapsen tärkeimpiä kasvuympäristöjä." (Yle, 2025)

tavaa pienille tutkijoille, haasteita vauhdikkaille seikkailijoille ja polkuja rauhallisille kulkijoille sekä paikkoja nuorille oleskeluun yksin tai yhdessä kavereiden kanssa. Kun ympäristö huomioi erilaiset lapset ja nuoret, heillä jokaisella on mahdollisuus kehittää taitojaan omassa tahdissaan. Kun piha innostaa liikkumaan ja leikkimään, lapset aktivoituvat ja oppivat uusia taitoja kuin huomaamatta. Kaikenikäisillä lapsilla tulisi olla mahdollisuus kehittää omia taitojaan omalla tasollaan (Rakennustieto, 2019). Jokaisella lapsella toimintakyvystä riippumatta tulisi olla oikeus käyttää monipuolisesti päiväkotien ja koulujen piha-alueita.

Luontoratkaisujen terveyshyödyt

Lasten leikki- ja liikuntapaikkojen luontoratkaisuilla on monipuoliset terveyshyödyt. Luontoympäristön on todettu laskevat stressiä ja kuormitusta. Luonnossa vietetty aika on parantanut lasten ja nuorten keskittymiskykyä koulupäivän aikana. Luonnolla on lisäksi immuuniteveyttä ja mielialaa parantava vaikutus. Luontoelementit tarjoavat mahdollisuuksia monipuoliseen liikkumiseen. Säännöllinen liikunta tukee hengitys- ja verenkiertoelimistön toimintaa, vahvistaa luustoa ja lihaksistoa ja ehkäisee useita sairauksia sekä kehittää lasten motorisia taitoja.

Kuva 86.

Monipuoliset koulujen ja päiväkotien pihat tekevät liikkumisesta luontevan osan lasten päivää. Liikkumiseen liittyy merkittäviä psyykkisiä ja sosiaalisia hyötyjä, kuten itsetunnon vahvistuminen, ahdistuneisuuden väheneminen ja stressin lieventyminen (THL, 2024). Helposti saavutettavissa oleva lähiluonto sekä lasten ympäristöön kytkeytyneet muut leikki- ja liikuntaympäristöt lisäävät lasten liikkumista. Kun ympäristö on inspiroiva ja seikkailullinen, se kutsuu lapsia ja nuoria omatoimiseen liikkumiseen. Varsinkin niiden lasten ja nuorten kohdalla, jotka eivät vapaa-ajallaan vietä aikaa luontoympäristössä, on oppimisympäristöjen pihalla suuri merkitys hyvinvointiin.

"Kouluikäisten 7-17 vuotiaiden liikunnasta ja ulkoilusta suuri osa tapahtuu koulupäivän aikana koulun pihalla. Kouluikäisille suositeltu määrä liikuntaa on tunti päivässä ja sen tulisi olla monipuolista, reipasta ja rasittavaa. Vain noin yksi kolmasosa lapsista ja nuorista saavuttaa suositukset. Keskimäärin yksi kolmasosa päivän reippaasta liikunnasta kertyy koulupäivän aikana oppitunneilla ja välitunneilla. Alakoululaisista lähes kaikki viettävät välitunnit ulkona ja liikkuvat ainakin kevyesti. Yläkoululaisista enää vain alle puolet oppilaista menee ulos ja heistä vain osa osallistuu kevyeen liikuntaan." (UKK-instituutti, 2025)

Terveys ja hyvinvointi

Kokonaisvaltaista hyvinvointia

Säännöllinen liikkuminen ja oleskelu luontoympäristössä edistää lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia. Luontoleikki leikkimisen ja liikkumisen kokemuksena tukee lasten fyysistä, kognitiivista ja emotionaalista hyvinvointia.

Oppimisympäristöt tärkeässä roolissa

Päiväkotien ja koulun pihat vaikuttavat merkittävästi lasten ja nuorten hyvinvointiin. Pihojen tulisi tarjota mahdollisuus sekä aktiiviseen toimintaan että rauhalliseen leikkiin ja olemiseen.

Kaikkien saavutettavissa

Luontopohjaiset ulkotilat monipuolistavat lasten päivittäistä liikkumista tarjoten liikuntamahdollisuuksia kaikenikäisille ja -kuntoisille. Luonnonmateriaalit ja -elementit ovat muovautuvia ja helposti saavutettavia, mahdollistaen luovan ja omaehtoisen liikkumisen ilman erityisiä taitoja tai välineitä.

Inklusiivinen ympäristö

Jokaisella lapsella toimintakyvystä riippumatta tulisi olla oikeus käyttää monipuolisesti lähiympäristön leikki- ja liikuntapaikkoja.

3.2 Ulkona oppiminen

Oppimista vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa

Luontopohjaiset leikki- ja liikuntaympäristöt tarjoavat mahdollisuuksia monipuoliseen oppimiseen olemalla moniaistisia sekä toimintaan ja vuorovaikutukseen kutsuvia. Oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Epätasainen maasto ja luonnonmateriaalit kehittävät motorisia taitoja. Luonto tarjoaa virikkeitä ongelmanratkaisuun ja havainnointiin, vahvistaen kognitiivista oppimista. Yhteiset leikit edistävät sosiaalisia taitoja ja luontosuhde lisää ympäristötietoisuutta. Monimuotoinen ympäristö ruokkii luovuutta ja mielikuvitusta, samalla kun luonnossa oleilu rauhoittaa ja parantaa keskittymiskykyä. Myös osallistuminen ulkotilan hoitoon on parhaimmillaan ympäristökasvatusta sekä työn ja leikin yhdistämistä. Osallistumisen kautta ympäristöistä myös tulee entistä merkityksellisempiä lapsille.

Leikki on osa oppimista ja hyvinvointia

Leikin maailmassa lapsi kokee mielihyvää, jännitystä ja oppii ympäröivästä todellisuudesta (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022). Samalla hän rakentaa vuorovaikutusta toisten kanssa ja kehittää omaa ajatteluaan. Leikki on lapsen oikeus ja kasvun sekä oppimisen perusta. Leikin avulla lapsi oppii tärkeitä taitoja, kuten sosiaalisten suhteiden rakentamista, vastuunottoa ja tunteiden käsittelyä. Leikki tarjoaa turvallisen tilan kokea onnistumisia ja pettymyksiä, iloa ja surua. Vapaa leikki rohkaisee heittäytymään mielikuvituksen maailmaan, kehittäen luovuutta ja ongelmanratkaisutaitoja. Leikin

myötä kehittyvät myös lasten tasa-arvoinen ja eettinen ajattelu sekä turvallisuus- ja motoriset taidot. Leikki ei ole vain ajanvietettä. Se on lapsen tapa kasvaa, oppia ja tulla osaksi yhteisöä.

Oppimiseen kannustava ulkoympäristö

Tavoitteena tulisi olla ulkoympäristö, joka tukee lasten omaehtoista tutkimista ja liikkumista, mielikuvituksellista leikkiä ja sosiaalista vuorovaikutusta turvallisessa ja innostavassa ympäristössä. Lapsen luovuus kehittyy erilaisten leikkien kautta. Ulkotilan on tarjottava mahdollisuus rauhalliseen ja tutkivaan leikkiin sekä vauhdikkaisiin liikunnallisiin leikkeihin.

Hyvä leikki- ja liikuntaympäristö huomioi leikin eri muodot, kuten liikunnallisen leikin, sensomotorisen leikin,

seikkailuleikin, riskinottoleikin, mielikuvitusleikin ja rakenteluleikin. Mahdollisuuden tutkia vettä ja erilaisia materiaaleja ja havainnoida ja käyttää kasvillisuutta. Mahdollisuuden positiiviseen riskinottoon, kuten mahdollisuuden kiipeillä luonnonkivillä ja liikkua vaihtelevassa maastossa. Mahdollisuuden luoda mielikuvitusleikkejä esim. kauppa-, rooli-, kioski- ja kotileikkejä. Luonnon omat tarjoumat, kuten kannot, kivet, lehdet, kepit ja kasvillisuus mahdollistavat monipuolisen leikin ja luonnosta oppimisen.

Luonto tarjoaa tutkimuskohteita ja oppimismahdollisuuksia. Se herättää uteliaisuutta ja innostaa havainnoimaan ilmiöitä, kuten kasvien kasvua, eläinten käyttäytymistä, säätilojen ja vuodenaikojen vaihtelua. Luonnossa tutkiminen kehittää lapsen havaintokykyä, kysymyksenasettelua ja ongelmanratkaisutaitoja. Kokemuksellinen oppiminen vahvistaa ymmärrystä ekosysteemeistä ja ihmisen vaikutuksesta ympäristöön.

Kuva 87.

Usein lapset viettävät paljon aikaa samoissa ympäristöissä, jolloin ympäristön monipuoliset leikin rakennuspalikat luovat puitteet pitkäkestoiselle luovalle leikille ja tutkimiselle. Tällaisia leikkitarjoumia voivat olla esimerkiksi oksat ja risut lähimetsässä, jotka mahdollistavat majan rakentamisen.

Liikkuminen oppimista tukemassa

Lapset oppivat liikkumalla tärkeitä motorisia taitoja ja liikkuminen tukee lasten oppimista. Liikkuessaan lapset purkavat stressiä ja tämä puolestaan edesauttaa lasten kykyä keskittyä ja oppia uusia asioita. Motoriset taidot rakentuvat asteittain. Jotta lapsi tai nuori voi oppia lajitaitoja hänellä täytyy olla ensin riittävät motoriset perustaidot. Motorisia perustaitoja ovat esimerkiksi hyppiminen, kiipeäminen, tasapainoilu ja juokseminen. Luontopohjaiset ratkaisut lasten leikki- ja liikuntaympäristöissä tukevat hyvin näiden perustaitojen kehittymistä. Vaihtelevat maastonmuodot, luonnonkivet ja kasvillisuus inspiroivat lasta juoksemaan, kiipeämään ja hyppimään. Pieni lapsi harjoittelee havaintomotorisia taitoja. Nämä taidot, kuten tasapainon hahmottaminen tai voiman säätely, luovat pohjan perusliikkumistaidoille. Tutkimusten mukaan jopa yläkouluikäisillä voi olla puutteita havaintomotorisissa taidoissa, mikä voi osaltaan vähentää intoa omatoimiseen liikkumiseen ja liikunnallisiin harrastuksiin (Kokko, 2025).

Hyvin suunnitellut virikkeelliset pihat innostavat lapsia liikkumaan. Kun pihassa on tilaa juosta, kiipeillä, piiloutua ja rakentaa, leikit muuttuvat luovemmiksi ja liikunnallisemmaksi.

Ulkona oppiminen

Vuorovaikuttava ympäristö

Oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Luonto vahvistaa vastustuskykyä, tuottaa iloa ja rauhoittaa luoden edellytyksiä oppimiselle.

Luonto tutkimuskohteena

Luontoa tutkimalla lapset oppivat luonnon kiertokulusta ja lajien merkityksestä.

Tärkeä leikki

Luontoleikki on tärkeää lapsen terveydelle ja psyykkiselle kehitykselle. Luonto tarjoaa oivallisia paikkoja monimuotoiselle leikille. Hyvä leikki- ja liikuntaympäristö huomioi kaikki leikin muodot. Leikkiessään lapsi purkaa stressiä, kehittää luovaa ajattelukykyään ja ratkaisee ongelmia, jotka kehittävät lapsen ongelmaratkaisutaitoja. Sosiaaliset mielikuvitusleikit vahvistavat lasten kaveritaitoja ja kykyä ottaa muut huomioon.

Muuttuva ja muokattava

Luontopohjainen leikkipaikka tarjoaa vastapainon kontrolloidulle ympäristölle. Se muuttuu ja sitä voi muokata sään ja vuodenaikojen mukana tarjoten lukemattomia mahdollisuuksia tutkia, ratkaista ongelmia, tuntea omistajuutta ja kokea oivalluksia.

Rikas mielikuvitus

Luontopohjainen leikki- ja liikuntaympäristö inspiroi ja monipuolistaa leikkiä tarjoten moninaisen materiaalipaletin ja tarinankerrontamahdollisuuksia. Luontoleikin myötä luovuus kasvaa ja kieli rikastuu.

Yllätyksellistä yhteistyötä

Luontopohjaiset leikki- ja liikuntaympäristöt tarjoavat monipuolisen alustan erilaisiin leikin muotoihin. Toisin kuin perinteiset leikkipaikat, jotka pyrkivät usein edistämään yksilö- tai kilpailupelejä, luontopohjaiset leikkiympäristöt innostavat eri-ikäiset lapset yhteistyöhön.

3.3 Ilmasto ja luonnon monimuotoisuus

Kuva 88.

Muuttuva ilmasto

Ilmaston muutos, kuten rankkasateiden ja helteiden moninkertaistuminen vaatii kaupungeilta ja kunnilta sopeutumista, erityisesti haavoittuvien ryhmien kuten lasten ja ikäihmisten hyvinvoinnin turvaamiseksi. Lapset viettävät pitkiä aikoja leikkiympäristöissä kuten päiväkotien ja koulujen pihilla. Ilmaston muuttuessa myös lasten ja nuorten ympäristöjen olosuhteet muuttuvat ja niihin tulee sopeutua. Luontopohjaiset ratkaisut leikki- ja liikuntapaikoilla ovat ekologisista ja tukevat ilmastonmuutokseen sopeutumista hilliten lämpösaarekilmioita ja halliten hulevesiä. Nämä ominaisuudet tekevät ympäristöistä kestävämpiä ja turvallisempia muuttuvissa olosuhteissa (Ilmasto-opas, 2024).

Paahteisuuden lisääntyessä leikki- ja liikuntaympäristöihin tulee suunnitella ja toteuttaa mahdollisuuksia leikkiä ja liikkua varjossa. Pitkiä hellejaksoja helpottamaan suunnitellaan erilaisia viilentäviä ratkaisuja, kuten monimuotoista varjostavaa kasvillisuutta, katoksia köynnöksineen sekä vesileikkipaikkoja. Runsas kasvillisuus ja läpäisevät pinnat tasaavat myös hellejaksojen lämpötilaeroja. Rankkasateiden yleistyessä sademäärät kasvavat ja erityisesti läpäisevien materiaalien tärkeys korostuu osana leikki- ja liikuntapaikkoja. Sadevedet ovat otollinen leikin elementti ja mahdollistaa oppimisen veden kiertokulusta.

Monimuotoinen luonto

Monimuotoinen luonto edistää ihmisten hyvinvointia ja terveyttä sekä ylläpitää ekosysteemipalveluita. Lapselle monimuotoinen luonto tarjoaa vaihtelevia tarjoumia ja

kokemuksia moninaisina leikkiympäristöinä. Yhä useammat lapset ja nuoret asuvat kaupungeissa ja siten heidän leikki- ja liikkumisympäristönsä sijaitsevat tiiviisti rakennetussa ympäristössä. Kaupungeilla on keskeinen rooli luonnon monimuotoisuuden ylläpitämisessä. Toisaalta pienemmissäkään taajamissa monimuotoinen luonto ei välttämättä ole käden ulottuvilla.

Luontopohjaiset leikki- ja liikuntaympäristöt voivat olla osaltaan tukemassa luonnon monimuotoisuuden lisäämistä lasten ympäristöissä ja kytkeytyvät osaksi ekologisista verkostoja. Monipuoliset kasvillisuusalueet vaihtelevine maastoineen lisäävät lasten liikkumista, oppimista ja palautumista ja sitä kautta edesauttavat lasten hyvinvointia. Monimuotoisella kasvillisuudella on myös merkittävä rooli miellyttävän pienilmaston luomisessa. Esimerkiksi pensaiden tai puuston suojassa leikkiminen tarjoaa miellyttävän leikkiympäristön. Monilajisuus ja viheralueiden monipuolisuus tukevat hyönteisten, perhosten, lintujen ja pienempien eliöiden elinolosuhteita.

Luontotarjoumat

Lapsen positiivista kehitystä tukeva lähiympäristö tarjoaa runsaasti kasvillisuutta ja luontotarjoumia, joita lapset voivat käyttää leikkiin, liikkumiseen ja tutkimiseen. Luontotarjoumat ovat leikin rakennuspalikoita. Ne ovat esim. puiden juuria ja runkoja, kivien koloja, risuja, marjoja, käpyjä ja lehtiä, jotka herättävät mielikuvituksen. Erityisesti päiväkotikäikäisille ja pienille koululaisille luonto toimii leikin näyttämönä. Pensaikot muuttuvat labyrinteiksi, heinikko piilopaikaksi ja irtotiet oksat majan rakennusaineiksi.

Luonnossa ei ole valmiita leikkivälineitä, joten lapset neuvottelevat ja sopivat yhdessä leikin kulusta. Kun ympäristö tarjoaa vaihtelevia, monimuotoisia materiaaleja, lapsi saa mahdollisuuden luoda, kokeilla ja oppia omassa tahdissaan.

Luonto monipuolistaa leikki- ja liikuntapaikkoja. Monilajisesta kasvillisuudesta irtoava aines rikastuttaa alueen mikrobikantaa, ja tästä syystä kasvillisuutta kannattaakin istuttaa esimerkiksi hiekkalaatikon välittömään läheisyyteen. Monilajinen kasvillisuus luo vuodenaikojen mukaan vaihtuvan virikkeellisen ympäristön, jossa voi seurata puiden kypsyviä hedelmiä, kasvillisuuden vaihtelevia syysvärejä ja eri aikoina kukkivaa kasvillisuutta. Monimuotoinen kasvillisuus houkuttelee myös monimuotoista eliöstöä tarjoten lapsille mahdollisuuden ötököiden ja eläinten tutkimiseen.

Empatiaa luontoa kohtaan

Monimuotoisessa luonnossa vietetyn ajan myötä luontotieto ja kokemukset karttavat, ja samalla kasvaa empatia muuta luontoa ja muunlaisia kohtaan. Lapset oppivat, että luontoa tulee vaalia ja kunnioittaa, esimerkiksi puita ei saa repiä tai katkoa holtittomasti. Luontokosketus voi parhaimmillaan synnyttää merkityksellisen luontosuhteen, jossa vastuu ja osallisuus oman ympäristön huolenpidosta kehittyvät luonnollisesti. Luonnossa vietetty aika edesauttaa ymmärrystä ekosysteemien merkityksestä ja vastuullisesta toiminnasta luonto huomioiden.

Ilmasto ja luonnon monimuotoisuus

Ekologisia ympäristöjä

Luontopohjaiset ratkaisut ovat ekologisia ja tukevat ilmastonmuutokseen sopeutumista hilliten lämpösaareilmiötä ja halliten hulevesiä. Nämä ominaisuudet tekevät leikki- ja liikuntapaikoista kestävämpiä ja turvallisempia muuttuvissa olosuhteissa.

Muuttava ilmasto

Muuttuva ilmasto tulee huomioida myös leikki- ja liikkumisympäristöissä. Leikki- ja liikuntapaikoilla tulee varautua paahteisuuden lisääntymiseen ja sadevesien määrän kasvuun esimerkiksi läpäisevillä pintamateriaaleilla ja varjostavalla kasvillisuudella.

Monimuotoinen luonto

distää ihmisten hyvinvointia ja ylläpitää ekosysteemipalveluita. Lapselle monimuotoinen luonto tarjoaa vaihtelevia tarjoumia ja moninaisia leikkiympäristöjä.

Monenlaisia aistikokemuksia

Jokainen leikkikokemus on luontoleikkipaikalla ainutlaatuinen aistileikki. Luontopohjaisissa leikkiympäristöissä on mahdollisuus kokea erilaisia aistikokemuksia tuntemalla, haistamalla, maistamalla, näkemällä ja kuulemalla.

Merkityksellinen luontosuhde

Luontopohjaiset leikki- ja liikuntaympäristöt kasvattavat lapsissa kiintymystä ja kiinnostusta luontoon ja luovat heille kestävästä luontosuhteesta tulevaisuuteen.

3.4 Esteettömyys ja inklusiivisuus

Kaikkien lasten huomiointi

Luontopohjaisista suunnitteluratkaisuksista keskustellessa usein esiin nousee kysymys esteettömyydestä ja inklusiivisuudesta. Leikki- ja liikuntaympäristöissä tulisi huomioida niin liikuntarajoitteiset, kuin aistirajoitteisetkin lapset. Esteettömyys voi olla fyysistä (esim. kulkuväylät), sosiaalista (osallisuuden mahdollistaminen) tai kognitiivista (ymmärrettävyys ja selkeys).

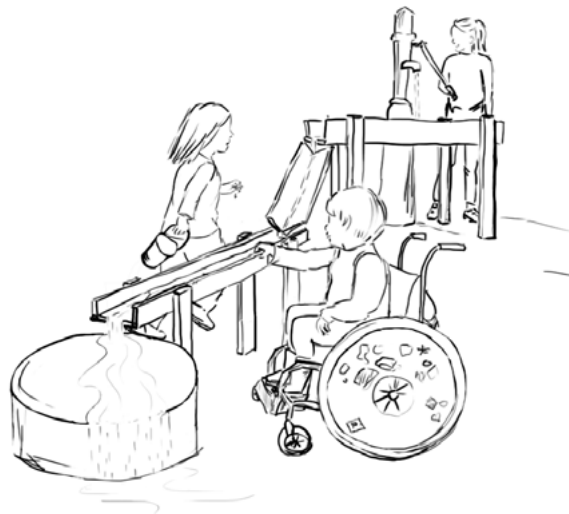
Luontopohjaisista leikki- ja liikuntaympäristöistä ei saada täysin esteettömiä, mutta on oleellista toteuttaa sellaisia ratkaisuja, että kaikilla lapsilla on mahdollisuus käyttää oppimisympäristöjen piha-alueita ja saada monipuolisia kokemuksia pihalla sekä muilla lasten leikki- ja liikunta-paikoilla.

Erilaisten apuvälineiden avulla, kuten maastopyörätuolin, myös liikuntarajoitteiset lapset ja nuoret pääsevät osalliseksi koulujen ja päiväkotien metsäretkiin sekä liikkumaan avustajan kanssa pihan metsäisillä alueilla. Istumatuki mahdollistaa lapsille, jotka muuten käyttäisivät pyörätuolia, istumisen muiden lasten kanssa hiekkalaitikolla, mikä vähentää erilaisuuden ja ulkopuolisuuden kokemusta.

Vaikka monet luontopohjaiset materiaalit eivät sinänsä ole esteettömiä, niin luontopohjaisia ratkaisuja voidaan hyvin toteuttaa esteettömyys huomioiden. Esteetön reitti voidaan suunnitella myös pyörätuolilla ja lastenvaunujen kanssa kuljettavaksi. Osa viljelylaatikoista voidaan sijoittaa pyörätuolin työskentelykorkeudelle, samoin osa vesileikkivälineistä. Vesikouru voidaan rakentaa niin, että virtaavaa vettä pystyy katselemaan ja sillä leikkimään

pyörätuolista käsin. Pihan luontoalueelle voidaan tehdä polku materiaalista, joka mahdollistaa luonnon ääreen pääsyn myös esteettömästi. Erilaiset kuvakyltit auttavat lasta ja avustajaa hahmottamaan reitit ja välineet, joita voidaan käyttää pyörätuolilla.

Leikki- ja liikuntaympäristöjen lievästi tuoksuvat kasvit, erilaiset kasvien lehtitekstuurit ja lehtien äänet tuovat aistielämyksiä erityisesti näkövammaisille lapsille. Lapset, jotka kuormittuvat sosiaalisista tilanteista ja äänistä, hyötyvät leikki- ja liikuntaympäristöjen rauhallisista alueista, jotka tarjoavat riittävästi virikkeitä leikkiin ja liikkumiseen. Tällaista tekemistä tarjoaa esimerkiksi maapuilla tasapainoilu, kasvillisuuden suojassa leikkiminen, kasvien ja eliöiden tutkiminen, kävely metsäpolulla tai istuskelu luonnonkivellä.

Kuva 89. Esimerkki vesileikkipaikasta, jonka äärelle pääsee pyörätuolilla.

Esteettömyyden huomiointi

Kaikilla lapsilla tulisi olla mahdollisuus käyttää päiväkotien ja koulujen piha-alueita monipuolisesti.

Vaikka monet luontopohjaiset materiaalit eivät sinänsä ole esteettömiä, voidaan luontopohjaisia ratkaisuja toteuttaa hyvin esteettömyys huomioiden.

Erilaisten apuvälineiden, kuten maastopyörätuolin, avulla myös liikuntavammaiset lapset pääsevät osallistumaan metsäretkiin.

Esteettömyyttä tukevilla ratkaisuilla tulisi pyrkiä mahdollistamaan yhteenkuuluvuuden tunnetta ja vähentää erilaisuuden ja ulkopuolisuuden kokemuksia.

Kuvakyltit auttavat hahmottamaan pyörätuolilla käytettävät reitit ja välineet, kuten metsäreitit ja vesileikit.

Aistielämykset ovat tärkeitä erityisesti näkövammaisille. Näitä voidaan hyvin luoda kasvillisuuden avulla.

3.5 Leikkiturvallisuus

Riskien arviointi

Lasten leikki- ja liikuntapaikoilla on huomioitava leikkiturvallisuus. Leikkiturvallisuudella ei tarkoiteta kaiken riskin poistamista, sillä riskialtis leikki on osa lapsen kehitystä, mutta sillä tarkoitetaan tunnistettujen, kohtuuttomien vaarojen minimointia. Leikki- ja liikuntapaikkoja käyttävät hyvin erilaiset lapset erilaisine taitoineen ja ymmärryksineen. Näitä koulujen ja päiväkotien piha-alueita sekä lähileikki- ja liikuntapaikkoja lapset käyttävät myös vapaa-ajalla ilman aikuisen valvontaa.

Julkisilla leikkipaikoilla, kuten puistoissa, päiväkodeissa ja taloyhtiöiden pihoilla, turvallisuutta ohjaavat eurooppalaiset turvallisuusstandardit. Samat turvallisuusstandardit koskevat myös luontopohjaisia ratkaisuja kuin muitakin leikkivälineitä ja -paikkoja. Standardit keskittyvät muun muassa putoamissuojaukseen, kiinnijäämisriskien minimointiin ja materiaalien kestävyYTEEN. Leikkivälineissä ja -paikoissa ei saa olla vakavan onnettomuuden riskiä, kuten riskiä korkealta putoamiseen, hukkumiseen, pään jumiin jäämiseen tai kaulasta kuristumiseen.

Luontopohjaisten suunnitteluratkaisujen yhteydessä on tärkeää huomioida riskien etukäteisarviointi. Leikkipaikkojen yhteydessä tulee huomioida esimerkiksi putomiskorkeudet, materiaalien kestävyys ja terävien asioiden välttäminen. Kaikkea ei voida tehdä suunnitteluvaiheessa. Varsinkin, kun rakennetaan luonnonmateriaaleista, usein vasta rakennusvaiheessa tarkentuu materiaalin tarkka koko ja muoto ja miten se asettuu paikoilleen kokonaisuuteen. Tämän vuoksi olisi tärkeää, että rakentamista valvoo leikkiturvallisuusasiantuntija. Vihertyövalvoijalla

ei välttämättä ole tarvittavaa osaamista leikkiturvallisuudesta. Suunnitteluvaiheessa on suositeltavaa, että tilaaja, turvallisuustarkastaja ja suunnittelija kävisivät yhdessä suunnitelman läpi ja siinä tehtäisiin yhdessä riskinarviointi. Jos suunnitelmassa havaitaan riski, arvioidaan riskin todellisuus ja riskin aste. Keskustellen tavoitteena on löytää yhteinen näkemys ja riskin todellinen taso. Tällainen malli, jossa käydään riskinarvio yhdessä läpi, todennäköisesti helpottaa myös tilaajaa, jolla ei välttämättä ole osaamista riskinarviosta.

Positiivinen riskinotto

Lasten ja nuorten leikki- ja liikuntaympäristöjen tulisi sallia positiivinen riskinotto. Lapsi tarvitsee terveen kehityksen tueksi mahdollisuuden haastaa itseänsä ja kohdata riskejä. Oppiminen tapahtuu pitkälti omien kokemusten kautta. Lapsilla tulisi omien kokemusten kautta olla tilaa tutkia ja oppia taitoja, joiden avulla he voivat ottaa riskejä turvallisesti ja näyttää kykynsä. Tämä vahvistaa lapsen käsitystä itsestään pystyvänä ja pärjäävänä sekä vahvistaa lasten sinnikkyyttä, joustavuutta ja tukee resilienssin kehitystä. Jos emme salli lapsille positiivista riskinottoa, kuten mahdollisuutta kiivetä korkealle ja kohdata haasteita, se on riski heidän kehitykselleen. (Ekblad, 2025)

Kolmiportainen riskinotto

Kolmiportainen riskinotto leikkipaikoilla tarkoittaa lähestymistapaa, jossa lapsen riskienhallinta nähdään kehittyvänä prosessina kolmessa vaiheessa: riskinottohalukkuus, riskin arviointi ja riskin käsittely. Ensimmäisessä vaiheessa lapsi uskaltautuu kokeilemaan uutta ja

haastavaa matalan riskin toimintaa, kuten tasapainoilua epätasaisessa maastossa. Toisessa vaiheessa lapsi oppii arvioimaan tilanteen turvallisuutta ja mahdollisia seurauksia kohtalaisen riskin toiminnassa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi korkeampia rakenteita ja liukumäkiä, jotka vaativat rohkeutta ja arviointikykyä, mutta tukevat oppimista ja itseluottamusta turvallisen suunnittelun ja valvonnan avulla. Kolmannessa vaiheessa lapsi harjoittelee toimimaan niin, että riski pysyy hallittuna. Korkean riskin toiminta liittyy haastaviin elementteihin, kuten köysiratoihin tai vesielementteihin, joissa lapsi oppii riskien arviointia ja ongelmanratkaisua turvallisessa ympäristössä. (Kleppe ym. 2024).

Leikkiturvallisuus on tärkeä huomioida leikki- ja liikuntaympäristöissä. Samat turvallisuusstandardit koskevat myös luontopohjaisia ratkaisuja kuin muitakin leikkivälineitä ja -paikkoja.

Luontopohjaiset ratkaisut voidaan toteuttaa turvallisesti, kun riskien arviossa on mukana leikkiturvallisuuden asiantuntija.

Lapset tarvitsevat terveen kehityksen tueksi mahdollisuuden positiiviseen riskinottoon. Luonto haastaa lapset monin tavoin, tarjoaa oppimiskokemuksia ja rohkaisee lapsia kokeilemaan rajojaan.

4

Kriteeristö

4.1 Kriteeristön taustoitus

Hyvän luontopohjaisen leikki- ja liikkumisympäristön, leikkihabitaatin, määrittelemiseksi on luotu kriteeristö, joka määrittelee yhdeksän eri kriteerin kautta hyvän leikkihabitaatin ominaisuuksia.

Kriteeristön kehitystyössä on hyödynnetty tausta-aineistona useita eri leikki- ja liikuntaympäristön määrittelyyn laadittuja kriteerejä. Yhtenä esimerkkilähteenä on käytetty Tukholmassa kehitettyä Lekvårdesriktlinjer (suom. leikkiarvo-ohjeistus), jota ovat olleet kehittämässä Tukholman kaupunki sekä kaupunkisuunnittelu- ja maisema-arkkitehtuuritoimisto Landskapslaget laajan asiantuntijaryhmän kanssa.

Leikkihabitaatin kriteeristö koostuu yhdeksästä eri osa-alueesta. Ensimmäinen kriteeri koskee erityisesti koulujen ja päiväkotien pihojen tilallista ja toiminallista määrittelyä. Kahdeksan muuta kriteeriä (2-9) on tarkoitettu hyvän leikki- ja liikkumisympäristön ominaisuuksien arviointiin erityisesti luontopohjaisen leikin ja liikkeen näkökulmasta. Jokainen kriteeri on jaettu pääkohtiin, joissa on annettu ohjeita hyvän leikki- ja liikkumisympäristön saavuttamiseksi.

Kriteeristön hyödyntäminen

Leikkihabitaatin kriteeristö toimii suunnittelussa muistilistana, jonka avulla voidaan huomioida erilaisten käyttäjien toiveet ja tarpeet ja mahdollistaa mahdollisimman monipuolinen luontopohjainen leikki- ja liikuntaympäristö. Kriteeristöä voi käyttää hyödyksi suunniteltaessa leikki- ja liikkumisympäristöjä, arvioitaessa nykyisten ympäristöjen parannustoimenpiteitä tai esimerkiksi arvioitaessa tontin

sopivuutta leikki- ja liikuntaympäristöksi. Kriteeristö on suunniteltu ohjaamaan erityisesti päiväkotien ja koulujen pihojen suunnittelua, mutta sitä voi hyödyntää myös muiden leikki- ja liikkumisympäristöjen suunnittelussa. Kriteeristön tavoitteena on kiinnittää huomiota hyvän leikki- ja liikkumisympäristön elementteihin monella eri

osa-alueella. Kriteeristöä hyödyntämällä saadaan hyvän leikki- ja liikkumisympäristön ominaisuudet listattavaan ja vertailtavaan muotoon. Kriteeristöä on mahdollista jatkokehittää esimerkiksi leikkikertoimeksi, jonka avulla voidaan viherkertoimen tapaan antaa numeerinen arvo hyvälle leikki- ja liikuntaympäristölle.

Kriteeristö

- 1. Piha ja rakennus** koskee päiväkotien ja koulujen pihojen järjestelyyn ja jäsentelyyn liittyviä ominaisuuksia.
- 2. Paikallisuus ja yhteydet** antaa ohjeita leikkihabitaatin kytkemisestä paikallisiin ominaisuuksiin ja verkostollisuuden huomioimisesta.
- 3. Sopeutuva maisema** määrittelee ilmastomuutoksen hillintään ja sopeutumiseen liittyviä leikkihabitaatin ominaisuuksia.
- 4. Leikin luno** nostaa esille leikkihabitaatin leikittävyyden ominaisuuksia.
- 5. Liikkumisen riemu** ohjeistaa liikkumiseen kannustavien elementtien sisällyttämistä leikki- ja liikuntaympäristöön.

- 6. Luonnon kosketus** määrittelee leikkihabitaatin luonnoltaan monipuolista ympäristöä ja luontokosketuksen mahdollistamista.
- 7. Lapsen kokemus** nostaa esille lapsen näkökulman ja antaa ohjeita siitä, miten lasten mittakaava ja kokemusmaailma huomioidaan.
- 8. Opettava ympäristö** määrittelee leikkihabitaatin pedagogisia ominaisuuksia ja nostaa ulkona oppimisen tärkeyden esille.
- 9. Kaikille paikkoja** huomioi leikkihabitaatin kaikkien ympäristönä tarjoten erilaisia paikkoja ja tiloja leikkiin ja liikkumiseen.

Kriteeristön osa-alueet

1. Piha ja rakennus

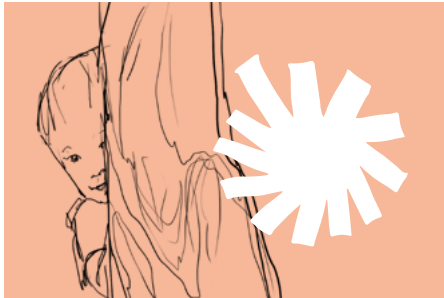
2. Paikallisuus ja yhteydet

3. Sopeutuva maisema

4. Leikin luno

5. Liikkumisen riemu

6. Luonnon kosketus

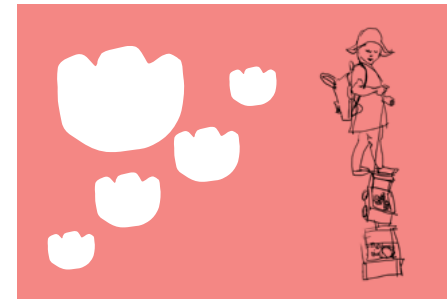
7. Lapsen silmin

8. Opettava ympäristö

9. Kaikille paikkoja

Kaavio 11. Hyvän leikki- ja liikkumisympäristön kriteeristö koostuu yhdeksästä eri osa-alueesta.

Kriteeristön osa-alueet taulukkona

KATEGORIAT	KRITEERIT	
1. Piha ja rakennus	Pihan riittävä koko	
	Piha muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden	
	Pihalla on erilaisia osa-alueita	
	Rakennuksen ja pihan vuoropuhelu	
	Rakennus ja piharakennukset	
	Laajennettu luonnonmukainen piha	
2. Paikallisuus ja yhteydet	Paikalliset luontotyytit lähtökohtana	
	Turvalliset yhteydet	
	Osa leikin ja liikkumisen verkostoa	
	Luonnonmukaisia retkipaikkoja lähistöllä	
	Maisema- ja kulttuurihistorialliset arvot	
3. Sopeutuva maisema	Riittävä varjostus ja latvuspeittävyys	
	Suojaisia ja aurinkoisia ulkotiloja	
	Hulevesien hallinta ja hyödyntäminen	
	Kasvipeitteinen maa-ala	
	Osa ekologista verkostoa	
	Ilmansaasteiden ja melun hillintä	
4. Leikin luno	Muokattava ja muovautuva ympäristö	
	Virikkeellinen materiaaalimaailma	
	Mielikuvituksen inspiointi	
	Leikkivälineet integroituna maisemaan	

Taulukko 2. Leikkihabitaatin kriteeristö taulukkona.

5. Liikkumisen riemu	Taito- ja ikätasojen huomiointi	
	Inspiroivaa aktiivista liikkumista	
	Riskileikit	
	Vapaata tilaa vauhdikkaalle liikunnalle	
	Monipuoliset maastonmuodot	
6. Luonnon kosketus	Vehreä, villi ja seikkailullinen	
	Luonnoltaan monimuotoinen	
	Leikkittävät ja muovailtavat luonnonmateriaalit	
	Viljely ja satoatuottavat kasvit	
7. Lapsen kokemus	Osallistuminen suunnitteluun	
	Lapsen mittakaava	
	Tuttu, tunnistettava ja turvallinen	
	Aistiystävällinen ympäristö	
8. Opettava ympäristö	Osallistuminen ympäristöstä huolehtimiseen	
	Luonnosta ja ilmiöistä oppiminen	
	Veden kiertokulusta oppiminen	
	Mahdollisuus luovaan toimintaan	
	Materiaalivarasto	
9. Kaikille paikkoja	Inklusiivisuus	
	Rauhoittumisen ja vetäytymisen paikat	
	Ohjelmoimattomat paikat	
	Esiintymisen paikat	
	Oleskelun ja kohtaamisen paikat	

4.2 Leikkihabitaatin kriteeristö

1. Piha ja rakennus

Pihan riittävä koko

Koulun ja päiväkodin ulkoilupiha tulee olla riittävän suuri ja siellä tulee olla riittävästi tilaa lasta kohden, jotta lapsilla on tilaa liikkua ja leikkiä monipuolisesti ja pihalla on tilaa monimuotoisille luontoelementeille ja luonnonmukaiselle ympäristölle.

Suomessa ei ole olemassa kansallista sitovaa ohjetta tai määräystä oppimisympäristöjen ulkoilupijohojen koosta. Kaupungeilla ja kunnilla on omia suosituksia oppimisympäristöjen tonttien tavoitekoosta. Rakennusalan ohjeita ja suosituksia sisältävässä RT-kortin määritelmän (*Päiväkodin ja perusopetuksen tilat, ulkotilojen suunnittelu, RT 103084*) mukaan Suomessa suositus päiväkodin ulkoilupihan kooksi on vähintään 20m² lasta kohden. Perusopetuksen tontin mitoittamiseen vaikuttavat mm. urheilu- ja

pelialueiden määrä ja koko, eikä suoraa suositusta koulun pihan koosta ole annettu. RT-kortti tarjoaa kuitenkin suuntaviivoja myös koulun ulkoilupihaan mitoittamiseen.

Ulkoilupihaan huomioidaan ainoastaan lasten ulkoilukäytössä oleva piha-alue, eikä siihen huomioida huolto- tai pysäköintialueita.

Ruotsissa vastaava suositus päiväkodin ulkoilupihoille on 40m² lasta kohden ja koulun pihoille 30m² lasta kohden (*Boverket*). Norjassa suositus päiväkodin pihoille yli 3-vuotiaille lapsille on 24m² lasta kohden ja alle 3-vuotiaille 33m² (*Kunnskapsdepartementet*).

Piha muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden

Pihan eri osat ovat yhteydessä toisiinsa ja lapset voivat liikkua niiden välillä vapaasti. Pihatilat ovat valvottavissa. Kaikki piha-alueet ovat kaikkien lasten käytössä, eikä pihaa ole jaettu tarpeettomasti aidoin eri osiin.

Pihalla on erilaisia osa-alueita

Pihalla on erilaisten osa-alueiden piirteitä. Osa-alueita ovat rauhallinen, aktiivinen, luova, vapaa ja liikunnallinen. Osa-alueet huomioivat eri käyttäjät ja heidän erilaiset tarpeensa. Ks. sivu 63, pihan osa-alueet.

Rakennuksen ja pihan vuoropuhelu

Piha ja rakennus on suunniteltu kokonaisuutena. Rakennukseen liittyvät katokset ja muut pihaan liittyvät rakenteet on sijoitettu pihan käytön kannalta järkevästi. Sisällä tapahtuvan toiminnan on mahdollista laajentua myös pihalle.

Rakennus ja piharakennukset

Koulu- tai päiväkotirakennus on arkkitehtuuriltaan tunnistettava, leikkisä ja lapsen mittakaavainen. Koulu tai päiväkoti voi koostua useammasta eri rakennuksesta, esimerkiksi siten, että rakennukset rajaavat keskeistä pihatilaa. Rakennuksia voi täydentää piharakennuksilla, johon on sijoitettu yksittäisiä pihaa rikastuttavia toimintoja. Piharakennuksiin voi sijoittaa esimerkiksi kasvihuoneen, ateljeen tai lukunurkkauksen.

Laajennettu luonnonmukainen piha

Koulun tai päiväkodin ulkoilupihaa on mahdollista laajentaa luonnonmukaiselle, tarvittaessa aidatulle viheralueelle. Laajennettu piha tarjoaa mahdollisuuden ohjelmottomalle toiminnalle tai toiminnallisille oppitunneille. Laajennettu luonnonmukainen piha voi olla esimerkiksi opetuslaidun, koulumetsä ja -puutarha tai liikkumiseen kannustava seikkailuniitty. Laajennettu aidattu päiväkodin piha mahdollistaa esimerkiksi päiväkotiryhmän retkeilyn ja majojen rakentamisen päiväkotipiha välittömässä yhteydessä. Laajennettu koulun piha mahdollistaa isompien oppilaiden monipuolisemman liikkumisen luontoympäristössä välituntien tai oppituntien aikana.

Pihan osa-alueet

Leikki- ja liikuntaympäristöjen, leikkihabitaattien, voidaan nähdä koostuvan erilaisista osa-alueista. Osa-alueilla tarkoitetaan alueita tai paikkoja, joissa on keskenään samoja piirteitä ja ne mahdollistavat keskenään saman tyyppistä toimintaa. Nämä erilaiset alueet täydentävät toisiaan ja limittyvät keskenään. Osa-alueita voi yhdistellä tai niistä voi muodostua monen eri toiminnon kudelma. Osa-aluekohtainen tarkastelu on ensisijaisesti suunnittelun apukeino, jolla pyritään varmistamaan, että ympäristöt ovat monipuolisia ja mahdollisimman laajasti eri käyttäjiä ja heidän eri tarpeitaan palvelevia. (Hellström, 2025)

Leikkihabitaatin osa-alueita määritellään olevan viisi: rauhallinen, aktiivinen, luova, vapaa ja liikunnallinen. Osa-alueiden hahmottaminen on tärkeää erityisesti päiväkotien ja koulujen pihilla, mutta osa-alueajattelua voidaan hyödyntää myös muissa leikki- ja liikuntaympäristöissä. Päiväkodin pihalla tavoitellaan ainakin kolmea eri pihan osa-aluetta, jotka ovat turvallinen, aktiivinen ja luova. Koulun pihalla osa-alueita ajatellaan olevan kaikkiaan viisi. Päiväkodin pihaan verrattuna koulussa vanhemmat lapset ja nuoret tarvitsevat enemmän tilaa liikkumiseen.

Osa-alueiden kuvaukset:

Rauhallinen

Rauhallinen pihan osa-alue tarjoaa lapsille turvallisen ja rauhallisen paikan. Alueella tapahtuu usein ei-leikkinnällisiä toimintoja, kuten tarkkailua tai keskustelua. Rauhalliselle pihalle sopivat myös ulko- ja sisätilojen välisiä yhteyksiä tukevat aktiviteetit, kuten askartelu, lukeminen, kokeilut ja luovat tehtävät. Aikuisten ohjaamat toiminnot, kuten viljely, nikkarointi, ulkoateljeet, ryhmätyöt ja päiväkotien ulkoleikkipaikat, lasketaan myös tähän vyöhykkeeseen. Päiväkodeissa ja alakouluissa suuret hiekkaleikkialueet ovat erityisen hyviä turvallisen pihan toimintoja.

Aktiivinen

Aktiivinen pihan osa-alue tarjoaa paikkoja monipuoliseen liikkumiseen. Tällä alueella on mahdollisuus leikkeihin, joissa liikutaan paljon, kuten painileikit tai hippa. Esimerkiksi kiipeilytelineet kuuluvat aktiiviselle alueelle. Vaihtelevat korkeuserot, kasvillisuus sekä avoimien ja suljettujen tilojen yhdistelmät luovat monipuolisen ja houkuttelevan leikkiympäristön. Aurinkosuojat, kuten puiden latvusten tarjoama varjo, on erityisen tärkeä elementti tällä pihan osalla.

Luova

Luovan pihan osa-alueella lapsilla on vapaus liikkua ja löytää omia paikkojaan leikkiin ja rauhoittumiseen. Alue

tukee mielikuvitus- ja roolileikkejä, ja siellä tulisi olla myös kokoontumispaikka lapsiryhmille. Leikkimiseen soveltuva vehreä ja runsas kasvillisuus, irtomateriaali ja luonnonpedagogiikkaa tukevat paikat kuuluvat tähän vyöhykkeeseen.

Vapaa

Vapaa piha-alue on ohjelmoimatonta aluetta, joka soveltuu tilapäisiin aktiviteetteihin ja antaa lapsille mahdollisuuden saada vauhtia liikkeeseen. Opettajan ohjaamat liikunta-aktiviteetit sopivat hyvin tälle alueelle, samoin kuin esimerkiksi juoksuleikit, kärrynpyörät, tilapäiset rakennelmat ja hippaleikit.

Liikunnallinen

Liikunnallinen osa-alue tarjoaa paikan esimerkiksi erilaisille pallopeleille ja esteradoille. Myös sääntöleikit sopivat hyvin tälle alueelle. Vyöhykkeellä on suuri merkitys lasten liikkeelle saamisessa, ja sen suunnittelu vaikuttaa siihen, ketkä alueella viihtyvät. Oikeanlaisella suunnittelulla voidaan mahdollistaa toiminnan seuraaminen sivusta sekä tilat, joissa voi kokeilla aktiviteetteja ilman, että on kaikkien katseiden kohteena. Näin useammat ryhmät voivat osallistua toimintaan, eivät vain ne, jotka tuntevat olonsa varmaksi sen suhteen, miten leikki tai urheilulaji kuuluu suorittaa.

2. Paikallisuus ja yhteydet

Paikalliset luontotyytit lähtökohtana

Olemassa olevat luontotyytit ja luontoympäristön erityispiirteet leikki- ja liikkumisympäristössä toimivat suunnittelun lähtökohtana ja leikkihabitaatin identiteetin inspiraationa. Paikallisuutta vahvistetaan nykyisten luontotyyppien huomioimisella. Mikäli pihalle sijoittuu jokin erityispiirre, kuten kallio, metsikkö, kookkaita puita tai suuria kiviä, ne nostetaan ympäristön kohokohdaksi. Kohokohta jää lapsen mieleen ja luo leikkihabitaatille identiteettiä.

Turvalliset yhteydet

Leikkihabitaattiin on turvalliset kävelyn ja pyöräilyn yhteydet. Lasten käyttämät palvelut, kuten päiväkotit, koulu, liikuntapaikat, kirjasto ja asukastalo ovat turvallisten yhteyksien päässä. Leikkihabitaatti ei rajaudu vilkkaasti liikennöityihin teihin tai muihin vaarallisiin paikkoihin.

Osa leikin ja liikkumisen verkostoa

Leikkihabitaatti sijaitsee lähellä asutusta ja lapsilla on mahdollisuus kulkea päivittäisiä matkoja kävellen tai pyörällä. Leikki- ja liikuntapaikkaan on mahdollista kulkea leikittävää ja liikkumiseen innostavaa reittiä. Jo matka on osa leikin ja liikkeen kokemusta.

Luonnonmukaisia retkipaikkoja lähistöllä

Leikkihabitaatin vieressä on helposti saavutettavia luonnonmukaisia retkipaikkoja, josta voi kerätä luonnonmateriaaleja ja käydä luontoretkillä. Parhaimmillaan esimerkiksi päiväkodin lähiretkeilykohde sijaitsee heti päiväkodin aidan takana.

Maisema- ja kulttuurihistorialliset arvot

Leikkihabitaatti vaalii ympäristön maisema- ja kulttuurihistoriallisia arvoja. Leikki- ja liikuntaympäristön arvoja tuetaan sopivilla kasvi- ja materiaalivalinnoilla ja historiallisten kerrostumien huomioinnilla. Leikkihabitaatin ympäristöstä saattaa löytyä mielenkiintoisia tarinoita, joita voi nostaa esille. Lasten ympäristöön voi sijoittaa esimerkiksi lasten oman historiasta kertovan seikkailupolun tai syötävän hedelmä- ja marjapuutarhan.

3. Sopeutuva maisema

Riittävä varjostus ja latvuspeittävyys

Puusto suojaa sääolosuhteilta ja leikki- ja liikkumisympäristössä on suuria puita, joko säilytettyjä tai kookkaina taimina istutettuja. Riittävää varjostusta tuetaan katoksilla ja köynnöksillä silloin, kun puusto ei tuota riittävää varjostusta.

Suojaisia ja aurinkoisia ulkotiloja

Leikki- ja liikuntaympäristön mahdollisten rakennusten ja kasvillisuuden sijoittelussa huomioidaan paikallisilmasto. Leikkihabitaatin toimintojen sijoittelussa huomioidaan aurinkoisten ja varjoisten paikkojen vaihtelu ja mahdollisuus leikkiä ja liikkua sekä varjossa että auringossa. Tuulisuutta vähennetään esimerkiksi suojapuuston ja pensaiden avulla.

Hulevesien hallinta ja hyödyntäminen

Sade- ja sulamisvesien käsittely ja johtaminen toimivat osana leikkihabitaatin toiminnallista oppimisympäristöä. Hulevesiä voi ohjata esimerkiksi kasvillisuudelle, viljelyksille ja vesileikkeihin. Myös kattovesiä voi hyödyntää esimerkiksi varastoimalla vettä säiliöön viljelyksille. Pintamateriaalit ovat pääasiassa läpäiseviä tai puoliläpäiseviä.

Kasvipeitteinen maa-ala

Leikkihabitaatissa säilytetään mahdollisimman paljon olemassa olevia puita ja nykyistä kasvipeitteistä maa-alaa sekä paikallista maaperää. Mahdollisten rakennusten sijoittelussa ja maaston muotoilussa huomioidaan olemassa olevan puuston sijainti ja sijoitetaan rakennus siten, että puustoa säilyy mahdollisimman paljon.

Osa ekologista verkostoa

Leikkihabitaatti täydentää ekologista verkostoa ja puuston latvuspeittävyttä sekä linkittyy ympäröivän viherrakenteen luontoon ja luontotyypeihin.

Ilmansaasteiden ja melun hillintä

Leikkihabitaatti sijaitsee riittävän etäisyyden päässä ilmansaasteita tai melua tuottavista elementeistä. Melu- ja ilmanlaatu täyttävät lainsäädännössä määritellyt rajat melulle ja ilmanlaadulle. Ilmansaasteiden ja melun leviämistä leikki- ja liikuntaympäristöön hillitään esimerkiksi suojaavan vyöhykkeen leveydellä ja suojaavalla kasvillisuudella tai suojarakenteella johon on yhdistetty kasvillisuutta.

4. Leikin luno

Muokattava ja muovautuva ympäristö

Leikkihabitaatissa ympäristöä on mahdollista muokata ja ympäristö muovautuu leikin myötä. Tarkasti määriteltyjen toimintojen sijaan jätetään tilaa lapsen omalle mielikuvitukselle ja vapaalle leikille. Leikit voivat rakentuvat edellisten leikkien ideoiden päälle ja ympäristö muuttaa muotoaan.

Virikkeellinen materiaalimaailma

Leikkiympäristössä on tarjolla irtomateriaalia ja leikittävää kasvillisuutta. Irtomateriaalia on mahdollista kerätä, kasata ja varastoida tai yksittäisistä elementeistä voi tehdä rakennelmia. Leikkiympäristössä on rakenteita, johon irtomateriaali voi laittaa esille, esimerkiksi luontoaarrelaattikko tai oksin koristeltava portti. Myös leikkiympäristön kiinteät materiaalit tarjoavat monipuolista vaihtelua pintamateriaaleina ja välineistössä.

Mielikuvituksen inspirointi

Leikkiympäristö tarjoaa mielikuvitusta inspiroivia toimintoja ja välineitä, jotka tarjoavat ideoita luovan leikin syntyyn. Mielikuvitusta ruokkivat toiminnot voivat olla esimerkiksi paikallisesta luonnosta ideansa saaneita elementtejä, kuten majanrakennuskehikoita, eläinten leikkipesiä, pajumajoja, äänitaideteos, piilossa olevat miniatyyrihahmot tai seikkailupolku. Mielikuvitusta ruokkivat asiat luovat leikkiympäristölle vahvaa identiteettiä lapsen näkökulmasta ja tekevät leikkihabitaatista ainutlaatuisen.

Leikkivälineet integroituna maisemaan

Leikkihabitaatti mahdollistaa monenlaisia leikkejä lapsilähtöisesti. Toiminnot ovat monikäyttöisiä ja leikki- ja liikkumisympäristö muodostaa kokonaisvaltaisen leikkimaiseman. Leikkivälineet ovat integroitu ympäristöön ja rikastuttavat leikkihabitaattia olematta kuitenkaan ympäristön kohokohtia. Esimerkiksi liukumäki hyödyntää maastonmuotoja, keinut on rajattu kasvillisuudella ja tasapainoilurata kulkee olemassa olevan kasvillisuuden keskellä.

5. Liikkumisen riemu

Taito- ja ikätasojen huomiointi

Leikkihabitaatti tarjoaa mahdollisuuden havaintomotoristen ja motoristen taitojen opetteluun ikätasoisesti luonnosta inspiroituneessa ympäristössä. Leikkihabitaatti mahdollistaa oman kehon hahmottamisen harjoittelua mm. maapuun päällä tasapainoillen ja rinnettä alas kieren. Motoristen perustaitojen osalta on mahdollista harjoitella tasapainoilu-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja.

Inspiroivaa aktiivista liikkumista

Leikkihabitaatissa on monenlaisia elementtejä, kuten maastonmuotoja, kiipeiltäviä elementtejä, tunneleita ja seikkailureittejä, jotka innostavat monipuoliseen aktiiviseen liikkumiseen ja leikkiin. Liikkumiseen kannustaminen on inspiroivaa ja yllätyksellistä, kuten seurattavia

eläinten jälkiä, seikkailuratoja, viljelylaatikkosokkeloita, pallojen vieritysratoja, niittyabyrintheja tai hippapuistikkoja.

Riskileikit

Lapsi kohtaa leikkihabitaatissa hallittuja riskejä. Lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus testata fyysisiä rajoja mm. korkealle kiipeämällä, pitkälle hyppäämällä ja nopeasti tasapainoilemalla. Luontopohjaiset elementit tarjoavat ympäristöön luonnollista ja monipuolista vaihtelua tekstuuriin, epätasaisiin pintoihin ja erikokoisten välien ja muotojen välillä - mahdollisuuksia kokeilla ja oppia.

Vapaata tilaa vauhdikkaalle liikunnalle

Leikkihabitaatissa on vapaa alue, joka mahdollistaa vauhdikkaat, juoksemista ja kävelyä sisältävät leikit ja pelit. Leikkihabitaatissa on saatavilla erilaisia pelivälineitä, este-elementtejä ja liikuteltavia maaleja mahdollistaen yhteispelit ja leikit.

Monipuoliset maastonmuodot

Leikkihabitaatti sisältää monipuolisesti korkeuseroja ja erilaisia epätasaisia ja kaltevia maastonmuotoja. Tontin olemassa olevia maastonmuotoja ei tasoiteta, vaan ne otetaan osaksi pihan kokonaisuutta. Mikäli tontilla ei ole olemassa olevia maastonmuotoja, niitä luodaan esimerkiksi hyödyntämällä paikallisia maamassoja.

6. Luonnon kosketus

Vehreä, villi ja seikkailullinen

Leikkihabitaatti sisältää monipuolista ja monilajista kuluusta kestävästä kasvillisuudesta, joka muodostaa erilaisia tiloja. Leikkihabitaatti on vihreä ja seikkailullinen ympäristö, jossa kasvillisuus on runsasta, villiä ja rönsyilevää. Kasvillisuus muodostaa leikkiin ja liikkumiseen innostavia elementtejä, kuten pajutunneleita, syreenimajoja tai pensasokkeloita. Leikkihabitaatissa on mahdollista leikkiä kasvillisuuden ympäröimänä, olla luonnon suojassa ja tulla löydettyksi kasvillisuuden muodostamista piilopaikoista.

Luonnonlaatu monimuotoinen

Leikkihabitaatin kasvillisuus on monilajista. Luonnon monimuotoisuutta tuetaan esimerkiksi monilajisella ja kerroksellisella läpi kasvukauden kukkivalla kotimaisella kasvillisuudella.

7. Lapsen kokemus

Leikkihabitaattiin sijoitetaan mm. niittyjä, lahopuita ja kukkia ja satoa tuottavia kasveja. Luonnon monimuotoisuus näyttäytyy kiehtovana ja leikkisänä elementtinä, kuten erilaisina linnunpönttöinä tai niittylaboratoriona. Lapset ja nuoret otetaan mukaan luonnon monimuotoistamiseen mm. toteuttamalla lahopuuaidanteita, perhosbaareja tai hyönteisten keinopesiä yhdessä lasten kanssa.

Leikittävät ja muovailtavat luonnonmateriaalit

Ympäristö mahdollistaa maaperän ja kasvien mikrobeille altistumisen. Leikkihabitaatissa on saatavilla monipuolisesti erilaisia luonnonmateriaaleja ja niillä saa leikkiä (kivet, kepit, hiekka, multa). Luonnonmateriaaleja on mahdollista sekoitella ja käsitellä veden kanssa. Materiaalit saavat kulkeutua pihalla eri paikkoihin ja leikin jäljet saavat näkyä. Luonnonmateriaaleja on mahdollista kerätä lähiympäristöstä leikkihabitaatin materiaalivarastoihin ja käyttää niitä leikeissä.

Viljely ja satoatuottavat kasvit

Leikkihabitaatti tarjoaa mahdollisuuden viljellä kasveja, seurata kasvien kasvua ja saada satoa. Ympäristössä on satoatuottavia kasveja, kuten marjapensaita ja hedelmäpuita. Leikkihabitaatissa on viljelyn mahdollistavia välineitä ja elementtejä, kuten viljelylaatikoita, kasvihuone, vesipiste ja lehtikomposti.

Osallistuminen suunnitteluun

Lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus osallistua leikkihabitaatin suunnitteluprosessiin ikätasolleen sopivalla tavalla. Lapset saavat esimerkiksi ideoita pihan toimintoja, kertoa mielipaikkansa ympäristössä tai jättää oman kädenjälkensä leikkihabitaattiin.

Lapsen mittakaava

Leikkihabitaatin erilaiset elementit on suunniteltu lasten koko, ikä ja näkökulma huomioiden. Esimerkiksi penkit ovat lapsille ja nuorille sopivia ja aidan pienistä kurkistussaukoista on mahdollista katsoa ympäröivää maisemaa. Leikki- ja liikkumisympäristö tarjoaa lasten mittakaavaisia paikkoja olla piilossa ja seurata leikkiympäristössä tapahtuvaa toimintaa. Leikkihabitaatissa on huomioitu

kerroksellisuus ja jokaisella kerroksella tapahtuu jotain yllätyksellistä. Esimerkiksi maantasossa monimuotoinen materiaalimaailma tarjoaa mielenkiintoista tutkittavaa pienimmille lapsille ja isompien lasten kiivetessä korkeammalle, huomaa ympäristössä jotain uutta. Parhaimmillaan leikkihabitaatti kasvaa lapsen mukana; se tarjoaa lapsen kasvaessa uusia oivalluksia jokaisella tasolla.

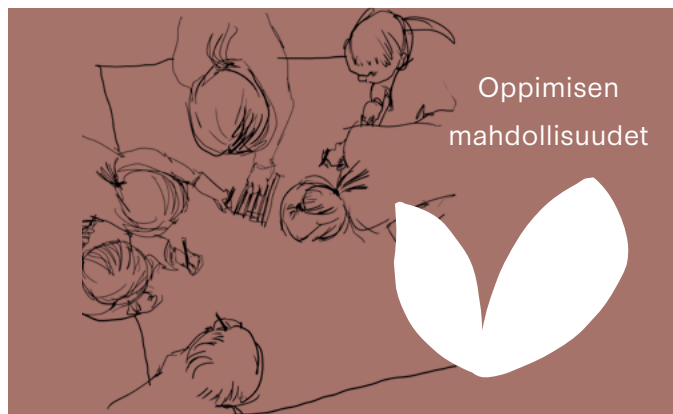
Tuttu, tunnistettava ja turvallinen

Leikkihabitaatissa on selkeitä ja ympäristöstä tunnistettavia maamerkkejä ja tuttuja elementtejä, jotka toivottavasti leikkijät ja liikkujat tervetulleeksi ja kutsuvat tutkimaan leikkihabitaattia tarkemmin. Lapsille suunnattu elementti, kuten eläinhahmo, tai saapumisportti lisää lasten omistajuutta leikki- ja liikkumisympäristöön. Leikkihabitaatti tarjoaa turvallisen leikki- ja liikkumisympäristön, jossa on mm. riittävä valaistus ja sekä turvastandardit täyttävä leikki- ja liikkumisympäristö.

Aistiystävälinen ympäristö

Leikkihabitaatti on aistiystävälinen ympäristö, jossa on mahdollisuus monenlaisiin aistikokemuksiin. Luontopohjaisissa leikkiympäristöissä on mahdollisuus kokea erilaisia aistikokemuksia tuntemalla, haistamalla, maistamalla, näkemällä ja kuulemalla. Leikkihabitaatin äänimaisema on miellyttävä ja ympäristö on visuaalisesti houkutteleva.

8. Opettava ympäristö

Osallistuminen ympäristöstä huolehtimiseen

Lapset ja nuoret saavat osallistua leikkihabitaatin ylläpitoon ja kehittämiseen. Leikkihabitaatin luonnon monimuotoisuutta vaalitaan, kunnioitetaan ja suojellaan. Leikkihabitaatista huolehditaan lasten kanssa yhdessä esimerkiksi satoa keräämällä, haravoimalla ja leikittäviä irtomateriaaleja lajittelemalla sekä laatimalla yhteiset leikkihabitaatin luonnonsuojelussäännöt.

Luonnosta ja ilmiöistä oppiminen

Luontopohjainen leikki- ja liikuntaympäristö tarjoaa monipuolisesti mahdollisuuksia luonnon tarkkailuun ja luonnon ilmiöistä oppimiseen. Vuodenajan ja sään muutoksien seuraaminen tuo uusia ulottuvuuksia leikkihabitaattiin. Aurinkokellon avulla voi seurata ajan kulkua, vesimittari kertoo sademäärän, kompassi kertoo ilmansuunnista ja tuuliviiri näyttää tuulen suunnan.

Monimuotoinen luonto tarjoaa tutkittavaa, opittavaa ja oivallettavaa. Viljely mahdollistaa kasvukauden kiertokulkuun tutustumisen, puutarboretumin kautta voi harjoitella puulajien nimiä ja kivilajikokoelma opettaa eri kivilajeista. Leikkihabitaatin pedagoginen materiaali kuvaa, miten ympäristöä voi hyödyntää oppimisessa luonnon monimuotoisuudesta ja luontosuhteesta.

Veden kiertokulusta oppiminen

Leikkihabitaatti mahdollistaa veden kiertokulkuun tutustumisen ja vedellä leikkimisen esimerkiksi vesileikkipaikalla. Vesileikkipaikkaa rikastuttavat mahdollisuus tehdä vesiuomia muokattavaan materiaaliin tai padota vettä esteillä. Jää ja lumi monipuolistavat veden eri olomuotojen tarkkailua. Leikkihabitaatissa mahdollistetaan puhtaan lumen kasat ja auraamattomat alueet, jotta lunta on mahdollista työstää osana leikkiä.

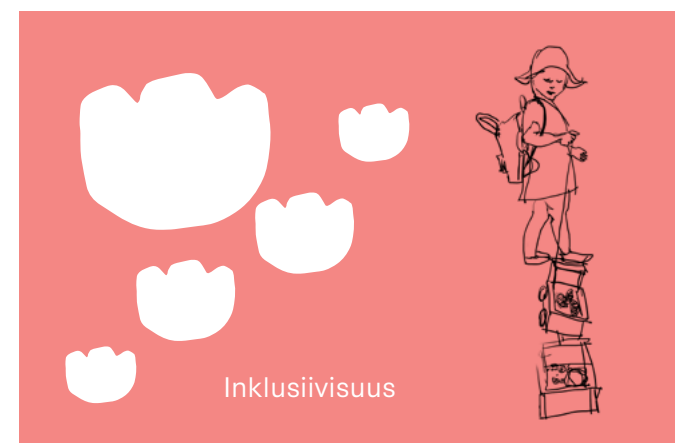
Mahdollisuus luovaan toimintaan

Leikkihabitaatti mahdollistaa monipuolisen luovan toiminnan, kuten maalauksen, piirtämisen ja soittamisen. Leikkihabitaatissa on piirtämisen voi mahdollistaa esimerkiksi hiekkapiirtolaatikko tai muuttuva luontotaideseinä ja soittamisen mahdollistaa esimerkiksi ontot puupölkkyt ja kepit.

Materiaalivarasto

Leikkihabitaatin materiaalivarasto mahdollistaa monipuolisen materiaalin työstön ulkona (esim. nikkarivarasto). Suljettava varastotila mahdollistaa irtomateriaalin ja työkalujen käsittelyn valvotusti ja esimerkiksi tietyn lapsiryhmän kanssa kerrallaan.

9. Kaikille paikkoja

Inklusiivisuus

Kaikilla lapsilla ja nuorilla tulee olla mahdollisuus käyttää leikkihabitaattia monipuolisesti ja yhdessä toisten lasten kanssa. Käyttäjien erilaiset tarpeet, eri ikäryhmät ja moniaistisuus huomioidaan osana leikkihabitaattia. Yhteiseen toimintaan on mahdollista osallistua esteettömän ratkaisun avulla, esimerkiksi esteettömän viljelylaatikon tai hiekkapöydän kautta.

Rauhoittumisen ja vetäytymisen paikat

Leikkihabitaatti tarjoaa mahdollisuuksia rauhoittumiseen ja vetäytymiseen esimerkiksi suojaisassa katoksessa, pajumajassa tai kasvillisuuden lomassa penkeillä. Suojaisissa paikoissa huomioidaan valvottavuus ja lapsen mittakaava.

Ohjelmoimattomat paikat

Leikki- ja liikuntaympäristössä on vapaata tilaa, joka sallii ohjelmoimattoman toiminnan ja luovat pitkäkestoiset leikit ja pelit. Oivalluksille ja kekseliäisyydelle jätetään tilaa. Esimerkiksi monimuotoinen pensasistutus, maakivet tai puunrungot tarjoavat tällaista ohjelmoimatonta tilaa.

Esiintymisen ja kokoontumisen paikat

Leikkihabitaatti mahdollistaa performatiiviset leikit ja mahdollisuuden kokoontua yhteen esimerkiksi katso-moksi esiintymispaikan äärelle. Maapuut, maapenkereet tai isot kivet voivat toimia kokoontumisen paikkana ja olla samalla osa ulkoluokkaa.

Oleskelun ja kohtaamisen paikat

Leikkihabitaatissa on luontevia ja vehreitä oleskelun ja kohtaamisen paikkoja eri ikäisille lapsille ja nuorille. Oleskella voi yhdessä esimerkiksi riippukeinuissa puiden alla tai hiekkaleikkipaikalla niittylaikkujen ympäröimänä. Oleskelun ja kohtaamisen paikkoja on useampia ja ne ovat vaihtelevia, jotta eri-ikäiset lapset ja nuoret löytävät itselleen sopivat paikat. Oleskelun ja kohtaamisen paikoissa on huomioitu pienilmasto ja mahdollisuus varjostukseen.

Kriteeristön hyödyntämismahdollisuuksia - kriteeristöstä leikkikertoimeksi?

Ruotsissa useissa kaupungeissa on kehitetty kriteeristöjä laadukkaiden leikki- ja liikkumisympäristöjen suunnitteluun ja toteutukseen viimeisen 15 vuoden aikana. Ruotsin esimerkeissä kriteeristöä on käytetty eri tavoin ja kaupungit ovat soveltaneet menetelmää omiin paikallisiin olosuhteisiinsa. Malmössä on tehty Ruotsin ensimmäinen "leikkikerroin" vuonna 2011, jossa pihaa arvioidaan seitsemän kategorian kautta (pisteytys -1, 0, 1). Tukholmassa on valmistunut vuonna 2025 viherkertoimeen verrattava "lekytefaktor", joka on kaksivaiheinen täytettävä excel-taulukko. Örebrossa vastaavaa menetelmää on käytetty leikkiympäristöjen analysointiin ja arviointiin.

Tässä oppaassa esitelty leikkihabitaatin kriteeristö mahdollistaa hyvän leikkiympäristön ominaisuuksien saamisen mitattavaan ja vertailtavaan muotoon. Kriteeristöä on mahdollista hyödyntää esimerkiksi uuden oppimisympäristön ulkotilan suunnittelussa. Kriteeristön avulla voidaan tarkastaa, että suunnitelma täyttää kaikki toivotut leikki- ja liikkumisympäristön kriteerit. Kriteeristöä voidaan hyödyntää myös leikki- ja liikku-

misympäristön peruskorjauksen yhteydessä laatimalla arvio kriteeristön toteutumisesta lähtötilanteesta ja vertaamalla sitä suunniteltuun lopputilanteeseen. Kriteeristön avulla voidaan myös tehdä arviota siitä, mikä leikki- ja liikuntaympäristö useammasta eri vaihtoehdosta on ensisijaisesti peruskorjauksen tarpeessa. Kriteeristön eri osa-alueita voidaan myös painottaa eri kertoimilla korostaen esimerkiksi leikkihabitaatin roolia ilmaston muutoksen hillinnässä ja sopeutumisessa tai liikkumisen tukemisessa. Kriteeristön avulla voidaan myös määrittää tavoitearvo hyvälle koulun tai päiväkodin pihalle. Sitä ei kuitenkaan ole tämän opastyön yhteydessä asetettu vaan sellainen voidaan asettaa esimerkiksi kuntakohtaisesti ja se vaatii laajempaa testausta kohteissa.

4.3 Kriteeristön käyttöesimerkki

Leikkihabitaatin kriteeristöä on testattu erilaisissa kohteissa tämän oppaan laadinnan yhteydessä. Yhteinä kriteeristön esimerkkikohteena esitellään Tahmelan mikrobiystävällinen päiväkodin piha Tampereella, joka on valmistunut vuonna 2025. Piha toteutettiin luontopohjaisiin ratkaisuihin, käyttäen luonnonmateriaaleja ja istuttamalla monilajista kasvillisuutta pihalle.

Pihan osalta on arvioitu kriteeristön toteutumista. Esimerkkilaskelmassa on käytetty asteikkoa 0-2, jossa 0 = ei toteudu lainkaan, 1 = toteutuu osittain ja 2 = toteutuu hyvin. Tällä asteikolla pihaa arvioitaessa maksimipistemäärä on 88 pistettä.

Kriteeristön käytössä Tahmelan pihalle on saatu tulos 70 pistettä. Pihassa toteutuu hyvin esimerkiksi *Sopeutuvan maiseman* ja *Luonnon kosketuksen* kriteerit. Piha tarjoaa oppimiskokemuksia sekä mahdollistaa luontokosketuksen, monipuolisen leikin ja liikkeen ja kytkeytyy osaksi ekologista verkostoa. Pihan koko ei täytä RT-kortin suositusta (20m²/lapsi) sen ollessa noin 18m²/lapsi. Piha on aidattu kahteen eri alueeseen (pienen piha ja isojen piha) ja erityisesti pienille varatulta pihalta puuttuu esimerkiksi monipuolista kasvillisuutta ja maastonmuotoja.

Kuva 91. Tahmelan päiväkodin pihasuunnitelma (2022). Kohteen pihasuunnittelijana toimi Nomaji maisema-arkkitehdit Oy.

Taulukossa on arvioitu, kuinka hyvin Tahmelan päiväkodin piha toteuttaa kriteeristöä. Esimerkkilaskelmassa on käytetty asteikkoa 0-2, jossa 0 = ei toteudu lainkaan, 1 = toteutuu osittain ja 2 = toteutuu hyvin. Tahmelan päiväkodin pihan kokonaispistemäärä 70/88.

KATEGORIAT	KRITERIT	
1. Piha ja rakennus 	Pihan riittävä koko	1
	Piha muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden	1
	Pihalla on erilaisia osa-alueita	2
	Rakennuksen ja pihan vuoropuhelu	1
	Rakennus ja piharakennukset	1
	Laajennettu luonnonmukainen piha	2
2. Paikallisuus ja yhteydet 	Paikalliset luontotyytit lähtökohtana	2
	Turvalliset yhteydet	2
	Osa leikin ja liikkumisen verkostoa	2
	Luonnonmukaisia retkipaikkoja lähistöllä	2
	Maisema- ja kulttuurihistorialliset arvot	2
3. Sopeutuva maisema 	Riittävä varjostus ja latvuspeittävyys	1
	Suojaisia ja aurinkoisia ulkotiloja	2
	Hulevesien hallinta ja hyödyntäminen	2
	Kasvipeitteinen maa-ala	2
	Osa ekologista verkostoa	2
	Ilmansaasteiden ja melun hillintä	2
4. Leikin lumo 	Muokattava ja muovautuva ympäristö	2
	Virikkeellinen materiaalia maailma	2
	Mielikuvituksen inspiointi	2
	Leikkivälineet integroituna maisemaan	1

Taulukko 3. Taulukossa on pisteytetty Tahmelan päiväkodin piha kriteeristöön perustuen.

5. Liikkumisen riemu 	Taito- ja ikätasojen huomiointi	1
	Inspiroivaa aktiivista liikkumista	2
	Riskileikit	2
	Vapaata tilaa vauhdikkaallen liikunnalle	1
	Monipuoliset maastonmuodot	1
6. Luonnon kosketus 	Vehreä, villi ja seikkailullinen	1
	Luonnonlaulu monimuotoinen	2
	Leikittävät ja muovailtavat luonnonmateriaalit	2
	Viljely ja satoatuottavat kasvit	2
7. Lapsen kokemus 	Osallistuminen suunnitteluun	0
	Lapsen mittakaava	2
	Tuttu, tunnistettava ja turvallinen	2
	Aistiystävällinen ympäristö	2
8. Opettava ympäristö 	Osallistuminen ympäristöstä huolehtimiseen	1
	Luonnosta ja ilmiöistä oppiminen	2
	Veden kiertokulusta oppiminen	1
	Mahdollisuus luovaan toimintaan	1
	Materiaalivarasto	0
9. Kaikille paikkoja 	Inklusiivisuus	1
	Rauhoittumisen ja vetäytymisen paikat	2
	Ohjelmoimattomat paikat	2
	Esiintymisen paikat	2
	Oleskelun ja kohtaamisen paikat	2

5

Yhteinen ympäristö

5.1 Lapset ja nuoret aktiivisina toimijoina

Lapsen ääni rikastuttaa ympäristöjä. Tässä oppaan osiossa esitellään lasten ja nuorten osallistamisen mahdollisuuksia luontopohjaisten leikki- ja liikuntaympäristöjen suunnittelussa, toteutuksessa ja ylläpidossa.

Lapset ja nuoret ovat oman elinympäristönsä asiantuntijoita. He käyttävät leikki- ja liikuntaympäristöjä päivittäin ja heillä on laaja kokemusasiantuntijuus siitä, millainen ympäristö innostaa leikkimään ja liikkumaan. Siksi on olennaista, että lapset ja nuoret pääsevät aktiivisesti mukaan suunnittelu- ja toteutusprosessiin sekä ylläpitoon. Kun heidän näkemyksensä otetaan huomioon, syntyy hyvinvointia tukevia ja luovuuteen innostavia merkityksellisiä paikkoja.

Kuva 93. Maastokäynnillä voi koostaa esimerkiksi olemassa olevista puu- ja pensaslajeista kasvipaletin, jota voi käyttää myöhemmin ideasuunnittelun lähtömateriaalina.

Lapsilla ja nuorilla on kyky nähdä asioita, joita aikuiset eivät aina huomaa tai joihin aikuinen ei edes koe tarpeen kiinnittää huomiota: Miltä tila tuntuu, miten siinä voi leikkiä, liikkua tai olla yhdessä. Mitä salaisia tarinoita ja paikkoja ympäristö sisältää ja mitkä pienetkin elementit voivat olla lasten näkökulmasta ympäristön kohokohtia. Lapsien maailma on usein niin rikas, värikäs ja monikerroksellinen, että aikuisten on hankala tavoittaa tuota näkökenttää mielikuvitusmaailmaa. Lopputuloksesta saattaakin huomata, mitkä ovat aidosti lasten ja nuorten osallistamisen kautta syntyneitä ympäristöjä ja missä aikuinen on yrittänyt kuvitella lasten kokemusmaailmaa.

Yhdessä tehden

Lasten osallisuus suunnittelussa on yhteistä tekemistä, jossa lapsen ääni vaikuttaa lopputulokseen. Tällainen lähestymistapa hyödyttää kaikkia. Se auttaa suunnittelijoita laatimaan laadukkaampia ja käyttäjälähtöisempiä ratkaisuja, ja samalla se vahvistaa lasten ja nuorten käsitystä itsestään ympäristön käyttäjinä ja yhteiskunnallisina vaikuttajina. Osallistava suunnittelu tukee myös yksilön kokemusta tilasta, luo siteen paikkaan ja vahvistaa halua huolehtia ympäristöstä. Samalla se tarjoaa arvokasta kulttuurista kasvatusta sekä ymmärrystä arkkitehtuurista ja ulkotilojen suunnittelusta (Horelli, 2006). Osallistamistilaisuus ei ole vain suunnittelun väline, vaan se on myös tärkeä pedagoginen kokemus lapsille ja nuorille.

Lasten ja nuorten osallistaminen voidaan toteuttaa monessa eri vaiheessa suunnittelu- ja toteutusprosessia. Leikki- ja liikuntaympäristön sijaintia määritellessä

voidaan huomioida lasten ja nuorten liikkumisverkosto ja yhteydet heidän käyttämiinsä paikkoihin. Suunnittelun alkuvaiheessa on mahdollista vaikuttaa osallistamisen kautta esimerkiksi toimintojen sijoitteluun, laajuuteen ja suunnittelun suuntaan. Myöhemmissä vaiheissa osallistava suunnittelu voi koskea esimerkiksi leikkiympäristöön sijoitettavaa yhteisöllistä taidetta, kasvilajien valintaa tai yhdessä kerättyjä luonnonmateriaalivarastoja. Lasten ja nuorten osallistuminen ympäristön suunnitteluun ei lopu leikki- ja liikuntaympäristön valmistumiseen. Kun käyttäjät ottavat valmistuneen ympäristön omakseen, heillä on mahdollisuus luoda ympäristöön uusi oman näköisensä kerros hoitamalla ja uutta keksimällä luonnonprosessien kanssa yhdessä vuorovaikuttaen.

Lasten ja nuorten osallistamiseen on lukemattomia eri tapoja. Yhteistyö suunnittelijoiden ja ympäristö- ja taidekasvattajien tai kanssa luo uusia ulottuvuuksia osallistamiseen keskittyen esimerkiksi luovuuteen ja luontokosketukseen. Osallistaminen voi olla esimerkiksi toiminnallista osallistamista, jossa osallistamisen perustana ovat tarinallisuus ja leikki. Tarinallisuus työpajojen osana auttaa lapsia eläytymään ja ymmärtämään suunnittelun kannalta merkityksellisiä kysymyksiä. Taiteelliset ja luovat työpajat taas avaavat monipuolisia mahdollisuuksia mielipiteen ilmaisuun. Osallistamisen kautta syntyy monipuolista aineistoa, jota voidaan hyödyntää suunnittelussa eri tavoin.

5.2 Osallistumisen aikajana

Tutut reitit ja vaaran paikat

Lasten ja nuorten reittien määrittely reittejä yhdessä kulkien. Turvalliseksi koetut reitit ja vaaran paikat reiteillä. Lasten kokemusmaailma tutuksi.

Omat lempipaikat

Mieluisten ja epämieluisien paikkojen määrittely kartalla ja maastossa yhdessä lasten ja nuorten kanssa. Kartanlukutaitoa ja oman mielipiteen kertomista.

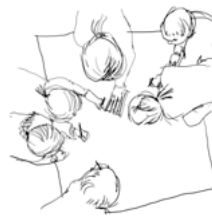
Pienilmaston tutkiminen

Suunnittelualueen lämpötilan ja ilmankosteuden tutkimista lämpömittarilla. Havainnointia ja analysointia.

Paikallisuus ja tarinat

Paikallisten kohokohtien esilletuonti lasten tarinoiden kautta piirtäen ja kirjoittaen. Luovuutta ja mielikuvituksen rikkautta!

Kasvilaji-inventointi

Suunnittelualueen kasvilajien inventointi yhdessä lasten ja nuorten kanssa. Tutustumista ympäristöön ja kasvienlajien oppimista.

Toiveet, haaveet ja tarpeet

Lasten ja nuorten toiveita oman lähiympäristön parantamiseksi. Kuuntelua ja tarpeiden sanoittamista ja tulkitsemista.

Suunnitelmien kommentointi

Pihasuunnitelmaan tutustuminen ja kommentointi. Suunnitelman lukemista, tulevaisuuden kuvittelua ja keskustelua.

Uuden leikki- ja liikuntapaikan sijainnin määrittely

Asemakaavoitus

Idea- ja konseptisuunnittelu

Yleissuunnittelu

Kaavio 12. Lapsia ja nuoria on mahdollista osallistaa monissa eri vaiheissa leikki- ja liikkumisympäristöjen suunnitteluun ja toteutukseen. Aikajanalla kuvataan lasten ja nuorten osallistamisen mahdollisuuksia esimerkkien avulla.

Välineiden valinta

Leikki- ja liikunta-
välineiden valinta yhdessä
lasten ja nuorten kanssa.
Tarpeiden, toiveiden ja
mieltymysten
yhteisarviointia ja
äänestämistä.

Kasvilajien valinta

Eri kasvilajeihin
tutustuminen ja niiden
valinta leikki- ja
liikuntaympäristöön
yhdessä
kasvillisuusasiantuntijan
kanssa.

Materiaalipaletti

Erilaisiin materiaaleihin
tutustumista ja niiden
valitsemista leikki- ja
liikkumisympäristöön.
Tutkimista, koskemista ja
havainnointia.

Osallistava yhteisötaideteos

Pihan taideteoksen
suunnittelu ja
toteuttaminen yhdessä
taiteilijan ja pihasuunnittelijan
kanssa. Luovuuden riemua ja
omistajuuden tuntua.

Asfalttimaalaukset

Asfalttimaalausten
suunnittelu ja toteutus
perustuen lasten ja
nuorten piirustuksiin.
Lasten ja nuorten
mielikuvitusmaailma
näkyväksi.

Hyönteishotellit, viljelylaatikot, niittyalueiden perustaminen

Pihatöiden suunnittelua yhdessä.
Viljelyä, nikkarointia, kylvämistä.
Yhdessä ympäristön hoitamista ja
ylläpitoa, vastuunottoa ja
oppimista.

Toteutussuunnittelu

Detaljen suunnittelu

Työmaavaihe

Kohde valmis

5.3 Osallistamisen esimerkkikonsepteja

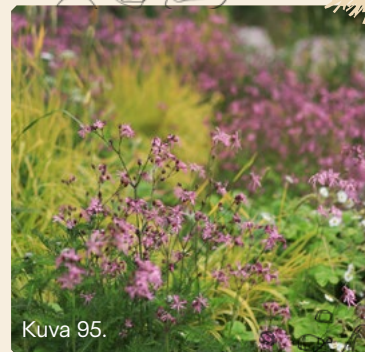
Päiväkodin piha täynnä tarinoita

Päiväkodin pihalle tehdään peruskorjaus. Lapset keräävät nykyiseltä pihalta luonnonmateriaaleja ja kertovat niiden avulla tarinoita pihasta ja leikeistä. Missä on jännittävä salareitti? Mitkä ovat pihan lempipaikat tai parhaat materiaalivarastot? Missä pensaikossa on kivoimmat piilot? tarinat kirjoitetaan muistiin osaksi pihan nykytilan kuvausta. Suunnittelija huomioi lasten tarinat ja tuo ne esille uudella pihalla esimerkiksi leikkiympäristöinä, luonnonmateriaaleina ja puuveistoksina.

Koululaisten seikkailtava niittylaboratorio

Laajennettu koulun piha sijoitetaan koulun viereille avoimelle nurmialueelle. Koululaiset saavat omat palstansa niittylaboratoriosta, jossa selvitetään maaperäolojen, hoidon ja kasvilajien vaikutusta niittykasvillisuuteen osana biologian opintoja. Niittypalstojen välissä kulkee juostavia ja hypeltäviä seikkailureittejä, jotka on suunniteltu koululaisten kanssa yhteistyössä.

Lasten leikkimetsä

Mielikuvituksella rikastettu leikkimetsä. Lapset osallistuvat metsäleikkipaikan suunnitteluun tekemällä retkiä metsään ja ideoimalla toimintoja. Lasten ideat jalostetaan leikin ja liikunnan elementeiksi yhdessä suunnittelijan, puusepän ja metsänhoitajan kanssa. Metsään toteutetaan veistoksia, oleskelu- ja leikkiympäristöjä. Leikkimetsästä muodostuu lasten oma paikka, jossa koulu- ja päiväkotiryhmät käyvät retkellä.

Joutomaan pumptrack-rata

Nuoret pääsevät mukaan suunnittelemaan joutomaalle lähiliikuntapaikkaa, joka koostuu maastoon sovitetuista kummuista, kaarteista ja hyppyä mahdollistavista kumpuyhdistelmistä. Nuorten kanssa testillaan radan sijaintia maastossa ja merkitään suunniteltu rata kartalle ja maastoon. Pumptrack-radan yhteyteen suunnitellaan monimuotoisia kasvillisuusalueita hyödyntäen olemassa olevaa joutomaan ruderaattikasvillisuutta.

5.4 Leikkikausikalenteri

Leikkiä, liikettä ja luontokosketusta ympäri vuoden

Leikkikausikalenteri kuvaa vuodenaikojen mukaan vaihtelevaa leikki- ja liikuntaympäristön hoitoa ja käyttöä lasten ja nuorten osallistumisen näkökulmasta. Luontopohjaisissa leikki- ja liikuntaympäristöissä tarjoutuvat ja mahdollisuudet ympäristön hoitoon, leikkiin ja liikkeeseen vaihtelevat kausittain. Moni ympäristön hoitoon ja ylläpitoon liittyvä toimi näyttäytyy lapsille leikkimisenä ja liikkumisena ja kytkeytyvät myös ympäristökasvatukseen ja luonnonilmiöistä oppimiseen. Samalla kun lapset leikkivät ja liikkuvat, he oppivat pitämään huolta ympäristöstään ja ottamaan vastuuta ja saavat päivittäistä luontokosketusta. Hoitotoimenpiteitä tehtäessä he kehittävät sosiaalisia taitoja ryhmässä toimiessaan ja kokevat kiintymystä ja välittämistä omasta ympäristöstään. Lumitöitä tekemällä voidaan tutkia esimerkiksi lumen kasautumista ja tiivistymistä, haravoitujen lehtien maatumista voi seurata kompostissa ja luonnonmateriaaleja keräämällä materiaalilaatikoihin voi oppia eri lajeista ja tilavuuksista.

Leikkikausikalenteria voi käyttää myös apuvälineenä suunnittelussa. Sen avulla voi tarkastella, minkälaisiin leikkeihin ja hoitotoimenpiteisiin suunniteltu ympäristö antaa mahdollisuuden ja tarjoaako se monipuolisesti erilaisia tarjoumia lasten ja nuorten leikkien ja liikkumisen inspirointiin.

Leikkikausikalenteria voidaan käyttää myös esimerkiksi julisteenä kouluissa ja päiväkodeissa inspiraationa luontotarjoumien löytämiseen ja niiden hyödyntämiseen leikeissä ja liikkumisessa. Sen avulla voidaan löytää oppimisympäristöistä uusia ulottuvuuksia siihen, miten tuttua omaa ympäristöä voi hoitaa ja käyttää monipuolisesti luonnonmateriaaleja hyödyntäen.

Kuva 98.

Kuva 99.

Kuva 100.

Kuva 101.

Kuva 102.

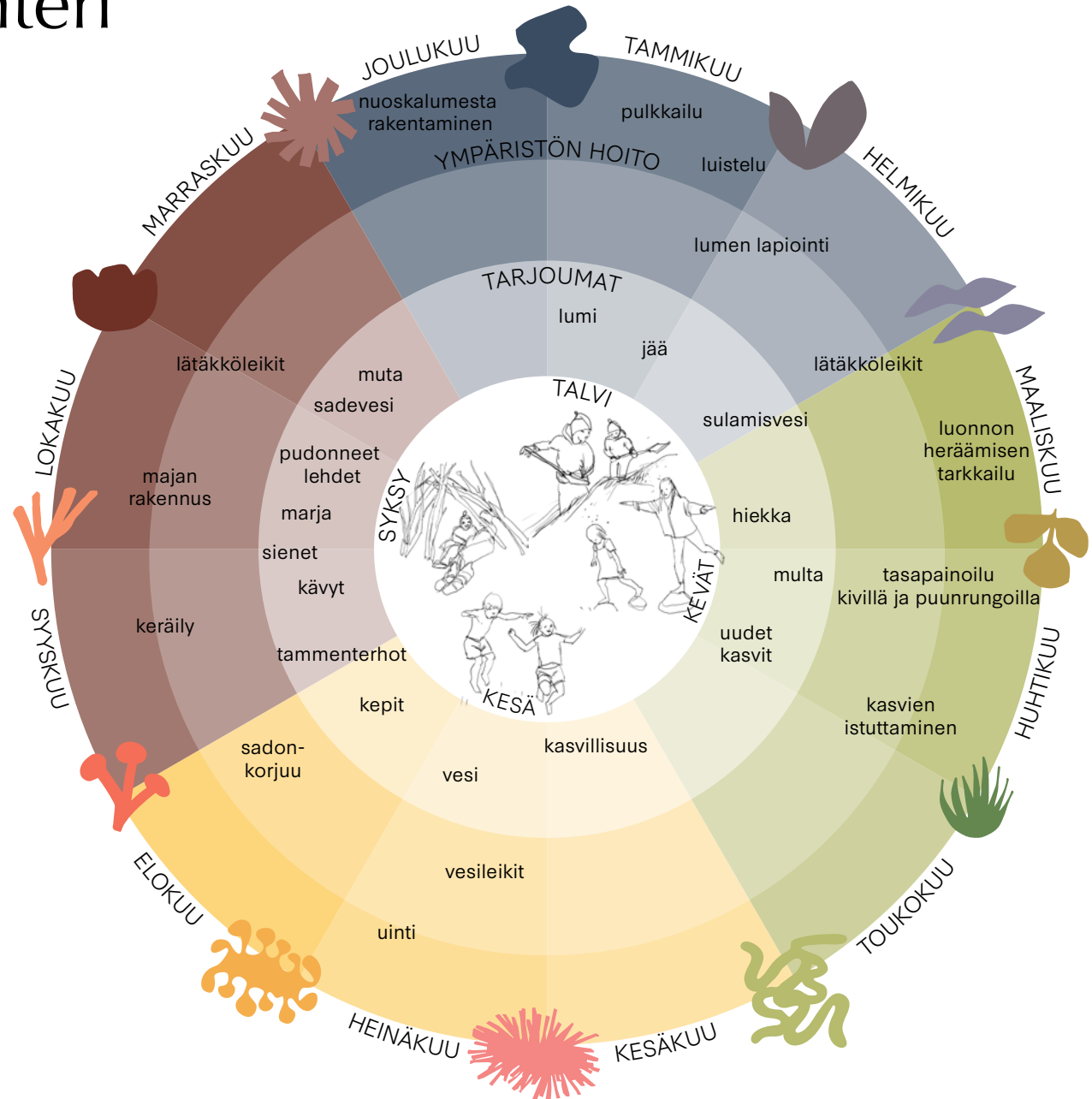
Kuva 103.

5.4 Leikkikausikalenteri

Kaavio 13. Luontopohjaisissa leikki- ja liikuntaympäristöissä tarjoutuvat ja mahdollisuudet ympäristön hoitoon, leikkiin ja liikkeeseen vaihtelevat kausittain.

Esimerkkejä erilaisista leikeistä

Lumesta rakentelu
Jäätimantit
Lintujen talviruokinta ja lintujen tunnistus
Eläinten talvijälkien seuraaminen
Jäätikköpurot kevättalvella
Linnunpönttöjen rakentaminen
Luonnon heräämisen tarkkailu
Kasvihuoneessa kasvien esikasvatus
Kevään perhosbaarit
Lahopuuaidan rakentaminen
Voikukkasalaatti leikkipupuille
Hyönteishotellin rakentaminen
Pensaiden leikkuu ja saunavihtaleikit
Kaislamattojen kutominen
Viljely
Niittylaboratorion perustaminen
Tulvivan hiekkalinnakaupungin rakentaminen kesähelteillä
Eläinten vesilautaset helteillä
Lehtikompostin käyttö ja seuraaminen
Omenoiden ja marjojen keräys
Kukkasipulien istutus
Luonnonkukkien siemenien keräys
Majaleikit
Oravien talvivarastojen kerääminen (kepit, kivet, kävyt)
Siilin talvipesän rakentaminen
Keppien keräys syysmyrskyn jäljiltä
Varjoteatteri pimeään aikaan
Kivimato maalatuista kivistä

6 Lopuksi

6.1 Kokeillen ja oppien alkuun

Pienin askelin alkuun

Luontopohjaisen leikki- ja liikuntaympäristön luominen voi alkaa pienin teoin. Se voi alkaa yhteisestä käpyjen keruureissusta ja päiväkodin materiaalivarastojen täytöstä, kukkasipulien istuttamista viljelylaatikoihin koululaisryhmän kanssa tai vaihdettavan synteettisen turva-alustan korvaamisesta luonnonmateriaalilla, kuten puuhakkeella. Se voi olla nuorten kanssa yhdessä tehty seikkailureitti lähimetsään tai ensimmäisen pajumajan istuttaminen. Leikki- ja liikuntaympäristöt voivat pikku hiljaa muuttua kohti luonnonmukaisuutta valitsemalla luontopohjaisia ratkaisuja.

Kaikkea ei tarvitse heti saada valmiiksi ja täydellisyyteen ei tarvitse pyrkiä. Tärkeintä on aloittaa ja kokeilla. Tämä opas antaa inspiraatiota pieniin ja isompiin kokeiluihin; maapölleistä kokonaisiin leikkihabitanteihin. Usein asioissa saattaa käydä niin, että kun alkuun pääsee, ei maltakaan lopettaa. On kiehtovaa ajatella, miten luonnoltaan monimuotoisia lasten ja nuorten leikki- ja liikkumisympäristöt tulevaisuudessa ovatkaan. Toivottavasti tämä opas on myötävaikuttamassa vehreyden, villiyyden ja seikkailullisuuden kasvuun lasten ja nuorten arkiympäristöissä.

Toisaalta muutosten nopeus saattaa myös yllättää. Uusia luontopohjaisia leikkipaikkoja on toteutettu viime vuosina moneen eri kuntaan Suomessa ja useampia on suunnitteilla tälläkin hetkellä. Päiväkotien pihojen luonnonmukaistetaan useissa eri kunnissa ja kaupungeissa. Jatketaan yhdessä eteenpäin tällä luonnonmukaisemmalla polulla.

Paikalliset olosuhteet lähtökohtana

Suomi koostuu eri kokoisista kunnista ja siten kuntien tarpeet ja resurssit ovat hyvin erilaisia. Myös ilmastoltaan ja paikallisilta oloiltaan lasten ja nuorten ympäristöt eroavat toisistaan valtavasti eri puolilla Suomea. Toisissa kunnissa lasten määrä laskee ja oppimisympäristöjä keskitetään isompiin yksiköihin. Suurimmissa kaupungeissa lasten ja nuorten leikki- ja liikkumisympäristöjä toteutetaan tiiviiseen kaupunkirakenteeseen.

Erilaisissa ympäristöissä on oleellista kiinnittyä paikkaan ja ammentaa luontopohjaisiin leikki- ja liikuntaympäristöihin ideoita paikallisista luontotyypeistä, kasvillisuudesta ja lasten ja nuorten kokemusmaailmasta.

Luonnoltaan rikas ympäristö

Luontopohjaisissa ratkaisuissa usein vähemmän voi olla enemmän. Usein yksinkertaiset ja edulliset ratkaisut tuottavat juuri eniten iloa ja antavat tilaa luovuudelle ja kekseliäisyydelle. Hiekkaleikki rikastettuna metsähakkeella ja hyppelyrata puiden ympäri on riittävä alku leikille ja liikkeelle. Syreenimaja vie leikkijät matkalle mielikuvitusmaailmaan ja maakivet ovat pihan nopeimmat formulat. Luonto antaa tilaa mielikuvitukselle.

Luontopohjaiset leikki- liikuntaympäristöt eivät kuitenkaan tarkoita sitä, että rakennetut leikkivälineet, kuten keinut ja kiipeilytelineet unohtettaisiin täysin tai että oppimisympäristöihin ei rakennettaisi pelikenttiä. Leikkivälineillä ja pelikentillä on tärkeä rooli lasten ja nuorten motoristen ja lajitaitojen kehittämisessä.

Luontopohjaiset suunnitteluratkaisut kasvilajeineen ja lahoavine maapuineen ovat prosesseja, joka kasvavat ja muuttavat muotoaan hallitsemattomasti ja vähän kurittomastikin lasten myötävaikutuksesta. Pienestä taimesta kasvaa vuosien saatossa iso puu varjostavine lehvästöineen. Toinen pensas selviää lasten kovasta kulutuksesta, toinen kuolee, koska sitä tarvittiinkin majan rakennusprojektiin. Maapuut lahoavat ja niitä uusitaan. Puuhake kulkeutuu leikeisessä eri paikkaan ja sitä täydennetään yhdessä lasten kanssa.

Yhdessä luonnon kanssa kokeillen ja tehden ja erilaisia vaihtoehtojen toimivuutta seuraten löytyy ne sopivimmat luontopohjaiset suunnitteluratkaisut. Luontopohjaisuus rikastuttaa ja monipuolistaa ympäristöjä tuoden luonnon lähemmäs lasten ja nuorten arkea ja tarjoten puitteet luonnolliselle, terveelliselle ja luovalle toiminnalle. Kädet mutaan ja tutkimaan!

*Punaiset posket, kasvoilla hymy,
ajantaju kadonnut aikoja sitten.
Maailman parhaat mutaleikit.*

Kuva 105.

6.2 Työryhmä ja asiantuntijat

Työryhmä Nomaji maisema-arkkitehdit Oy:

Hertta Ahvenainen, maisema-arkkitehti

Mari Ariluoma, maisema-arkkitehti

Pihla Jokinen, maisema-arkkitehti

Anni Järvtalo, maisema-arkkitehti

Sari Åstrand, maisemasuunnittelija ja lastenpsykiatrian erikoislääkäri

Suomen aluehallintaviraston asiantuntijat:

Jarkko Rantamäki, ylitarkastaja (liikuntatoimi), Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto

Kristian Åbacka, ylitarkastaja (opetus- ja kulttuuritoimi), Etelä-Suomen aluehallintovirasto

Oppaan tekemiseen osallistuneet asiantuntijat:

Antti Annanpalo, viherartesaani ja puutarhatalouden hortonomi

Paula Arbelius, päiväkodin johtaja, Oulaisten kunta

Annikka Eriksson, johtava ympäristöasiantuntija, Helsingin kaupunki

Päivi Benjaminsson, palvelutoiminnan suunnittelija, Nurmijärven kunta

Carola Harju, tilapalvelujen palveluverkkoyksikön päällikkö, Helsingin kaupunki

Anna-Kaisa Hatakka, rakennuttajapäällikkö Turun kaupunki

Anna Haukka, kouluttaja, ympäristö- ja kestävyyskasvatus, Suomen ympäristöopisto SYKLI

Jenita Henni, varhaiskasvatuksen opettaja

Satu Jovero, Luonto- ja ympäristökasvatuksen kouluttaja, Suomen ympäristöopisto SYKLI

Juho Jäppinen, viestintäpäällikkö, fysioterapeutti, Meidän polku

Anu Kaila, ympäristökasvatuksen asiantuntija, Ympäristökoulu Polku

Essi Kaipainen, hankekoordinaattori | Liiku mun kanssa! , Kirkkonummen kunta

Panu Kekäle, aluepäällikkö, ympäristökalusteet, OY J-TRADING AB

Jenni Kuja-Aro, ympäristötarkastaja, Helsingin kaupunki

Elina Laukkanen, asiakkuuspäällikkö, Puuha Group Oy

Elena Lehtimäki, Ympäristökasvatuksen asiantuntija, Ympäristökoulu Polku

Anne-Mari Leppänen, ympäristötarkastaja, Helsingin kaupunki

Krista Mäkelä, hankekoordinaattori, Skanssin biodiversiteettipuisto, Turun kaupunki

Janne Myllylä, hankesuunnittelija, tilapalvelut, Espoon kaupunki

Mari Parikka-Nihti, Erityisasiantuntija, lasten ulkoilu, Suomen Latu ry.

Marjo Pakkanen, ympäristökasvatusasiantuntija, Kouvolan kaupunki

Sanna-Maria Partinen, hiilineutraalin rakentamisen asiantuntija, Lahden kaupunki

Heli Pitkänen, maisema-arkkitehti, Kuopion kaupunki

Seriina Posio, kestävyystieteiden asiantuntija, Liikuntatieteellinen Seura

Kajsa Rosqvist, projektipäällikkö, Ilmastoyksikkö, Helsingin kaupunki

Satu-Maria Ruotsalainen, asiantuntija, Liikkuva perhe -ohjelma, Liikkuva perhe

Vera Schulman, tilahankeyksikön päällikkö, Helsingin kaupunki

Silja Ngobese, projektiasiantuntija, Valonia

Satu Sokkinen, aluejohtaja, Kiinteistöhuolto, luonto- ja viherpalvelut, Lassila & Tikanoja

Helena Suomela, ympäristöasiantuntija, Kauniainen kaupunki

Taru Suutari, projektipäällikkö, Lahden kaupunki

Susanna Tero, Johtava asiantuntija, Malike-toiminta, Kehitysvammaisten Tukiliitto Ry

Timo Viitanen, päiväkodin johtaja, Hailuodon kunta

6.3 Lähteet

ASiantuntijahaastattelut

11.9.2025, **Sanna-Maria Partinen**, Hiilineutraalin rakentamisen asiantuntija, Tilakeskus, Lahden kaupunki

12.9.2025, **Marjo Pakkanen**, ympäristökasvatusasiantuntija, Kouvolan kaupunki

19.9.2025, **Essi Kaipainen**, hankekoordinaattori, Kirkkonummen kunta

26.9.2025, **Turun Biodiversiteettipuistohankkeen työryhmä**: hankekoordinaattori Krista Mäkelä, ympäristösuunnittelija ja kulttuurituottaja Silja Ngobese, post doc tutkija Turun yliopistosta Henna Rouhiainen, projektiasiantuntija Miriam Sewon

9.10.2025, **Susanna Tero**, Johtava asiantuntija, Malike-toiminta/ Kehitysvammaisten Tukiliitto Ry

10.10.2025, **Anna-Kaisa Hatakka**, rakennuttajapäällikkö Turun kaupunki

ESITYKSET, SEMINAARIT JA OPINTOMATKAT

BIWE-hankkeen sidosryhmien tapaaminen ja päiväkotipihavierailu Kirkkonummella 9.6.2025

Ekblad, A. 2025. *Naturskolan i Lund -esitys*. Vehreä ja leikinnällinen piha -seminaari 15.10.2025, järjestäjä Helsingin kaupunki.

Manninen, J., 2024. *Kaupunkien tarjoama mikrobialtistus: viheralueet ja lasten leikkiympäristöt*. Esitys Hyvinvointia biodiversiteetti-interventioilla (BIWE) hankkeen tilaisuudessa 30.9.2024.

Opintomatka Ruotsiin Excursio Ruotsiin (Tukholma-Örebro-Västrås) *tutustumaan luontopohjaisiin leikki- ja liikuntaympäristöihin* 29.9.-3.10.2025 yhteistyössä Aluehallintoviraston kanssa

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL, *Päiväkotipihojen luonnonmukaistaminen: toimivat ratkaisut ja haasteet -verkko-työpaja* 25.8.2025

OPPAAT JA JULKAISUT

Ariluoma, M., Jalava, L., & Moinel, C. (toim.). 2025. *Alku - lapsiystävällistä maisema-arkkitehtuuria*. Nomaji maisema-arkkitehdit Oy

Beckman, M., Eriksson, E. & Simonsson, E., 2022. *Lekotoper - en vägledning för naturlika gröna landskap*. Vinova: Hållbaralekmiljöer i staden. <https://urbio.se/biofili/lekotoper-en-vagledning/>

Beckman, M. 2018. *Lek på riktigt - Om att sluta bygga lekplatser och börja skapa rikare lekmiljöer*. Viannova. <https://www.orebro.se/fordjupning/fordjupning/sa-arbeta-vi-med/barns-lekmiljoer.html>

Boverket. 2015. *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö*. <https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publikationer/2015/gor-plats-for-barn-och-unga1/> Hämtad 2025-11-10

Hellström, L., Classon Frangos, I.-M., Glansholm, P. & Sandstedt, G. 2025. *Lekvärdesriktlinjer, Utformning av förskole-och skolgårdar*. Tukholman kaupunki: Utbildningsförvaltningen, Förskoleförvaltningen & SISAB. <https://>

meetingspublic.stockholm.se/welcome-sv/namnder-styrelser/forskolenamnden/mote-2025-06-10/agenda/bilaga-1-lekvardesriktlinjer-for-stockholm-stad-maj-2025pdf

Helsingin kaupunki. 2017. *Ekosysteemipalvelut alue-suunnittelussa: Taustatietoa suunnittelijoille*, Nomaji maisema-arkkitehdit Oy, Mari Ariluoma, Varpu Mikola, Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisu 2017:2 / Arkkitehtuoriosasto

Hämet-Ahti, L., Kurto, A., Saarinen, H. & Väre, H. 2021. *Suomen puu- ja pensaskasvio*. Helsinki: Dendrologian seura)

Ilmasto-opas. 2025. *Monihyötyiset luontopohjaiset ratkaisut edistävät ihmisten ja luonnon hyvinvointia*. Saatavilla: <https://ilmasto-opas.fi/artikkelit/monihyotytiset-luontopohjaiset-ratkaisut-edistavat-ihmisten-ja-luonnon-hyvinvointia>.

Malmön kaupunki. 2016. *Friytor vid förskolor och skolor*. <https://miljobarometern.malmo.se/content/docs/Friytor%20vid%20förskolor%20och%20skolor%20rev%2020211216.pdf>

Kokko, S., Martin, L., 2020. *Lasten ja nuorten liikuntakäyt-täytyminen Suomessa*. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion Liikuntaneuvoston julkaisu 2023:1

Kulmala, J., ym. (toim.). 2024. *Pienten lasten liikunnan ilo, fyysinen aktiivisuus ja motoriset taidot Suomessa: Piilo-tutkimuksen tuloksia 2023*. Valtioneuvoston julkaisu 2024:8. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-739-0>

Kunnskapsdepartementet. 2007. *Veileder for utforming av barnehagens utearealer*. w.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/barnehager/veileder/f-4225.pdf

Opetushallitus. 2022. *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022*. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-2022>

Rakennustieto, 2019. *Päiväkodin ja perusopetuksen tilat-Ulkotilojen suunnittelu*. RT 103084.

Räty, E. 2012. *Viheralueiden puut ja pensaat*. Helsinki. Taimistoviljelijät ry.

Åstrand S. 2023. *Koulupihojen kasvillisuus ja muut luon-toelementit oppimisen, liikkumisen ja luontokosketuk-sen tukena* (Opinnäytetyö, Hämeen ammattikorkeakoulu)

VERKKOSIVULÄHTEET

Ariluoma, M. & Moll, V., 2024. *Lapsiystävällinen kaupunki on hitaampi, sallivampi ja kaikille parempi*. Ark. URL <https://www.ark.fi/fi/2025/01/lapsiystavallinen-kaupunki-on-hitaampi-sallivampi-ja-kaikille-parempi/> (viitattu 31.8.25).

Horelli, L., 2006. *Lapset ja nuoret osallistujina*, Lapset Kertovat. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämis-keskus STAKES, pp. 69–76. Innostun liikkumaan, 2025. <https://innostunliikkumaan.fi/tietoa-kootusti/>

Liikkuva perhe, <https://www.liikkuvaperhe.fi/>

Liikkuva varhaiskasvatus, <https://liikkuvavarhaiskasvatus.fi/tukimateriaalit/>

MAPPA.fi-hakupalvelu, <https://mappa.fi/materiaalit/>

Mela, H. 2025. *Miten ilmastomuutokseen voidaan*

sopeutua päiväkotien ja koulujen pihilla? Ympäristökasvatus-lehti. <https://feesuomi.fi/lehti/miten-ilmastonmuutokseen-voidaan-sopeutua-paivakotien-ja-koulujen-pihoilla-2/>

THL, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 2024. *Liikunnan terveyshyödyt*. <https://thl.fi/aiheet/elintavat-ja-ravitse-mus/liikunta/liikunnan-terveyshyodyt>

UKK-instituutti, 2025 *Lasten ja nuorten liikkumissuositus*, <https://ukkinstituutti.fi/liikkuminen/liikkumisen-suositukset/lasten-ja-nuorten-liikkumissuositus/>

UNICEF, n.d. *Miten lapsivaikutusten arviointi toteutetaan?* URL <https://www.lapsiystavallinenkunta.fi/lapsen-oikeuksien-teemapaketit/aluksi-lapsen-etu-on-ensisijainen/miten-lapsivaikutusten-arviointi-toteutetaan>

YLE, *Moni päiväkotipiha on tylsä – tästä se johtuu*, 23.10.2025, Laura Hart, <https://yle.fi/a/74-20183499>

TIETEELLISET ARTIKKELIT

Amicone, G., Petruccelli, U., De Dominicis, S., Cherardini, A., Costantino, V., Perucchini, P. & Bonaiuto, M., 2018. *Green Breaks: The Restorative Effect of the School Environment's Green Areas on Children's Cognitive Performance*. Frontiers on Psychology, 9 (1579), 1–15.

Bagot, K. L., Allen, F. C. L., & Toukhsati, S., 2015. *Perceived restorativeness of children's school playground environments: Nature, playground features and play period experiences*. Journal of Environmental Psychology, 41, 1–9.

Broberg, A., Kyttä, M. & Fagerholm, N., 2013. *Child-friendly urban structures: Bullerby revisited*.

Broberg, A. 2015. *They'll never walk alone? The multiple settings of children's active transportation and independent mobility*. Doctoral Thesis, Aalto University.

Brown, S.L., 2009. *Play : how it shapes the brain, opens the imagination, and invigorates the soul*. New York : Avery.

Chawla, L., Keena, K., Pevec, I. & Stanley, E., 2014. *Green schoolyards as havens from stress and resources for resilience in childhood and adolescence*. Health & Place, 28, 1–13.

Cordero Vinuesa, V. A., Niekerk, F., & van Dijk, T., 2023. *Making child-friendly cities: A socio-spatial literature review*. Cities, 137.

Davison, K. & Lawson, C., 2006. *Do attributes in the physical environment influence children's physical activity? A review of the literature*. International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity 2006, 3:19.

Dyment, J.E., Bell, A.C., 2008. *Grounds for movement: green school grounds as sites for promoting physical activity*. Health Educ Res 23, 952–962. <https://doi.org/10.1093/her/cym059>

Fjørtoft, I. & Sageie, J., 2000. *The Natural environment as a playground for children, Landscape description and analyses of a natural playscape*. Landscape and Urban planning 48(1-2), 83–97.

Gill, T., 2021. *Urban playground: how child-friendly planning and design can save cities*. London, RIBA publishing, New York, Routledge. 208 pp.

Haahtela T, Hanski I, Von Hertzen L, ym., 2017. *Luontoaskel tarttumattomien tulehdustautien torjumiseksi*. Duodecim. 133:19-26.

Jansson, M., Sundevall, E., & Wales, M., 2016. *The role of green spaces and their management in a child-friendly urban village*. Urban Forestry & Urban Greening, 18, 228–236. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2016.06.014>

Jylänki P., 2023. *Active Early Interventions: Supporting Preschoolers' Cognitive and Academic Skills with Fundamental Motor Skill and Physical Activity Interventions*. Väitöskirja, Helsinki Studies in Education, number 164.

Kleppe, R., Sandseter, E. B. H., Sando, O. J. & Brussoni, M. 2024. *Children's dynamic risk management – a comprehensive approach to children's risk willingness, risk assessment, and risk handling*. International Journal of Play, 13(4), 395–409. DOI: <https://doi.org/10.1080/21594937.2024.2425539>.

Kyttä, M., 2003. *Children in outdoor contexts : affordances and independent mobility in the assessment of environmental child friendliness*. Väitöskirja, Teknillinen korkeakoulu.

Kyttä, A. M., Broberg, A. K., & Kahila, M. H., 2012. *Urban environment and children's active lifestyle: Softgis revealing children's behavioral patterns and meaningful places*. American Journal of Health Promotion, 26(5).

Kyttä, M., Broberg, A., Tzoulas, T., & Snabb, K., 2012. *Towards contextually sensitive urban densification: Location-based SoftGIS knowledge revealing perceived residential environmental quality*. Julkaistu lehdessä: Landscape and Urban Planning, Volume 113, sivut 30–46.

Moll, V., 2024. *Lapset kaupunkisuunnittelukysymyksenä 1950–1970-lukujen Helsingissä*. Väitöskirja. Aalto-yliopisto.

Moll, V. & Jouhki, E., 2021. *Leikin paikka: Rakennettujen leikkiympäristöjen kehitys 1970-luvun Helsingissä*. Yhdyskuntasuunnittelu 59, 10–32. <https://doi.org/10.33357/ys.99337>

Roslund, M.I., Puhakka, R., Grönroos, M., Nurminen, N., Oikarinen, S., Gazali, A.M., Cinek, O., Kramná, L., Sitter, N., Vari, H.K., Soininen, L., Parajuli, A., Rajaniemi, J., Kinnunen, T., Laitinen, O.H., Hyöty, H., Sinkkonen, A., 2020. *Biodiversity intervention enhances immune regulation and health-associated commensal microbiota among daycare children*. ADELE research group. Sci Adv 6, eaba2578.

Roslund, M., Parajuli, A., Hui, N., Puhakka, R., Grönroos, R., Soininen, L., Nurminen, N., Oikarinen, S., Cinek, O., Kramna, L., Schroderus, A-M., Laitinen, O., Kinnunen, T., Hyöty, H. & Sinkkonen, A., 2022. *A placebo-controlled double-blinded test of the biodiversity hypothesis of immune-mediated diseases: Environmental microbial diversity elicits changes in cytokines and increase in T regulatory cells in young children*. Ecotoxicology and Environmental Safety, 242(113900), 1–12.

Sääkslahti, A., Numminen, P., Raittila, P., Paakkunainen U & Välimäki I., 2000. *6-vuotiaiden lasten fyysinen aktiivisuus*. Liikunta & Tiede 2000; 37(6):19–22.

Tyrväinen, L., Halonen, J.I., Pasanen, T., Ojala, A., Täubel, M., Kivelä, S., Leskelä, R.-L., Pennanen, P., Manninen, J., Sinkkonen, A., Haahtela, T., Haveri, H., Grotenfelt-Ene-gren, M., Lankia, T., Neuvonen, M., 2024. *Luontoympäristön terveysvaikutukset ja niiden taloudellinen merkitys*. Luonnonvarakeskus. Saatavilla <https://jukuri.luke.fi/items/6a6f2216-5f29-4f55-a4ac-b7c3d683eaf8>

PIIRROSKUVITUKSET

Lotta Jalava ja Pihla Jokinen
/ Nomaji maisema-arkkitehdit Oy

VALOKUVAT

Hertta Ahvenainen, Mari Ariluoma, Lotta Jalava, Anni Järvtalo,
Pihla Jokinen, Iida Juurinen, Caroline Moinel, Inka Norros, Riikka
Nousiainen ja Sari Åstrand
/ Nomaji maisema-arkkitehdit Oy

Kuvat 2, 3, 6, 28, 31, 58, 85, 101: Hanna Pielikko

Kuvat 5, 11, 23, 25, 26, 30, 50, 51, 52, 57, 62, 63, 68, 86, 88 ja 90:
Maite González Laurens

Kuvat 40 ja 45: Marjo Pakkanen

TAULUKOT

Hertta Ahvenainen ja Pihla Jokinen
/ Nomaji maisema-arkkitehdit Oy

KAAVIOT

Hertta Ahvenainen ja Pihla Jokinen
/ Nomaji maisema-arkkitehdit Oy

Pajumajoja, seikkailureittejä, pensassokkeloita, kasvun ihmeen seuraamista. Mielikuvitusleikkejä, hiekkaan uurtuvia vesireittejä, kuraisia hanskoja, käpyaarteita, iloisia hymyjä ja yllättävää yhteistyötä. Leikin lumoa, liikkumisen iloa ja luonnon kosketusta; luontopohjaisia leikki- ja liikuntaympäristöjä.

Luontopohjaiset leikki- ja liikuntaympäristöt tuovat luonnon osaksi lasten ja nuorten arkea ja edistävät heidän hyvinvointiaan sekä luontoyhteyttään. Ne tarjoavat puitteet luonnolliselle, terveelliselle ja luovalle toiminnalle hyödyntämällä luonnon elementtejä ja materiaaleja. Monipuoliset virikkeet ja haasteet tukevat lasten emotionaalista, sosiaalista, kognitiivista ja fyysistä kehitystä. Luontopohjaiset leikki- ja liikuntapaikat kannustavat luovaan ja vapaaseen leikkiin, jossa lapset ja nuoret voivat itse muokata ja rakentaa omaa toimintaansa. Näissä ympäristöissä korostuvat kestävän kehityksen periaatteet, kuten paikkalähtöisyys, olemassa olevan ympäristön säilyttäminen sekä ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen. Luontopohjaiset leikki- ja liikuntapaikat toimivat myös oppimisympäristöinä, joissa voidaan käsitellä esimerkiksi luonnontiedettä ja kestävää elämäntapaa osana varhaiskasvatusta tai koulutusta.

***Liikkeen ja leikin lumo -opas** esittelee luontoelementtien ja luontopohjaisten ratkaisujen hyödyntämistä leikki- ja liikuntaympäristöjen suunnittelussa, toteutuksessa ja ylläpidossa. Opas tarjoaa tavoitteet ja suositukset luonnonmateriaalien, kasvillisuuden ja ekologisten rakenteiden hyödyntämiseen leikki- ja liikuntapaikoilla.*

ISBN 978-952-88-1435-1 (pehmeäkantinen)

ISBN 978-952-88-1436-8 (PDF)

NOMAJI

OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ

